مكتبة الهمّة
الدولة الإسلامية

پرس و حوکمەکان لە

نــوێــژ و ڕۆژوودا

وەرگێڕانی : مامۆستا ئوسامە تەوحیدی

مكتب البحوث والدراسات

پرس و حوکمەکان

لە

نوێژ و ڕۆژوودا

مكتب البحوث والدراسات

مكتبة الهمة

بسم الله الرحمن الرحيم

وەرگێڕان و پوختەکردنی کتێب : مامۆستا ئوسامە تەوحیدی حفظه الله

ئامادەکردنی : مەجهولێکی ئیعلامی (ڕاگەیاندکار)

مكتبة الهمّة

الدّولة الإسلاميّة

خلافةٌ على مِنهاجِ النُّبوّة

مُحرم

١٤٤٨ک

بڵاوکراوەی مامۆستا ئوسامە

وێنەی کتێبەکە بە زمانی عەرەبی
بڵاوکراوەی مەکتەبەی هیممەی سەر بە دەوڵەتی ئیسلامی

مسائل وأحكام
في
الصلاة والصيام

مكتب البحوث والدراسات

مكتبة الهمة

مەکتەبەی هیممە

کلیک لەسەر وێنەکە بکەن بۆ خوێندنەوەی بە زمانی عەرەبی

پێشـەكی

بسم الله الرحمن الرحيم

سوپاس وستایش بۆالله تعالـی بەدیهێنەری مخلوقات خاوەن دەسـەڵات وتوانـا كەهەموو شتێكی دروستكرد ولەنەبونەوە هێـنانیـە بـوون چاو وبیستنی الله تعالی بێ بەش نیـە لەبینین وبیستنی خشپەی پێی مێروولـەیەك لەشەوێـكی تاریـكدا كاتێك ئەجووڵێـت هیچ گەردیلـەیـەك لەئاسمانەكان وزەوی لەزانست وئاگای ئەو ون نابـێت ئاگایی ئەو بـێ بەش نیـە لەوەی ڕووی یاوە ولەوەشـی یەتە پێش وڕوو ئەیـات ئەگەر بەدەنگی بەرزیش قـسە بكرێت ئەو ئاگادارە بەوقسانەی بەنهێنی وشاراوەی ئەوترێت الله ـی خاوەن بەخشندە وبەزەیی لەسەر عەرشەكەی دانیشتوە بەوشێوازەی شایستەیـە بەخۆی ئەوەی لەئاسمانەكان وزەویدایـە وئەوەشی لەنێوانیاندایـە وئەوەشی لەژێر خۆڵدایـە هەربـۆالله تعالی ـیە ئادەم ـی هەڵبـژارد پاشـان لێی خۆشبوو لەوەی ئەنجامی یـا نوح ـیشی ڕەوانەكرد وكەشتیەكەی دروستكرد وبەرێكەوت ابراهیـم ـی خەلیل ـی لەئاگر ڕزگاركـرد وتاگەرمی ئاگرەكەی بۆسارد كرد بەبێ زیان پێگەیـاندن پاشان تاقـی كردەوە بە سەربڕینی اسماعیل ـی كوڕی كەفـەرمووی : ﴿ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ ﴾

مـوسای بەنۆ موعجیزە ڕەوانەكرد بـەڵام فیرعەون ودارودەسـتەكەی باوەڕیان نەهێنا ولوت بەرزیان كـرد عیسـای ڕەوانەكرد بەكۆمەڵێـكی موعجیزە كەمرۆڤ ـی سەرسام ئەكرد قورئان ـی

بۆسەر محمد دابەزاند ﷺ كەڕوونكەرەو وڕێنماى وهیدایەت ـی تێدا بۆخەڵكـی بەیــــان كـرد صـەڵات وسـەلام ـی الله تعالى بڕژێت بەسەر ئەو پێغەمبەرەى كە لە أم القرى ڕەوانـەكرا لەسەر ئەو هاوەڵـەى كەلەئەشكەوتەكەدا لەگەڵی بـوو ئەبو بكرى صديق خەليفەى يـەكەم ـی محمد عليه افضل الصلاة واتم التسـليم هەروەهــا لەسەر خەليفەى دووەم عومەرى فاروق جياكەرەوەى نێوان هەق وباطل كـەبەنورى الله تعالـى ئەيڕوانى هەروەهـا لەسەر خەليفەى سێهەم عوثمـان ـی كوڕى عەفان زاواى پێغەمبەر ﷺ هاوسەرى دوو لەكچەكانى هەروەهــا لەسەر ئامۆزاكەى كەعلى كوڕى ابى طالب ـە دەريايى زانست وشێرى مەيدانە هەروەهـا لەسەر هەموو كەسـوكار وهاوەڵان كەفەزڵ وچاكەيـان لەجيهاندا بڵاوبۆتەوە لەپـاشان ـدا :

ئيمام ـی شافعى ئەفەرمووێت :

كُلُّ العُلومِ سِوى القُرآنِ مَشغَلَةٌ

إِلّا الحَديثَ وَعِلمَ الفِقهِ في الدينِ

العِلمُ ما كانَ فيهِ قالَ حَدَّثَنا

وَما سِوى ذاكَ وَسواسُ الشَياطينِ

هەموو زانستێ لەغەيرى قورئان خۆسەرقاڵكردنە ئيلا فەرموودە و زانستى فقهـ لەدين نەبێت وە زانستيش بريتيە لەوەى بەفەرموودە وئەثەر قسە بكەى غەيرى ئەوە چرپە وگومانى شەيطانە.

كەواتـا كەزانيت زانست چيە ئينجا بۆت دەركەوێ گرنـگى زانســـت لەهەناســەدان ونان وئاو

خواردن گرنگترە بۆت چونكە قیامەتت لەسەر ئەو زانستە وەستاوە.

وەک ئیمام أحمد رحمه الله تعالی ئەیفەرموو : الناس محتاجون إلی العلم أكثر من حاجتهم إلی الطعام والشراب؛ لأن الطعام والشراب يُحتاج إليه في اليوم مرة أو مرتين والعلم يُحتاج إليه بعدد الأنفاس.

خەڵکـی پێویستیان بەزانستە زیاتر لەپێویست بوونیان بۆخواردن وخواردنەوە چونكە خواردن وخواردنەوە لەرۆژێكا جارێـک یان دووجار پێویستت ئەبێت بەڵام زانست پێویستت ئەبێت بەژمارەی هەناسەكانت (واتا تامردن پێویستت بەزانستە). [(مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين) [شرف العلم وفضله] ابن القيم رحمه الله]

وە زانست بەدەستهێنان شتێكە تامردن مرۆڤی موسڵمان ئەبێت هەوڵی بۆبات ولێی دانەبڕێت چونكە زانستی شەرعی هێندە گەورە وفراوانە تامردن هەوڵبات هێشـتا ناگات بەهەموو علم سعید ـی كوڕی جبیر رحمه الله فەرموویەت ـی : لا يزال الرجل عالماً ما تعلّم فإذا ترك التعلّم وظن أنه قد استغنى فهو أجهل ما يكون.

پیاو بەردەوام بەزانایی ئەمێنێتەوە تائەوكاتەی بۆ زانست ئەگەڕێت وخۆی فێرئەكـات هەركات وازی هێنا لەخۆفێركردن و وای گومان برد چیتر پێویست ـی بەفێربونی زانـست نەمـــاوە ئەوە نەزانترین كەس كەهەبێت ئەوكەسـەیە.

زانست ـی شەرعی پێگەیەكی گەورەیە گەر دانیشین هەموو بەڵگەكان بهێنینەوە لەسەر فەزڵی خۆفێركردن بەزانست ـی شەرعی ئەوە پێشەكیەكە درێژ ئەبێتەوە بەڵام ئەوەندە بەسـە كەالله تعالی شاهێدی تەقوا بۆخاوەن زانست ـی ڕاستەقینە ئەیـات : ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَاءُ ﴾

لەناوبەندەكانی الله تعالی زاناكان لەالله ئەترسن وتەقوای الله تعالی ئەكەن.

ئەوەت بەسـ بێت كە پێغەمـــبـەر ﷺ فــەرموویـەتی « من یــرد الله به خــیرا یفــقهه في الدین »

الله تعالــی خێر وچاكەی بـۆهەربەندەیـەک بوێت تێگەشتوو وشارەزای ئەكـات لـەدین.

كەواتـا خۆت توند وتۆڵ بـكە بەدڵ و مێشكێكی تێگەشتوانە دانیشـە بەدیار ئەم كتێبە كەلەقەبارەدا بچوكە بـەڵام زانستێكی زۆری تێدا كۆكراوەتەوە بەفەزڵ ـی الله تعالــی.

الله تعالــی لەئێمەی وەرگرێت و جەزای خێری برایانی موجاهیـدمان باتەوە لـەسەری وئەوانەشی ئەیخوێننەوە وبڵاوی ئەكەنەوە وئەوانەشــی كەبۆیان كردین بە پی دی ئێف.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

بسم الله الرحمن الرحيم

وانـەی یـەكـەم

لــە زنجیرە وانــەكــان دەربــارەی هـەنێـک لەپرس وحوکمـە فقهیـەکان وەرگێڕان و پوختەکردنـی کتێب ـی (پرس حوکمـەکان لـەنوێژو ڕۆژوودا (مکتــبة الهمة) ـی دەوڵـەت ـی ئیســلام ـی) الله تعالی سەرکەوتوتریـان بکات.

پێش دەســتپێکردن بەپرســە فقهیـەکان پێویســتە لەسەر فێرخواز چەند شـتێک بزانێت کەتێگەشـتن لــە پرس وحوکمەکان ئاسـان ئەکات :

بـەشی یەكەم

(حوكمـە تەكلیفیـەكان)

فیقهلەڕووی زمانەوانیدا: واتــای تێگەشـتن یـەت.

لەشەریعەتـدا: بەواتـــای نــاسینی ئەحــکامـە شـەرعــیەکان یـەت کەلەبەڵــگە وردەکاریـە شەرعیەکانەوە هەڵێنجراون.

ئەحکـامە شــەرعیەکان پێنج ـن :

واجــب: بریتیە لـەوەی شەرع فەرمانی بەکردنـی کردووە بەشـێوەی ئیلزام کـردن وناچارکردن وەک ئەوەی الله تعالـی فەرموویەت ـی :

﴿ انفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ ﴾ [التوبة : ٤١]

گشتتان (سووكبارو گرانبار پیرو لاوو گەنج ئازاو بە جەرگ ترسنۆک و بێ وره) بەماڵ و سامان بەدڵ و بەگیان لەرێی الله تعالــی جیهاد بكەن.

مستحب: بــریتیـە لەوەی شـــەرع فەرمـــانی بەكـــردن ـی كردووە بەشێوەی كارێكی خوازراو وپـەسەند وباش وەک فەرموودەی : « صلُّوا قبل المغرب ركعتين صلُّوا قبل المغرب ركعتين لمن شاء » [متفق عليه]

دوو ڕكات نــوێژ بكەن پێش مەغریب درووڕكـات بكەن پێش مەغیب بۆهەركەسێک ئەیەوێت بیكات.

موباح: بــریتیـە لـەوشتـانەی شەرع ڕێگەی پێ یـاوە نەفەرمانی كردووە بەكردن ـی نە نەهی وڕێگری كردووە لـەنەكردن ـی وەک ئایـەت ـی : ﴿ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۖ وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾ [النور : ٦٠]

ئەو ژنانەی لە ئیشوكار كەوتون لـەبەر پیریی و نەمانی ئارەزوو بەتەمای شووكردن نین هیچ گوناهێكیان لەسەر نیە كە هەندێ لە جلوبەرگی سەرەوەیان دابنێن و نەپۆشن بەڵام نابێ بەرامبەر بە خەڵک زینەت و جوانی خۆیان نیشان بدەن وەک موو و سەرو مل و گەردن و سینگ و لاقیان شتێک نەكەن سەرنجی بێگانە ڕاكێشن خۆ ئەگەر عیففەتی خۆیـان بپارێزن و عاباكانیان هەر دانەنێن و خۆیان داپۆشن وەک ژنێكی لاو ئەوە چاكترە بۆیان الله تعالى ش بیسەر وزانایـە.

حەرام: بریتیـە لـەوەی شەرع نەهی لێكردووە بەشێوەی ئیلزامكردن وقەدەغەكردن لەئەنجامدان ـی وەک ئەوەی الله تعالی فـەرموویەت ـی : ﴿ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴾ [الجن : ١٨]

مزگەوتەكان تایبەتی الله تعالـی ـن جا لەگەڵ الله تعالی ـدا هاوارو هانا بۆ كەسی تر مەبەن.

مەكروهـ: بریتیـە لەوەی شەرع نەهی كردووە لـەكردن ـی بەڵام نەک بەشێوەی ئیلزامكردن وقەدەغە كردن یـاخود ئەتوانین بڵێی ئەوشتەیە كەوازهێنەرلێی سوپاس ئەكرێت و ئەنجامدەرەكەی سەرزەنشـت ناكـرێت وەک نمونەی خەوتن لـەنێوان ئێوارە وعیشـادا وەک لەهەردوو صەحیحەكەدا هـاتوە لەحەدیث ـی ابی برزة الاسلمی الله تعالی لێی ڕازی بێت كەئەڵێت (ان النبی صلی الله علیه وسـلم كان یكره النوم قبل العشاء والحدیث بعدها)

پێغەمبەر ﷺ حەزی لەوەنەبووە پێش عیشا بخەوێت و دوای عیشاء وقسەكردنیش لەدوای عیشا.

بەشی دووەم

(هۆكـاری ڕاجیاوازی زانایـان)

بەڕاسـت ـی بابەتە جوزئیە كردارییـەكان كەوەرگیراون لـە بەڵگە وردەكاریەكان زاناكان وپێشـەوایـان ڕەحمەت ـی الله یان لـێ بێت لەزۆرێـک لەئەحكامە جوزئیەكان ڕاجیاوازیـان هەیە بەهۆی چەند هۆكارێـكی جیاواز سەرەڕای ئەوەی هەموویـان مەبەسـتیـان پێكانی هەق بـووە وبەدوای بەڵگەدا گەڕاون ودەستیان بەبەڵگەوە گرتوە بـەڵام لەگەڵ ئەوەشـدا ڕاجیاوازیـان هەبوە لەكۆمەڵێـک لەبابەتەكاندا ڕاجیـاوازیەكەشـیـان بەهۆی ئەوەنیــە كەبەڵگە شەرعــیەكان

دژيـەک بـن چونکە شەريعەت ـی اللە تعالى هيچ دژيەكبونێكی تێدانيـە بـەلآم ئەكـرێت هەنێ بـابەت وحوکم بـۆ هەنێـک كەس شاراوەبـێت و لەلای هەنێـكی تر حوكمەكەی ڕوون وئاشـكرا بــێت ئەمەش بەهۆی چەند هۆكارێـكی ديارێكراو نمونەش لـەهەنێ لـەو هۆكارانەی ئەبێتە هۆی ڕاجياوازی نێـوان زانايـان ئەمانەی خوارەوەن :

- **هۆكاری يەكەم:** بــەڵگەكە بەهەندێـكيان گەيشتوە بەلآم نەگەيشتوە بەهەنێكی تريـان هاوەڵان لەدانيشتن ونزيكايەتيان لەگەڵ پێغەمبــەر ﷺ جياوازبـوون هەنێكيـان هەين ـی بۆهەينی ئەهاتە خزمەتـی وهەنێ تريـان ڕۆژ نا ڕۆژێـک و هەنێ تريشـيان زۆرتر لـەگەڵ ـی دائەنيشتن و گوێيـان بـۆئەگرت بۆيـە ئەكرێت هەنێكيان شـتانێكيان بيستبێت لەپێغەمبەر ﷺ ئەوانی تر نەيان بيستبێت يان حوكمـێک هەبوبێت ونەسخ كرابێتەوە ئەوان ـی تر پێيان نەزانی بێت بەم هۆيەشەوە ڕاجياوازی دروستەبـێت.

- **هۆكاری دووەم:** فەرموودەكە بەكەسەكە گەيشتوە بـەلآم متمانەی بەوكەسە نيە كەفـەرموودەكەی گێڕاوەتەوە يـان وای ئەبينێت بەڵگەيـەكی تری لەمە بەهێزتری لايـە بۆيـە بەهێزترەكەی هەڵبژاردووە.

نمونەش لـەسەر ئەمە ئەوەيـە كەفاطمەی كچ ـی قەيس گێڕاويەتيەوە ڕەزای اللە ـی لێ بێت كاتـێک مێردەكەی تەڵاق ـی سێهەم ـی يا پێغەمبەر ﷺ پێی ڕاگەياند كەخەرج ـی ونيشتەجێ بوون ـی لەسەر مێردەكەی نەماوەتەوە مەگەر تەنها دووگيان بێت ئەوەش بەپێی ئـايەت ـی (ئەگەر ئەو ژنانە دووگيان بوون ئەگەرچی سێ تەڵاقەش درابن.

﴿ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ﴾ [الطلاق : ٦]

ئەو ژنانەی تەڵاقـتان ـداون ئێوە نەفەقەیان بكێشن و بەخێویان بكەن هەتا سكەكەیان دادەنێن.

بەڵام ئیمام ــ عمر پێی وابوو خەرج ــ ودابینكردن ــ شوێن ــ نیشتەجێ بوون ــ بۆهەیە ودەستی نەگرت بەڕیوایەتەكەی فاطمەی كچ ــ قەیس بەگریمانەی ئەوەی توش ــ لەبیرچونەوە بوبێت وئەیـفەرموو (انترك قــول ربنا لقول امراة لاندري اذكرت ام نسيت) ئایـا واز لەوتەی پەروەردگارمان بهێنین بەهۆی وتەی ئافرەتێـک كەنازانین لەبیری كردووە یـاخود نــا.

كەواتـا ئیمام ــ عمر ڕەزای الله ــ لێ بێت زۆر بەوریاییەوە لــەگەڵ دەقە شەرعیەكان جوڵاوەتەوە بــەڵام ترسی هەبوە لەوەی فاطمة بەلەبیرچونەوە ڕیوایەتەكەی گێڕابێتەوە بـۆیە دەست ــ بەگێڕانەوەكەی نەگرت.

بەهەمان شـێواز هەمان شت ڕووی لـەزاناكان ــ دواتری ئەوانیش ئەكات بەتایبەت لەڕوانگەی گێڕەوەكان ــ فەرموودەكە وجەرح وتعديل ــ سەنەدەكە ئەكرێ زانایـەک فـەرموودەیەكی بەسەنەدێـكەوە پێ گەشتبێت وەریگرتبێ وكاری پێ كـردبێت بەڵام هەمان فەرموودە بەسەنەدێكی لاواز گەشتبێت بــەزانایـەكی تر دەست ــ پێوە نەگرتبێت وكاری پێ نەكردبێت.

■ **هـۆكاری سێهەم:** تێگەشتنیـان بۆ بەڵگەكە جیــاوازبـێت.

وەک ئەو فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : « لا يصلين العصر الا في بــني قريظة »

كەس بانوێژی عصر نەكات تەنهـا لەبەنی قریظە نەبێت.

هاوەڵان تێگەشتنیان بۆئەم فـەرموودە جیاوازبـوو هەنێكیان واتێگەشتن پێغەمبەر ﷺ مەبەست ـی خێرا دەرچوون بـووە بۆبەنی قریظە واتا واتێگەشتن پێغەمبەر ﷺ مەبەست ـی ئەوەبوە كەعەصر نەیەت بەسەریـاندا ئیلا ئەوان گەشتبن بەبەنی قریظە بـۆیە لەڕێگادا كەكاتی عەصر هات لەڕێگە نوێژەكەیـان كرد ودوایان نەخست تالەكاتەكەی دەرنەچێت بــەڵام كۆمەڵی دووەم واتێگەشتن كەمەبەست ـی پێغەمبەر ﷺ ئەوەبـووە كەنوێژی عەصر نەكەن تەنها لەبەنی قریظە نەبێت بۆیـە نوێژی عەصرەكەیان نەكرد ودوایانخسـت تاگەشتنە بەنی قریظە لەوێ نوێژی عصریان كرد كەلەكاتەكەی خۆی دەرچووبــوو وە پێغەمبەر ﷺ ئاگاداربوو بەوەی هەردوو كۆمەڵـەكە ئەنجامیـان یا بەڵام ئینكاری لـەهیچ كامیـان نەكرد.

■ **هۆكاری چوارەم:** فەرموودەیـەک گەشتبێ بەزانایـەک نەزانێت كەئەو فەرموودەیـە نەسخ بۆتەوە. بۆنمونە ابی هریرە گێڕاویەتیـەوە كەپێغەمبەر ﷺ فەرمان ـی كردووە بەدەست نوێژگرتنەوەوە لەوخواردنانەی بەئاگر لێنراون بــەڵام جابر گێڕاویەتیەوە كەكۆتا فـەرمانی پێغەمبەر ﷺ ئەوەبووە وازبهێنرێت لەدەست نوێژگرتنەوە لەوشتانەی لەسەر ئاگر لێنراون بــەڵام ئەم فەرمانە نەگەشـتبوو بە ابو هریرە بـۆیە ئەو دەست نوێژی ئەگرتەوە.

■ **هۆكاری پێنجەم:** زانــــایەک دەســـت بگرێـت بەفەرمـــوودەیەكی لاواز كاری پێ بــكات یان بەڵگەیەكی لاواز بهێنێتەوە.

بـۆنمونە هەنێ لەزانایـان صلاة التسبیح بەسونەت ئەزانن پشت ئەبەستن بەفـەرموودەیـەک کەجمهوری زانایان ئەڵێن فەرموودەکە زەعیفە وەزانایان ـی تەحقیق ئەڵێن صلاة التسبیح بیدعە ومەکروهـە وەفەرموودەکەی صحیح نیـە لەوانەش ئەم بۆچونەی هەیـە ئیمام ـی ئەحمەد کەفەرموویەت ـی ئەو فەرموودەیـە صحیح نیـە لەپێغەمبەرەوە ﷺ وە شێخ ـی ئیسلام ابن تیمیة فەرموویەت ـی ئەمە فەرموودەیەکی هەڵبەستراوە بەناوی پێغەمبەرەوە ﷺ.

وانـــەی دووەم

پاکوخاوێن ـی (الطهارة)

زانایان بەر ڕەحمـەت ـی الله تعالی بـکەون دەستپێکـی کتێبە فقهیەکان بەبابەت ـی پاکوخاوێـن ـی دەست پێ ئەکەن چونکە پاکوخـاوێن ـی لەگرنگتریـن مەرجەکـان ـی نوێژە وە نـوێژیش دووەم پـایەی ئیسـلام ـە ویەکەم پایەی کـردارییـە وە هەردوو شایەتومـانەکە پایەی یەکەم ـی ئیسـلامە کتێبە عەقیدەیـەکان لەشایەتومانەوە دەست پێ ئەکەن وە هەروەهـا زانایـان لەکتێب ـی پاکوخاوێـنیدا بەبابەت ـی ئاو دەست پێ ئەکەن چونکە ئاو ئەو مادەیەیە کەبەهۆیـەوە پاک وخاوێنی دەستەبەرئەبێت.

پاکوخاوێنی (الطهارة) لەزماندا: بەواتـای پاکژی وخاوێن بـوون یـەت.

لەڕووی شـەرعیشەوە: بریتیە لـەلادان ـی (الحدث وپیس ـی ...).

الحدث چیــە ؟

بریتیـە لەو پێناسـە شەرعیەی کــەلەجەستەدا ڕوو ئـەیـات وئەبێت بەڕێگری خاوەنەکەی لەئەنجامدانـی نوێژ و هەرعیبادەتـێک کەمەرج ـی پاکو خاوێنی پێویست بێت.

ئەمەش پێناسەیەکی مەعنەویـە وپێناسەکەی هەست پێکراو نیـە.

الحدث دووجۆرە:

— گەورە کەغوسل ـی پێویستە.

— و بــچوک کەدەست نوێژ ئەشکێنێت

پاشـان الخبث (پیس ـی)

بریتیـە لەهەرشـتێک کەشەرع ڕێگری کردوە کەکەسی نوێژ خوێن ئەو پیسیە بەجل وجەستەیـەوە بێت یـان شوێن نوێژەکەی پیس ـی پێوە بێت.

— ئـایا رفع الحدث چیـە ؟

بریتیـە لەلاچون ـی ئەو وەسفەی کەلەجەستەدایـە وڕێگرە لـە نوێژکردن (وەک دەست نوێژگرتن).

— زوال الخبــث چیە ؟

واتـا لابـردن ـی ئەو پیسیەی بەجل یان بەجەستە یـان جێگاکەوەیـە.

پــاشـان الطهارة :

الطهارە دووبەشە:

طهارەی مەعنەوی: کەبریتیە لەپاکردنەوەی دڵ ودەرون لەشـیرک وبیدعە ومەعصیـەت.

طهارەی حسی (هەست): کەبریتیە لەپاکـردنەوەی جەستە لە حدث و پیس ـی.

بەش (النجاسـات)

وەک وتمـان پیس ـی بریتیـە لەهەرشـتێک کەشەرع ڕێگری کردووە نوێژ خوێن لەکاتی نوێژیدا ئەو پیسیە بەجەستەی یـان جلی یان جێگەکەوە بێت.

هەموو پیسێـــــک حەرامـە بەڵام هەموو حەرامێـک پیس نیـە.

پاشان پیس ـی دوو جۆرە:

— یان لەڕووی حوکمـیەوە پیسە.

— یـان خۆی لـەخۆیدا پیسـە.

ئەو شتانەی خۆی لـەخۆیدا پیسـە وهەرگیز پاک نابێتەوە وەک میز و گۆشـت ـی بەراز.

جۆری دووەم کەحوکمـیە بریتیە لەو پیسیەی یەت بەسەر شتێکی پـاکدا بەوهۆیەوە پیس ـی ئەکات بنچینەش بـۆلادان ـی پیس ـی ئاوە.

قال الله تعالـــى : ﴿ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ ﴾ [الأنفال : ١١]

بارانیشی لە ئاسمانەوە بۆ ناردن تا لە چڵک و پیس ـی خاوێنتان کاتەوە.

بەش (پیسـی دابەش ئەبێت بۆسی بەش)

١ - پیس ـی توند، وەک پیس ـی سەگ کەئەم پیسیە بەر هەرشتێ بکەوێت حەوت جار بەئاو ئەشۆردرێت ویەکێک لەو حەوت جارە بەخۆڵ وەک ئەوەی ئیمام ـی مسلم گێڕاویەتیەوە لە ابی هریره الله تعالی لێی ڕازی بێت لەپێغەمبەرەوە ﷺ فەرموویەت ـی : « طهور اناء احدکم اذا ولغ فیه الکلب ان یغسله سبع مرات اولاهن بالتراب »

پاکردنەوەی قاپ وکاسەی هەریەکێک لەئێوە کاتێک سەگ دەمی تێ وەرئەیات بەوە ئەبێت حەوت جار بیشۆرنەوە و یەکەمجار بەخۆڵ.

٢ - پیس ـی سووک، بریتیە لەمیزی ئەو منداڵەی کەهێشتا خواردن ناخوات (شیرەخۆرە) ئەمەش لەبەر ئەو فەرموودەیەی ئیمام ـی احمد والترمذی بەسەنەدی صحیح لەعلی ـەوە ڕەزای الله ـی لێ بێت گێڕاویەتیەوە کەپێغەمبەر ﷺ فەرموویەت ـی : « بول الغلام الرضیع ینضح وبول الجاریة یغسل »

میزی منداڵی شیرەخۆر کەکوڕبێت بەئاو پڕژاندن پێیدا پاک ئەکرێتەوە ومیزی منداڵ کەکچ بێت پێویستە بشۆردرێت.

— مەذی : وەک ئەوەی ابوداود وترمذی بەسەنەدی حەسەن لە سەهلی کوڕی سعدەوە الله تعالی لێی ڕازی بێت ئەفەرموێت : من زۆر زۆر توش ـی مەذی لێدەرچون ئەبووم وە زۆر غوسلم ئەکرد بەوهۆیەوە تا پرسیارم لەپێغەمبەر ﷺ کرد کەپێی وتم « تەنها دەست نوێژبگرەوە » وتم ئەی گەر بەجلەکەم بکەوێت ؟ فەرمووی ئەوەندە بەسە کەوا دەستێک ئاو بپرژێنە بەوشوێنەی مەذیەکە بەرجلەکەت کەوتوە.

٣ - پیس ـی مامناوەند، کەبریتین لەپیسیەکان ـی تر وەک میز وپاشەڕۆ و خوێن پاکبونەوە لەم پیسایـانە بەجارێک شۆردن پاک ئەبێتەوە گەر پیسیەکەی لاببات بەهۆی گشتگیری بەڵگەکان ـی لابردنـی پیس ـی بەڵام گەر بەجارێک شـۆردن پیسیەکەی لانەبـرد ئەوا زیاتر لەجارێـک ئەیشۆرێت تاپیسیەکە لائەچێت.

بەش (حوكمـەكان ـی ئەوشتانەی لەمرۆڤ دەرەچێت)

١ - **میز** ـ پیسـە ـ دەست نوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە بەئیجماع.

٢ - **مەذی** ـ پیسـە ـ دەست نوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە بەئیجماع.

٣ - **وەدی** ـ پیسـە ـ دەست نوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە بەئیجماع.

٤ - **مەنی** ـ لەسەر وتەی ڕاست پاکە غوسل واجب ئـەکات.

٥ - **خوێن ـی سووری مانگانانە وزەیسان** ـ پیسـە بەئیجماع ـ غوسل واجب ئـەکـات.

٦ - **استحاضە** ـ پیسـە ودەست نوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە بەئیجماع.

٧ - **شێداری ئەندامی مێینە** ـ لەسەر وتەی ڕاست پـاکە بـەڵام دەست نوێژ واجب ئەکات.

٨ - **پاشەڕۆ** ـ پیسە بەئیجماع ودەست نوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە.

٩ - **خوێن** ـ پیسە ـ لێبوردن لەشەرعدا بۆبڕێکی کەم ـی ـدانراوە بەپێی وتەی جمهوری زانایـان ودەست نوێژ هەڵناوەشێنێتەوە لەسەر وتەی ڕاسـت.

١٠ - **خوێنی مایەسیری کەلەکۆمی مرۆڤەوە یەتە دەر** ـ پیسـە ودەستنوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە گەر لـەناو لەناو کۆمەوە دەربچێت.

١١ - **خوێـن ـی ناســور کـەلەدەرەوەی کۆم یـەتـە دەر** ـ پیســە ـ دەست نوێژ هەڵناوەشێنێتەوە لـەسەر وتەی ڕاجح.

بەش

پــــاشــــان میز و پیسـایی ئەو ئاژەڵانەی گۆشتیان ئەخورێت پـاكن بەڵگەی ئەمەش ئەوەیە كەبخاري ومسلم گێڕاویـانەتەوە لەانس ـەوە الله تعالی لێی ڕازی بـێت كەپێغەمبەر ﷺ (امر العرنین ان یشربوا من البان الابل وابوالها)

فـەرمان ـی كرد بـەخەڵكانێـك لـە هۆزی عورینە كـەلەشیر ومیزی وشــتربخۆنەوە.

وە پرسـیاری لێكرا لـەبارەی نوێژكردن لەجێگەی بەخێوكردن ـی مەڕومالاَت لەوەلامـدا فەرمووی « صـلـوا فیها فانها بـركة » نوێژی تێدابـكەن چونكە بەرەكـەتە. [رواه مسلـم] كەگومـانی تێدا نیـە جێگەی مانەوەی مەڕو ماڵات میز وپاشەڕۆی مەڕەكان ـی تێدایـە.

بـەڵام میز و پیس ـی ئەو گیاندارەی گۆشت ـی ناخورێت پیســە.

پاشماوەی خواردن ـی گیاندارێک كەگۆشت ـی ناخورێـت خیلاف ـی تێدایـە بەڵام احتیاط ئەوەیـە كەبیشۆریت گەر بەرشتێـك كەوت تەنها ئەو ئاژەڵانە نەبـێت كەبەدەوری خەڵكیدا یـەن وئەچن وەک پشیلە و گوێ درێژ وهێستر كەئەمانە لـەسەر وتەی ڕاجح پاشماوەی خواردنیان پاكە چونكە بەناو خەڵكیـدا ئەسوڕێنەوە وە پێغەمبەر ﷺ فـەرموویـەت ـی لەبارەی پاشماوەی خواردن ـی پشیلە : « انهـا لیست بنجس انـهـا من الطوافین علیكم والطوافات ». [رواه احمد وابو داود والترمذی بسند صحیح]

پیس نیــە چونكە ئەو لەو ئاژەڵانەیە كەبەدەورتانـەدا ئەسوڕێنەوە.

وانـەی سێهەم

بەش (حوكمـەكان ـی ئاو)

بـەگشـتی ئاو دووجۆرە :

ئاوی پـاک : کەبریتیە لەو ئاوەی لەسەر ئەصڵـی خۆی ماوەتەوە وەک ئاوی ڕووبار ودەریـاکان ولافاوەکان وکانیـاو وئاوی بیرەکـان بەڵگەش وتەی الله تعالی ـە : ﴿ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ ﴾ [الأنفال : ١١]

ئاوی لە ئاسمانەوە بۆ ناردن تا پاك و خاوێنتان بکاتەوە.

وەفەرموودەی پێغەمبەر ﷺ دەربارەی دەریـا کەفەرمووی « هو الطهور ماؤه الحل ميته » [اخرجه ابو داود والنسائـی بسند صحيح]

واتا ئاوەکەی پاکە مرداربوەکەشـی حەڵاڵە.

ئاوی پیس : بریتیە لـەو ئاوەی کەپیس ـی بەسەردا هاتوە تام و بۆن یـا ڕەنگی گۆڕی بێت.

بەش

پــاشــان ئاو ئەگەر لــەگەڵ شتی تر تێکەڵ بێت : لـەدووحاڵــەت بەدەرنیـە :

یـەکـەم: کەتێــکەڵ بێت بەمادەیـەکی پـاک وەک صابــوون یـان چا یـان جگە لەوانەش : ئەمەش دوو حـاڵەت ـی هەیە :

أ - مادەکە زاڵ بێت بەسـەرئاوەکەدا بەجۆرێک ناوی ئاوەکە بـگۆڕێت لەئاو لایبات بــیکات بە چا

یـان بەشەربەت یان بەشتێکی تر یـان بەڕەهایی لەناوی ئاو لابچێت تەنها بەناوی مادە زیـاد بۆکراوەکانی ناوبنرێت وەک ئەوەی ناوبنرێت بەئـاوی گوڵ یان ئاوی سیدر لـەم باردۆخەدا پاکردنەوە پێی دروست نیـە چونکە چیتر پێی ناوترێت ئاو.

ب - ناوەکەی نەگۆڕێت گەرچـی هەنێک لەوەسفەکانی کەمێــک بگۆڕێت ئەوا پاکردنەوە پێی دروســتە بەڵگەش وتەی الله تعالـی ـە ﴿ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا ﴾ [النساء : ٤٣] وشەی ماء بەنکرە لەسیاق ـی نەفی ـدا هاتوە بــۆیە هەموو ئاوێــک ئەگرێتەوە.

دووەم: ئەگەر پیس ـی تێکەڵ ببێت لەگەڵ ئاو، ئەمەش دووحاڵــەتـی هەیە :

أ - یەکێــک لەوەسفەکانی بگۆڕێت تام ڕەنگ بۆن ئەوکاتەبەپیس دائەنرێت بــەئیجماع.

ب - هیچ شـتێک لەوەسفەکانی نەگۆڕێت ئەوا بەپاکی ئەمێنێتەوە لــەسەر وتەی ڕاسـت.

بابەت (حوکم ـی قاپ ودەفرەکان)

الأنيـة: بریتیـە لە جەمعـی وشەی إناء کەبریتـیە لـەو کەلوپەلەی کەئـاو یـان شتی تری تێدا ئەپارێزرێت وتێیــدا هەڵ ئەگیرێت.

دروستە هەموو قـاپ ودەفرێـک ـی پاک بەکاربهێنرێت تەنها ئەوەنەبێت کەلـە زێڕ و زیو دروســت کراوە دروســت نیە بەکاربهێنرێت لەبەر فـەرموودەی پێغەمبەر ﷺ کەفـەرموویەت ـی

« لاتشربـوا فی إنیــة الذهب والفضة ولاتأكلـوا في صحافها فانها لهم فـي الدنیـا ولـنا في الأخـرة » [البخاري ومسلم]

لەدەفری زێڕ وزیـودا مەخۆن ومەخۆنەوە چونكە ئەمە بـۆ كافرانە لـە دوونیـا و بۆئێمەش لەقـیامەتە.

گەر بەكارهێنان ـی بۆخواردن وخواردنەوە حەرام بێـت ئەوا بـەكار هێنانی بـۆ دەست نوێژگرتن وپاكردنەوەش حەرامـە.

بـەكارهێنان ـی پێست ـی ئەو ئاژەڵەی گۆشـت ـی ئەخورێت دروسـتە بەومەرجەی مردار نەبوبێتەوە تەنها مەگەر پێستەكەی خۆشكرا بـێت گەر پێستەكە خۆشكرا ئەوا دروسـتە لەسەر وتەی ڕاست لەبەر فەرموودەی « اذا دبغ الاهاب فقد طهر » [رواه مسـلم]

ئەگەر پێستەكە خۆشكرا ئەوا پاك ئەبێتەوە.

■ **پـاشان قاپ ودەفری موشریكان ئەبێت بەدووبەشـەوە:**

بەشی یەكەم: ئەوانەی لـەئاسن وكانزا وهاوشێوەكان ـی دروستكراون، ئەمەش دووبەشە :

یەكەم: نوێ بـێت وبەكارنەهێنرابـێت ئەمە دروستە ڕاستەوخۆ بەكاربهێنرێت.

دووەم: بەكارهـاتوو بێت ئەم جۆرە لەپێشترە بەكارنەهێنرێت خۆگەر كەسـێ ویست ـی بەكاری بهێنێت ئەوا پێویستە پێش بەكارهێنان ـی بیشۆرێت چونكە زۆربەی كات كـافران خۆیان ناپارێزن لـەخواردن ـی حەرامكراوەكان لەوقاپانەیـان ـدا وەك خواردنـی مردارەوە بـوو و بەراز وئارەق خواردنەوە تێیدا.

بـەڵگەش فەرموودەکەی ابی ثعلبەی الخشنی ـە الله تعالی لێی ڕازی بـێت کەئەفەرمووێت وتم ئەی پێغەمبەر ﷺ ئێمە لـەخاکـی ئەهلی کتاب ئەژین ئەوان گۆشت ـی بەراز و ئارەق ئەخۆنەوە ئێمە چۆن قاپ ودەفرەکانیـان بەکاربهێنین ؟ پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی « لاتاکلوا فیها الا الا تجـدوا غیرها » تێیدا مەخۆن ومەخۆنەوە تەنها مەگەر هیچ ـی ترتان دەست نەکەوێت دەفری ئەوان نەبێت. وەفـەرمووی « ان لم تجدوا غیرهـا فارحضوهـا بالماء واطبخوا فیها واشـربوا » ئەگـەر قاپ ودەفری ترتان دەست نەکەوت تەنها دەفری ئەوان نەبێت ئەوا بیشۆن وپاشـان تێیدا بخۆن وبخۆنەوە. [رواه احمـد بسند صحیح]

بـەشـی دووەم: ئەودەفروقـاپـەی لەپێست دروستکراوە، ئەمەش دووجۆرە :

جۆری یـەکـەم: پێست ـی ئەو ئاژەڵەبێت کەگۆشت ـی ئەخورێت، ئەمەش دووحاڵـەت ـی هەیە:

أ/ ئەهلی کتاب دروستیان کردبێت، ئەصل ئەوەیـە سەربڕاوی دەستیان ئەخوردرێت بـۆیە بەکارهێنان ـی دەفری دروستکراوی پێست ـی سەربڕاویان دروستـە بەڵام ئەهلی کتاب لەم سەردەمـەدا کەوتونەتە ناوچەند خاڵێـکەوە کەسەربڕاویـان لەحەڵاڵەوە ئەگۆڕێت بۆ حەرام ئەوهۆکارانەش ئەوەیـە لەئێستادا زۆرینەیـان وازیـان لەئاینەکەی خۆیان هێناوە وبون بەهەڵگری بیروباوەڕی مولحیدەکـان.

وە شێوازی سەربڕینەکەیـان پێچەوانەی شـەرعە ئەوان کارەبا لێـدان و خنکانـدن ولێدان لەسەری ئاژەڵەکە بەکارئەهێنن بـۆیە لەبەر ئەمە سەربڕاویـان دروست نیـە تەنها مەگەر کاتێـک بزانین بەڕێگەیەکی دروست سەربڕاوە هەروەکـچۆن بەکارهێنانی پێـست ـی دروســتــکراو لەو

ئاژەڵەی بەوجۆرەی لەگەڵ کـراوە بەکارهێنانی دروست نیـە تەنها مەگەر پێستەکە خۆشکرابێت چونکە خۆشکردن ـی پێست وەک سەربڕین وپاکەرەوەیـە بۆ پێستەکە وەک پێغەمبەر ﷺ فەرمووی « ایما اهاب دبغ فقد طهر » [رواه مسلم]

ب/ دەفرێـک لەپێست ـی ئاژەڵێک دروستکرابێت کەدروستکەرەکانی جگە لەئەهلی کتاب بـن، بەکارهێنانی دروست نیـە مەگەر پێستەکە خۆشکرابێت وەک لەپێشتر بەڵگەمـان لەسەر هێنایەوە.

جۆری دووەم: دروستکرابێت لەپێست ـی ئەو ئاژەڵەی گۆشت ـی ناخورێت وتەی ڕاست ئەوەیـە بەکارهێنانی جائیز نیـە چونکە بەسەرڕبرینیش بەکارهێنانی پێستەکەی حەڵاڵ نابـێت پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « خۆشکردن ـی پێست مردارەوەبـوو سەربڕینێتی ».

خۆشکردنەوەی پێستەکەی بەهاوتای سەربڕینەکەی هەژمارکرد بۆیە ئەمە بەڵگەیـە لەسەر ئەوەی ئەوپێستەی بەخۆشکردن پاک ئەبێتەوە بریتیە لەپێست ـی ئەو ئاژەڵەی گۆشتەکەی ئەخورێت بەسەربڕاوی بـۆیە لەمەشەوە ئەگەین بەوەی هەرشتێک بەسەربڕاوی گۆشتی حەڵاڵ نەبێت ئەوا پێستەکەشــی حەڵاڵ نابێت.

لەابـی الملیح ـی کوڕی اسامە لـەباوکیەوە هاتوە کەپێغەمبەر ﷺ (نهى عن جلود السباع) [رواه احمد]

نەهیکردوە لـەبەکارهێنانی ئاژەڵە دڕندەکان.

- **پـاشان جل وبەرگی موشریكان دووبەشە:**

أ - ئەگەر نوێ بێت : ڕاستەوخۆ لـەبەر ئەكرێت وپێویست بـەشۆرین ـی ناكات.

ب - بەكارهـاتوو بـێت ئەمەش دووحاڵـەتە :

— گەر لـەو جلانە بـێت كەلەبەشـی سەرەوەی جەستە لـەبەر ئەكرێن وەک كراس ئەمە دروستە بەبێ شـۆریـن لەبەربكرێت ئەگەر پیس ـی پێوە دیارنەبـێت.

— ئەگەر لـەو جلانە بێت كەبەشـی خوارەوەی مرۆڤ ئەپۆشێت وەک پانتۆڵ و شەرواڵ ئەوا پێویستە بشۆردرێت چونكە ئـەوان خۆیان لەپیس ـی پاک ناكەنەوە.

وانــەی چوارەم

بابـەت (چونە سـەر ئـاو)

قضاء الحاجة مەبەست پێی : میزكردن و فرێدانی پاشـەڕۆیە.

ئادابـەكان ـی دەست گەیاندن بەئاو لەشەریعەت ـی ئیسلام ـدا بریتیـە لـە چەند ئادابـێک هەنێكی واجب ـە وهەنێكی ســونەتە وهەنێ شت هەن لـەكاتی دەست گەیاندن بـەئاو كردنی حەرام ئەبـێت یان كەڕاهەتـی هەیە.

- واجبـە خۆلادان لـەچاوی خەڵكی وخۆحەشاردان لەجابرەوە الله لێی ڕازی بـێت ئەفەرموێت پێغەمبەر ﷺ هەركات ویستبای دەست گەیەنێت بەئاو (انطلق حتى يغيب فلايرى) دەڕۆشت تا لـەچاو ون ئەبوو ونەئەبینرا. [رواه ابن ماجه وهو صحيح]

■ حەرامـە دەرخستن وپیشاندانی عەورەت كەخەڵكی ببینێت پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتـی : « لا ینظر الرجل الى عورة رجل ولا تنظر المراة الى عورة المراة »

بـاهیچ پیاوێک سەیری عەورەتی پیاوێکی تر نەکات وهیچ ئافرەتێکیش سەیری عەورەتی ئافرەتێکی ترنەکات. [رواه مسـلم]

■ قسەكردن لەكاتـی قەزای حاجە حەرامە مەگەر بۆ پێویستیەک نەبێت وەک لەابن عمر گێڕدراوەتەوە کەئەفەرموێت پیاوێک بەلای پێغەمبەر ﷺ تێپەڕی لەکاتێکدا پێغەمبەر ﷺ میزی ئەکرد پیاوەکە سەلام ـی کرد پێغەمبەر ﷺ وەڵامی نەیایەوە. [رواه مسـلم]

وەڵامدانەوەی سەلام واجبە جاگەر واجبێک وەڵام نەیاتەوە مانای وایە قسەکردن لەوکاتەدا حەرامە.

■ سونەتە لەكاتی چونە سەرئاووكردن بڵێی بسم الله اللهم انی اعوذ بک من الخبـث والخبائث.

[رواه البخاری ومسلم] بەناوی الله پەروەردگارم پەنا بەتۆ ئەگرم لەشەیتانی نێر ومـێ.

■ ســونــەتە لـەكاتی هاتنەدەرەوەدا بڵێی (غفرانک) داوای لێخۆشبونت لـێ ئەكەم. [رواه ابو داود والترمذی]

■ سونەت وایـە بەپێی چەپ بچیتە ژورەوە بۆسەرئاوگرتن و بەپێـی ڕاست بێیتە دەرەوە ئەمەش بەقیاسكردن ـی شێوازی چونە مزگەوت كەلەسونەتدا هاتوە کەبەپێی ڕاست بچـیتە مزگەوتــەوە

بەپێی چەپ بێیتە دەرەوە وە لەسونەت ـدا بەڵگە هاتوە لەسەر ڕێزگرتن لەڕاست بۆیە سونەتە لەكاتی چونە سەرئاو بەپێی چەپ بچیت چونكە شوێنی میزكردن وپاشەڕۆیە وە بەپێی ڕاست بێیتە دەرەوە چونكە بەم شێوە كاملتر وتەواوترە.

■ حەرامبون ـی ڕووكردنە قیبلە وپشت كردنە قیبلە لەكاتی میزكردن وپاشەڕۆكردن بەبەڵگەی فەرموودەی « اذا اتیتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولكن شرقوا او غربوا » [البخاري ومسلم]

كاتێك دەستان بەئاو گەیـان نەڕووكەنە قیبلە نەپشتی لێ كەن بەڵكـو ڕوو لەڕۆژ هەڵات وڕۆژ ئاوابكەن.

ئەم فەرموودە بۆدەست بەئاوگەیاندنە لەدەشت ودەر بەبێ خیلاف بەڵام سەبارەت بە ماڵ و دیوار وباڵەخانەكان هەنێـك لەزانایان ڕێگەی یاوەتێ بەهۆی ئەوفەرموودەیەی ابن عمر كەفەرموویەت ـی كاتێك لەماڵ ـی حەفصەی خێزانی پێغەمبەربووم ﷺ سەركەوتم بۆسەربان ـی ماڵەكە لەسەربانەوە بینیم پێغەمبەر ﷺ دەست ـی بەئاوئەگەیـاند پشت ـی لەقیبلە بوو ڕووی لەشـام بـوو. (يَقضي حاجَتَه مُستَدبِرَ القِبلةِ، مُستَقبِلَ الشَّأمِ) [رواه البخاری ومسـلم]

باشتر وایە تەنانەت لەماڵەكانیشدا پشت و ڕوو نەكرێت لەقیبلە.

■ حەرام ـە میزبكەیتە ناوی ئاوی وەستاو چونكە (نهى النبى صلى الله عليه وسلم ان يبال فى الماء الراكد) [رواه مسلم]

پێغەمبەر ﷺ نەهیكردووە میزكرێت لەناو ئاوی وەستاو.

■ حــەرامــبون ـی گــرتـنی ئەندامی میــزكردن لەكات ـی میزكردندا بەدەست ـی ڕاست ونەشۆرینی بەدەست ـی ڕاست لەبەرئەوەی لـەفەرمووده هاتوە « لايمسكن احدكم ذكره بيمينه وهو يبــول ولا يتمسح من الخلاء بيمينه » [متفق عليه]

باهیچ یەكێـك لەئێوە دەست ـی ڕاستی نەیات لەئەندامی میزكردن ـی كاتێك كەمیزەكات وە بەدەست ـی ڕاستیش خۆی پاك نەكاتەوە لەكاتی سەرئاوكردن.

■ دەســت گـەیـــاندن بەئاو وسەرئاوكردن حەرامە لەسەر ڕێگای گشت ـی یان سێبەر یان شوێنەكانی سەرچاوەی ئاو لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ كەفەرموویەت ـی « اتقـوا الملاعن الثلاث البراز في المــوارد وقارعة الطريق والظل » [ابو داود وصححه الحاكم]

خۆتان بپارێزن لەو سـێ شتە ئەبنە هۆی نەفرەت لێكردنتان لەلایەن خەڵكەوە :

١ - سەرئاووكردن لەسەرچاوەكان ـی ئاو و ٢- لەسەر ڕێگای هاتووچۆی خەڵكی و ٣ - لەسێبەر.

■ نــەهیكراوە لەمیزكردنە كون وقوژبـن بەبەڵگەی فەرموودەی (نهَى أن يُبالَ في الجُحرِ) [رواه احمد وصححه] نەهیكردوە لەوەی لەكون وقوژبندا میزبكرێت.

■ پــاشان الاستنجاء و الاستجمار.

الاستنجاء: بریتیە لەسڕینەوەی ئەو پیسیەی لەپاش وپێش دەرئەچێت بــەئاو.

الاستجمار: بریتـیە لەسڕینەوەی ئەو پیسیەی لەپاش وپێش دەرەچێت بەبەرد وهاوشێوەكان ـی جیاوازی نێوان ئەم دووپاكردنەوەیەش ئەوەیە لە لە الاستنجاء پێویستیە پیسیەكە بەتەواوی لاببرێت بـەڵام لە الاستجمار قورس ونارەحەتە هەموو پیسیەكە بەتەواوی لابەرێت.

هەریەکەیـان جێگەی ئەوی تریان ئەگرێتەوە چونکە پێغەمبەر ﷺ هەردووکی کـردووە وەک لەهەردوو صەحیحەکەیـا هاتوە لە ئەنەسەوە کەئەڵێـت پێغەمبەر ﷺ (كان يدخل الخلاء فاحمل اداوة من ماء فيستنجي بالماء)

کاتێک چووبـا بۆسەرئاوکردن ئاوی هەڵئەگرت بۆئەوەی خۆی پێ پاک بکاتەوە.

هەروەهـا ئیمام ـی بوخاری لەابن مسعود گێڕاویەتیەوە (اتى النبى صلى الله عليه وسلم الغائط فأمرنى ان اتيه بثلاث احجار)

پێغەمبەر ﷺ چووبۆسەرئاوکردن داوای لێکردم ســێ بەردی بۆبەرم.

وە بەکارهێنان ـی شتی تریش بۆ استجمارکردن ئەبێت گەر پاک بێت وەک کلێنس وقوماش وهاوشێوەکان ـی چونکە مەبەستەکە بریتیە لەپاکردنەوە.

مەرجە بۆ الاستجمار کردن کەمتر نەبێت لەسێ جار سڕین وەروەهـا نابێت ئێسقان وشتی پیس وپاشەڕۆی ئاژەڵ بەکاربهێنرێت لەبەر فەرموودەکەی سلمان الله تعالى لێی ڕازی بێت (نهانا رسول الله صلى الله عليه وسلم ان نستنجى باليمين او ان نستنجى باقل من ثلاثة احجار او ان نستنجي برجيع اوعظم) [رواه مسلم]

پێغەمبەر ﷺ نەهـی لێکردووین لەوەی دەست ـی ڕاست بەکاربهێنین بۆخۆپاکردنەوە وەنەهیکردوە لەخۆپاکردنەوە بـەکەمتر لەسێ بەرد وە نەهـی کردووە خۆمان بەپیسایی ئاژەڵ یان ئێسقان پاک بکەینەوە.

وانــەی پێنجەم

سونەتەكـانى فیطرەت

لەعائیشەی دایـكی باوەڕدارانـەوە ئەفەرموێت پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « عشـــر من الفطرة قص الشـــارب واعفاء اللحية والسواك واستنشاق الماء وقص الاظفار وغســـل البراجم ونتف الابط وحلق الـــعانـــة وانتقاص الماء »

١٠شت لەفیطرەتن:

١ - كورتــكردنەوەی سمێڵ.

٢ - ڕیش هێشتنەوە وبەردانەوەی ڕیش.

٣ - سـیواك كــردن.

٤ - ئاو لەلوت وەردان.

٥ - نینۆكـكردن.

٦ - شۆردن ـی جومگە وخەت ـی سەر پەنجەكان.

٧ - هەڵكێشـان ـی مووی بن باڵ.

٨ - تاشـین ـی مووی داوێـن.

٩ - وخۆپـاكردنەوە بەئاو لەكاتی سەرئاوگرتن.

موصعەب كەگێڕاوەی فـەرموودەكەیـە ئەفەرموێت دەیەمم بیرچوو پێم وابێت ئـاو لەدەم وەردانە لەابـی هریرەوە هاتوە الله تعالی لێی ڕازی بێت پێغەمبەر ﷺ فەرمـوویەت ـی « خمس

من الفطرة الاستحداد والختان وقص الشارب ونتف الابط وتقليم الأظــافر » [البخاري ومسلم]

پێنج شت لەفیطرەت:

لابردن مووی داوێن وخەتەنەکـردن وسمێڵ کورتکردنەوە و هەڵکێشان ـی مووی بن باڵ ونینۆککردن.

- **الاستحداد:** بریتیـە لەتاشـینی مووی داوێن و مووەکـانەی دەوروبەری عەورەت.
- **الختان:** بۆنێر ـ بریتیە لەلابردن ـی ئەو پێستەی سەر ئەندامی نێرینە تا سەری ئەندامـەکە دەرکەوێـت.

بۆ مێینەش ـ بریتیە لەبـڕین ـی پارچە گۆشتێکی زیادە لـەسەرووی شوێن ـی جوتبوون کەوەک کەڕۆی کەڵەشێر وایـە.

ئەم خەتەنەکـردنەش بـۆپیاوان واجبـە، بۆ ئافرەت ســونەتە.

- **قص الشارب:** دروستە بتاشرێت یـان کورتکرێتەوە تائەو ئاستەی لێواری لێـوو دەرەکەوێـت.
- **اعفاء اللحية:** بریتـییە لە وازهـــێنان لەڕیش و درێژکردن ـی وکورتنەکردنەوەی ودەستکاری نەکـردن ـی وە فەرمان هاتوە بەکورتکردنەوەی سمێڵ و ڕیش هێشتنەوە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەت ـی « احفـوا الشارب واعفوا اللحى » [مسلم]

سمێڵ کـورتکەنەوە و ڕیش بەردەنەوە ودرێژی کەن.

■ **تقليم الأظافر:** بریتیـە لەنینۆككردن.

■ **نتف الإبط:** بریتیـە لە هەڵكەندنی مووی بن باڵ لەڕەگەوە ئەوەی پێویستە بریتیە لەلابردن ـی مووی بن باڵ باشـتریش وایە لابردنەكە بەهەڵكێشان بێت وە پێغەمبەر ﷺ كات ـی بۆداناوین بۆ كورتكردنەوەی سمێڵ وتاشینی مووی داوێن و هەڵكەندن ـی مووی بن باڵ كەلەچل ڕۆژ زیاتر تێنەپەڕێت [ابن ماجە ڕیوایەت ـی كردووە ئەصلەكەی لەمسلم هاتوە].

■ **السواك:** بریتیـە لەبەكارهێنانـی دارێک بۆپاكردنەوەی دان ولابردنی پاشماوەی خواردن ـی ناو دانەكان ولابردن ـی بۆنی ناخۆش ـی ناو دەم.

ئەمەش سونەتێـكی جەخت لەسەركراوە تەنانەت بـۆ ڕۆژوانیش پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتی : « السـواك مطهرة للفم مرضاة للرب » [رواه احمـد والنسائی]

سیـــواك دەم ودان پاك ئەكاتەوە وهۆكارە بۆ ڕازیبون ـی الله تعالى.

ئەوكاتانەی سونەتە تێیدا سیواك بكەیت:

- ✓ كات ـی هەستان لـەخەو.
- ✓ كاتی دەست نوێژ گرتن.
- ✓ كات ـی نوێژكردن.
- ✓ كاتی چونە ماڵەوە.
- ✓ لەكات ـی سەرەمەرگ.
- ✓ كات ـی گۆڕانی بۆن ـی دەم.

- **الاستنشاق:** بريتيە لەهەڵمژينى ئاو بەلـووت بۆبەشى سەرەوەى لـووت بەهەناسە ڕاكێشان.
- **المضمضة:** بريتيـە لەجوڵاندنى ئاو لـەناو دەم.
- **غسل البراجم:** بريتيە لەشۆرينى جومگەكان ـى پەنجەكان.
- **انتقاص الماء:** بريتيـە لە خۆپاكردنەوە بەئاو لەكاتى دەست بەئاوگەياندن.

بابەت (دەست نوێژ)

دەست نوێژ (الوضوء) لەزماندا: لــە (الوضاءة) هاتووە كەبەماناى پاكـوخاوێن ـى وجوانى يەت.

لەشەريعەتدا: بريتيـە لەبەندايەتيكردن بـۆالله تعالـى بەشۆرين ـى ئەندامى تايبەت بەشـێوازى تايبەت بەنيەتێكى تايبــەت.

حوكمەكەى: واجــب ـە بەئيجماع بۆئەوكەسەى ئەيەوێ نوێژ بكات و دەست نوێژى نيـە يـان بيەوێ طەواف بكات يـان دەست با لەقورئان لـەسەر وتەى ڕاجح ـى زاناكان.

بەڵگەش: قـال الله تعالــى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [المائدة : ٦]

ئەى ئەوانەى باوەڕتان هێناوە هەركە ويستان هەسـتـن بۆ نوێژو دەستنوێژتان نەبوو دەم و چاوو دەستتان لەگەڵ ئانيشــكتاندا بشۆرن و مەســحى سەرتان بكەن پێــتان لەگەڵ قــوولە

پێیەكانتاندا بشۆرن جا ئەگەر لەشگران بوون، دەبێ تەواوی جەستەو تەنتان بشۆرن و خاوێنی كەنەوە خۆ ئەگەر نەخۆش بـوون بەكارهێنانی ئاویش زیانی دەبوو بۆتان وە یان لەسەفەردا بوون وە یان یەكێكتان لەسەرئاوكردن هاتەوە یان لەگەڵ هاوسەرتان سەرجێیتان كرد و ئاویشتان دەست نەدەكەوت بۆخۆشۆرین یان بۆ دەستنوێژ ئەوكاتە بە تۆزێكی پاك تەیەموم بكەن ڕوومەت و دەستی خۆتانی پێ (مەسح) بكەن ـوە الله تعالــی نایەوێ لە دینداریيدا هیچ جۆرە نارەحەتیەک بخاتە سەرشانتان بەڵكو ئەیەوێ لەگوناهو تاوان پاكتان بكاتەوە و بە تەواوی بەخششی خۆی بەسەرتانا بڕێژێ بەڵكو سوپاسی چاكەو نیعمەتەكان ـی بكەن.

لــەسونەت ابی هریرة گێڕاویەتیەوە لەپێغەمبەر ﷺ فەرموویەتــی : « لا یقبــل الله صلاة احدكم اذا احدث حتی یتوضأ » [متفق علیه]

الله تعالی نوێژی هیچ یـەكێكتان وەرناگرێت كاتێ دەست نوێژی شـكابێت تادەست نوێژ ئەگرێتەوە. زانایــان كۆكن لـەسەر شەرعیەت ـی دەست نوێژ.

مەرجەكانی دەست نوێژ:

١ - نیـەت، لەبەر فـەرموودەی « انمـا الأعمـال بالـنیــات » [متفق علیه]

كردارەكـان بەنیـەت ـن ـ وە جێگەی نیەت لـەدڵدایــە و دروست نیە بەزمان بوترێ نیەتم هێــنا چونكە لەپێغەمبەرەووە ﷺ نەهاتوە.

— واجبـە لەگەڵ دەست پێكی یـەكەم واجب ـی دەست نوێژ نیەت بهێنێت.

٢ - ئاوی پـاک، چونكە ئاوی پیس دەستنوێژگرتن پێی دروسـت نیـە.

٣ - لابـردن ـی هەرشتێک کەڕێگری لەگەشتنی ئـاو بکات بەپێست، وەک هەویر یـان هەرشـتێک بەربەست بێت لەگەشتنی ئاو بەئەندامــەکە.

وانــەی شەشەم

بــەش (شـێوەی ــدەست نوێژگـرتـن)

دەست نـوێژ دوو شـێوازی هەیە :

شێوازی کــەمال و شـێوازی بەجێ گەیـاندنی ئەرکــەکە.

شێوازی کەماڵ ئەوەیە:

نیەت بهێنێت پـاشان بسم الله بـکات پـاشان سێ جار دەستەکانی بشـۆرێ پاشان سـێجار ئاو لـەدەم ولـوتی وەربـات وپاشـان سێجار ڕووخسـاری بشـۆرێت پــاشان دەستەکانی لـەگەڵ ئەنیشکدا سێجـار بشــۆرێت وپاشـان مەسح ـی سەری بکات بەتەواوی لەپێشەوە بۆ پــشتە سەری مەسح ـی بکات ولەگەڵیـدا یەکجار مەسح ـی گوێچکەکانی بـکات پاشان پێیەکانـی بشۆرێت تاقولە پێیەکان ـی سێجار.

شێوازی دووەم شـێوازی بەدیهێنانی ئەرک:

هەمان شـێوازی کەمـالە بــەڵام ئەوەی تێدایـە کەتەنـها یەکجار ئەندامەکان ئـەشۆرێت.

فـەرزەكانی دەست نوێژشـەش شتە.

١ - **شۆرینی ڕووخسار**، ئـاو وەردانــە دەم ولــوت بەشـێـكـن لـەڕووخسـار چونكە دەم ولـوت لەڕووخسـارن الله تعالى ش لەبارەی دەستنوێژەوە فـەرموویەت ـی ﴿ فأغسلوا وجوهكم ﴾ [المائدة : ٦] ڕووخسـارتان بـشۆرن وەلـە دوو صەحیحەكەدا هاتوە پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « اذا تـوضأ احدكـم فليجعل فی انـفه ماء ثـم لينتثر » وەفـەرموویەت ـی « اذا تـوضأت فمضمض » [رواه ابـو داود وصححه الحافظ ابن حجـر]

ئـەگەر كەسێ لەئێوە دەست نوێژی گرت بـائاولەلوت ـی وەربات وپاشان فڕێی بات وە فـەرموویەت ـی گەر دەست نوێژتگرت ئاولـەدەمت وەربـە.

— **الغسل الوجه** : بریتیـە لەوەی ئاو بەیت بەسەر ڕووخسـارتدا.

— **المضمضة** : بریتیـە لەئاو لەدەم وەردان وجوڵاندنی لەناو دەمدا.

— **الاستنشاق** : بریتــیە لەڕاكێشان ـی ئاو بـەلوتدا.

باشـتر وایـە پێش شۆرینی دەمچاو ئەمە بكرێت گەر دواشـی بخات بۆ دوای دەمچاو شـۆرین دروسـتە.

— **الوجـه (ڕووخسار)** ئەوبەشـەیـە كەبەرامبەر و ڕووبەڕووی پێ ئـەكرێت.

درێژی ڕوخسـار لەشوێن ـی ئاسـای ڕوانیـنی قـژی ناوچاوانی سەر دەست پێ ئەكات تا خوارەوەی ڕیش وچــەناگە پانیـەكەشـی لـەگوێچكەوە بـۆگوێچكەی تـرە.

— **گەر كـەسێ ڕیشـی هەبێت**، بــەڵام ڕیشی تەنك بێت بەجۆرێ پێسـت ـی ڕووخساری دیاربێت

ئەوا ئەبێت ئاو پێستی ژێر ڕیشەكەش بشۆرێت لـەگەڵ ڕیشەكەدا بـەڵام گەر ڕیشەكەی پڕبـوو پێست ـی شاردەوە ئەوا تەنها ڕووی دەرەوەی ڕیشەكە ئەشۆرێت پێویسـت ناكات بەتەنها وجیاواز لـە ڕووخسار بیشۆرێت.

٢ - **شۆرینـی هەردوودەست تا ئەنیشكەكان،**

بـەڵگەش وتەی الله تعالی ـە : ﴿ وایـدیـكم الی المرافق ﴾ [المائدة : ٦] دەستەكانتان بـشۆن تاوەک ئەنیشكەكانتان.

— المرفق : ئەو جومگەیـەیە لـەنێوان باڵ ومـەچەكـی ـدەست ـدایـە.

٣ - **سڕینـی هەمووسـەروە گوێچكەكان،** بـەشێكن لـەسەر بەڵگەش وتەی الله تعالـی ﴿ وامسـحوا بـرءوسكم ﴾ [المائدة : ٦] وە پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « الأذنان من الرأس » [رواه ابن ماجة بسند حسـن]

— مەسحكردن ـی سەر بریتیە لەوەی دەست ـی تەڕ بهێنیت بـەسەر سەردا وتێپەڕێنی بـەسەر سـەردا.

— جیـاوازی نێـوان مەسح و غەسل : ئەوەیـە مەسحكردن پێویست ـی بەڕێكردن ـی ئاو نیـە بـەڵكو هەر ئەوەندەی بـەسە دەستت بكەیتە ناو ئاوێكەوە پاشـان دەستت بهێنیت بەسەرتـا ومەسح ـی سەری پێ بكەیت.

٤ - **شۆرینی دووپێیەكان تاقولەپێیەكان**، بـەڵگەش وتەی اللە تعالی ـیە ﴿ وارجـلكم الی الكـعبين ﴾ [المائدة : ٦]

قولە پێیـەكـان بریتین لـەو دوو ئێسكە دەرپەڕیوەی كـەلەهەردوو لا جومگەی نێـوان قاچ و پێ ـدایە.

٥ - **الترتیب**، (ڕیزبـەندی) بریتیـە لـەوەی هەر ئەندامێـك لەجێگەی خۆی بـشۆریت لەدەمچاو دەست پێ بكەیت پاشـان دەستەكان پاشـان سەر پاشان پێیەكان چونكـە اللە تعالـی بەڕیزبەندنی شۆرین ـی ئەم ئەندامانەی ڕێكخسـتوە كەفـەرموویەت ـی : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ ﴾ [المائدة : ٦]

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە هەركە ویستان هەسـتـن بۆ نوێژو دەستنوێژتان نەبوو دەم و چاوو دەستتان لەگەڵ ئانیشكتاندا بشۆرن و مەسحی سەرتان بكەن پێتان لەگەڵ قوولە پێیەكانتاندا بشۆرن.

بەڵگەش لەئایەتەكەدائەوەیە: تێكـەڵكردن ـی مەسـح لـەنـێوان شـۆردنەكان هیچ واتـایەك ناگەیەنێت تەنها ئەوەنەبێت كەمانای ڕیزبەندیكردن ئەگەیەنێت لەشێوازی دەستنوێژگرتن بـەو ڕیزبەندیـە.

وە بـەڵگەش لـەسونەت ئەوەیـە هەموو ئەوانەی وەسـفی شێوازی دەست نوێژگرتنی پێغەمبـەریان كردوە ﷺ هەموویـان كۆڕان لـەسەر ئەوەی كەبەو ڕیزبەندیـــە دەســت نوێژی

گرتوە كـەلەئایەتەكەدا بـاسكراوە.

٦ - **الموالاة**، بـەدوای یـەكدا هـاتن مانای ئەوەیـە شـۆرینی هیچ ئەندامێـك دوانەخرێت تا ئەندامەكەی پێش خۆی وشك ئەبـێتەوە چونكــە دەست نوێژ عیبادەتێـكە پێویستە سەرەتاكەی وكۆتایـەكەی بەیەكەوە ببەسترێتەوە ئەگەر بەوشـێوە نەبێت ئەوا ناونانرێت بەدەست نوێژی شــەرعی.

پێغەمبەر ﷺ كەدەست نوێژی گرتایـە بەدوای یەكدا ئەندامەكانی ئەشۆری وشۆردن ــی نێوان ــی هەرئەندامێـك بۆ ئەندامی دوواتر نێوانــی تێ نەئەخست.

ابو داود گێڕاویەتیەوە كە پێغەمبەر ﷺ پیاوێـكی بینی نوێژەكات بـەڵام بەئەندازەی درهەمێـك پشتە پێی تەڕنەببوو فەرمانی بەپیـاوەكە كرد كەدەست نوێژ ونوێژەكەش ــی دووبارە كاتەوە. گەر شـۆرینی بەدوای یەكداهاتن لەدەست نوێژ ڕوكنی دەست نوێژ نەبـوایە ئەوا فەرمانی پێ ئەكرد تەنها پێیەكان ــی بشۆرێت نەك فەرمانی پێ بكات هەموو دەست نوێژەكەی دووبارەكاتەوە.

بـەش (واجبەكان ـــی دەست نوێژ)

بسم الله كـردن لــەسەرەتاكەیـدا، لەبەر فەرموودەی « لاوضوء لمـن لم یذكر اسـم الله علیه »

[رواه احمـد والترمذی وحسنه بعض العلمـاء]

دەست نوێژ نیـە بۆئەوكەسەی ناوی الله ـی لەسەر نەهێنابێت.

هەركەس بـەئەنقەست واز لەوتنی بسم الله بهێنێت ئەوە دەست نوێژەكەی بەتاڵـە بەڵام ئەوەی بەلەبیرچونەوە نەیلێت ئەوە دەست نوێژەكەی دروستـە گەر لــەكاتی دەست نوێژگرتن یادی هاتەوە ئەوا بسم الله ئەكات ودەست نوێژەكەی كامڵ ئەكات و پێویست ناكـات دووبارەی كاتەوە.

بـەش (سـونەتەكـانـی دەست نوێژ)

١ - سـیواككردن پێش دەست نوێژگرتن، لەبەر فـەرموودەی « لولا ان اشق على امـتى لأمـرتهم بالسـواك مع كل وضوء » [احمد ومالك والنسائى بسند صحيح]

گەر قـورس نەبوایـە لەسەر ئوممەتەكەم فـەرمانم پێ ئەكردن بەسـیواكردن لـەگەڵ هەموو دەست نوێژێكدا.

٢ - شۆردن ـی هەردوو دەست سێجار لەسەرەتای دەست نوێژگرتن، بەهۆی كرداری پێغەمبەر ﷺ بـەڵام گـەر پیس ـی پێوە بێت یان شتێكی پێوە بێت ڕێگری بكات لەگەیشتنی ئاو بەپێست لەوكاتەدا شـۆرینی واجبـە وەهەروەهـا كاتێ مرۆڤ لـەخەو هەستا ویست ـی دەست بخاتـە نـاو دەفرێـكەوە واجبە پێشەوە دەستەكانی بـشۆرێت لەبەر فـەرموودەی « اذا استيقظ احـدكـم من نومـه فلا يغمس يـده فى الانـاء حتى يغسلـها ثلاثـة فانه لايـدري اين باتت يــده » [رواه مسلم]

گەر یـەكێ لـەئێوە هەستا لـەخەو بادەست نەخاتە نـاو دەفرەكەوە تـاوەكو سێجار دەست ـی ئەشۆرێت چونكە كاتێ كەخەوتوە نازانێت دەست ـی لەكوێ بوە.

٣ - موبالەغەكردن لە الاستنشاق بۆكەسـێ بەڕۆژوو نیـە، (موبالەغەكردن لە ئاو وەردانـە لوت بەواتای ئەوەی ڕاكێشـانی ئاو بەهەناسـە بۆ قـوڵای لـوت). لەبەر فـەرموودەی « وبالغ فی الاستنشاق الا ان تكـون صائـما » [رواه ابو داود والترمذی وابن ماجة بسند صحیح]

٤ - ئەو ئاوەی ڕاتكێشاوە بۆقوڵای ناو لـوت بەتوندی فڕێی بەیتە دەرەوە، ئەمە پێی ئەوترێ موبالەغەكردن لە الاستنثار لەبەر فـەرموودەی « استنثروا مـرتین بالغتین او ثـلاثـا » [رواه احمـد وهوصحیح]

بـەتوندی ئاوی لـەلوت دەركـەن دووجار یان سێجار.

٥ - پەنجـە كردن بەناو ڕیشی پڕ وچڕ، بەڵگەش فەرموودەكەی عثمـان و عماری كوڕی یـاسره اللە لێیان ڕازی بێت (كان النبی صلی اللە علـیە وسلم یخلل لحیتە فی الوضوء) [رواه الترمذی وصححە ابن خزیمە]

پێغەمـبەر ﷺ كەدەست نوێژی هەڵئەگرت پەنجەكانی دەست ـی ئەهێنا بەناو مووەكانی ڕیشیدا.

٦ - پەنجە هێنان بەنێوان پەنجەكانی دەست ـو پێیەكان، لە لقیط ـی كوڕی صبرة ئەفەرموێت :

« قال النبی صلی اللە علیە وسـلم اذا توضأت فخلل الأصابع »

گەر دەستنوێژت گـرت ئەوا پەنجە بکە بەناو پەنجەکانی تر وپەنجە بهێنە بەنێوان بەپەنجەکاندا.

لـە المستورد ـی کوڕی شـداد هاوەڵی پێغەمبەر ﷺ فەرموویەت ـی پێغەمبەرم بینی ﷺ کەدەستنوێژی هەڵـەگرت پەنجە بچوکەکەی دەستی ئەهێنا بـەنێوان پەنجەکانی پێیدا.

٧ - کردن ـی ئەو زیکرەی لەپێغەمبەرەوە هاتوە ﷺ لەپاش دەستنوێژ، فـەرموویەت ـی « مامنكم من احد يتوضأ فيبلغ او فيسبغ الوضوء ثم يقول اشهد ان لاإله الاالله وان محمدا عبدالله ورسوله الا فتحت له ابواب الجنة الثمانية يدخل من ايها شاء » [رواه مسلم] « اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين »

(هەریــەکێک لەئێوە دەست نوێژێکی جوان وڕێک وپێک هەڵگرێت پاشـان بڵێت شاهێدی ئەیەم هیچ پەرستراوێک بــەهەق نیە شایستەی پەرستن بـێت تەنها الله تعالی نەبێت وە شاهێدی ئەیەم محمد بەندە و نێردراوی الله یـە ئەوا هەر هەشت دەرگای بەهەشـتی بۆئەکرێتەوە لەکامەی ویست ـی لێ بێت ئەچێتە ژوورەوە) وەهەروەهـا (پەروەردگارا بمکــەرە یەکێک لـەتەوبەکاران و پاکبوەکان).

وانــەی حەوتــەم

بــەش

■ پێویســتە دەستنوێژ بەجوان ـی بگریت وئاگاداربیت لــەکەمتەرخەمیکردن لەشۆرین ـی ئەندامـەکان بەتایـبەت ئەو جێگایـانەی کەئاو نایـانگـرێتەوە وەک خەت ـی سەرپەنــجەکان و

پشتەوەی پێیەكـان وگۆشـەی چاو پێغەمــبەر ﷺ فـەرموویـەت ـی « ویل للاعقـاب من النــار »

[رواه البخاری ومسلم]

هاوار بـۆ ئەو پاژنـە پێیانە (كەجوان ناشۆرێن بۆدەست نوێژ هاواربۆیان) لــەئاگر.

وە ابـی أمـامە لەبارەی شێوازی دەست نوێژی پێغەمبـەر ﷺ فـەرموویەت ـی (كان یمسح المأقین) [رواه احمد وابـن مــاجە]

پێغەمبەر ﷺ گۆشەی چاوەكان ـی مەسح ئەكرد بەدەست ـی.

■ بەهەمـان شـێوە پێویسـتە مرۆڤ خۆی بپارێزێت لـەوەسـوەسە وزیادەڕەوی لەئاو بەفیڕۆدان لەكاتـی دەست نوێژگرتن.

■ وە هەروەهـا دروسـت نیـە شۆردن لەسـێ جار زیاتر بەكاربهێنێت وەک احمـد وجگە لـەویش بەسەنەدی حەسەن ڕیوایـەتیان كردوە كە دەشتەكیـەک هات بـۆلای پێغەمبەر ﷺ پرسیاری دەست نوێژی كـرد پێغەمبەریش ﷺ چۆنیەتی دەستنوێژگرتنی پیشـان یا سێ جار سێ جار لەشۆرینی ئەندامەكان وفەرمووی « هذا الوضوء فمن زاد علی هـذا فقـد اساء وتعدی وظلم »

ئەمە دەستنوێژە هەركەس لەمە زیـاتر بكات ئەوە خراپ و دەست درێژی وستەم ـی كردووە.

بـەش (هەڵوەشێنەرەوەكانی دەستنوێژ)

نواقض الوضوء: بریتیـە لەو شـتانەی كەدەست نوێژ هەڵ ئەوەشێنێتەوە وتێكی ئەیـات.

ئەوانەش بریتین لــە :

١ - دەرچونی شـتێک لەپاش وپێش : واتـا لەدەرچەی کۆم و میز هەرشـتێک دەرچێت جاکەم بێت یان زۆر وەک میز وپاشـەڕۆ ومەنی ومەذی وخوێن ـی الاستحاضة وبـا.

لەبەر وتەی الله تعالـی کەفـەرموویەت ـی ﴿ أو جـاء احـد منكـم من الـغائـط ﴾ [النساء : ٤٣] وە هەروەهـا فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ کـەفەرموویەت ـی « لايقبل الله صلاة احدكم اذا احدث حتى يتوضأ » [متفق عليـه]

الله تعالـی نوێژی هیچ یەکێـک لەئێوە وەرناگرێت کـاتێ دەست نوێژی شـکاوە تائەوکاتەی دەست نوێژ هەڵگرێتەوە.

٢ - دەرچون ـی میز وپاشـەڕۆ لەهەر جێگەیەکی جەستە دەرچێت، دەست نوێژ ئەشـکێنێت چونکە ئەگەر دەرچە ئاسـایەکەی خۆی دابخرێت ولەجێگەیەکی ترەوە کون ـی بۆبکرێتەوە تا میز وپاشـەڕۆ فڕێ بات ئەوا هەمان حوکم ـی دەرچەی هەیە لەڕووانگەی دەرچونی میز وپیسایی نەک لـەڕوانگەی دەست لێدانی ئەو شوێنە تازەیە چونکە دەست لێدانی دەست نوێژ ناشکێنێت.

٣ - لەدەستدان ـی ئەقـڵ بەشێت بوون یان بەلەهۆش خۆچون یان سەرخۆشـبوون یان خەوتن، بەڵگەش لـەسەر ئەمە فەرموودەکەی صفوان ـی کوڕی عسال ـە فەرمووی : پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێکردیـن کەلەسەفەردابـووین بۆماوەی سـێ شەو و ڕۆژ خفەکانمـان دانەکەنین تەنها بـۆ حاڵـەت ـی لەشگران بـوون نەبێت بـەڵام فەرمانی نەکردوە بۆ کات ـی پاشەڕۆفڕێ یان ومیزکردن وخەوتن دایکەنین (بەڵکو تەنها مەسح ـی لەسەرئەکرێتەوە). [رواه احمـد وصححه الترمذی]

ـ ئەوخەوتنەی دەست نوێژ هەڵ ئەوەشـێنێتەوە بریتیە لەوخەوە قوڵەی كەخاوەنەكەی كەسەكە هیچ هەستێـكی نامێنێت بەدەوروبەرەوە بـەڵام خەوی سـووك دەست نوێژ ناشـكێنێت چونكە هاوەڵان الله تعالـی لێیان ڕازی بێت سەریان شۆڕ ئەبووەوە بۆخوارەوە بەهۆی خەوەوە لەكاتی چاوەڕێكردنیـان بۆنوێژ لەكاتی نوێژەكەش نوێژیان ئەنجام ئـەیا ودەست نوێژیـان دووبارە نەئەگرتەوە . [رواه ابـو داود بسند صحیح]

٤ - خواردن ـی گۆشت ـی وشتر، لەبەر فەرموودەكەی جـابر ـی كوڕی سمرة كەپیـاوێـك پرسیاری لەپێغەمبەر كرد ﷺ ئایـا دەست نوێژبگرمەوە دوای خواردنـی گۆشت ـی مەڕوماڵات؟ فەرمووی « ان شـئت فتوضأ وان شـئت فلا توضأ » گەر ویستت دەست نوێژگرەوە گەرنەشت ویست دەستنوێژهەڵمەگرەوە پیـاوەكە وتـی (دەست نوێژبگرمەووە لەگۆشتی وشـتر ؟) فـەرمووی « نعـم » بـەڵـێ. [رواه مسلم]

٥ - هەموو ئەوەی كەغوسلكردن واجب ئەكات : وەک دەرچون ـی مەنی و حەیض و نفاس و جیماع.

بـەش (ئەوشـتانەی دەستنوێژ گرتن بۆی واجبە)

١ - نــوێژ، لەبەر فـەرموودەی « لایقبل الله صلاة احدكم اذا احدث حتى يتوضأ » [البخاری] الله تعالـی نوێژی هیچ یەكێـك لەئێوە وەرناگرێت كـاتێ دەست نوێژی شـكاوە تائەوكاتەی دەست نوێژ هەڵەگرێتەوە.

٢ - طەوافـكردن بەدەوری كەعــبە، لەبەر فەرموودەی « والطواف بالبيت صلاة الا ان الله اباح فيــه الــكلام » [رواه الترمذي]

طەوافـكردن بەدەوری كەعبەدا نـوێژە تەنها ئەوەیە الله تعالـى قسەكردن ـى تێدا حەڵاڵكردووە.

وە جێگیربوە لەپێغەمبەر ﷺ ویستویەت ـى طەواف بكات سـەرەتا دەست نوێژی هەڵگرتوە پاشان طەوافـى كردووە. [رواه البخاري]

٣ - دەستدان لـەقورئان، لەبەر وتەی الله تعالـى ﴿ لايمسـه الا المطهــرون ﴾ [الواقعة : ٧٩] دەست ـى لێ نادرێت تەنها پاكەكان نەبێت.

وەهەروەهـا ئەوەی لە كتاب ـى عەمری كوڕی حەزم هاتوە كەپێغەمبەر ﷺ نوسـى بۆخەڵكـى یەمەن تێیدا هاتوە « ..الا يمس القران الا طاهر... » كەس دەست نەیات لەقورئان تەنها ئەوەنەبێت كەپـاكە وبەنوێژەوەیـە.

بـەش (ئەوشتانەی سونەتە دەست نوێژی بۆهەڵگریت)

١ - زیكری الله تعالی وخوێندن ـی قورئان بەلەبەركـردنەوە، چونكە پێغەمبەر ﷺ پێی خۆش نەبوە زیكری الله تعالی بكات تەنها بـەپاكی ودەستنوێژەوە نەبێت. [ابو داود بەسەنەدی صەحیح ڕیوایەت ـی كردووە]

٢ - دەستنوێژگرتنەوە بۆهەموو نوێژێـک، لەبەر فەرموودەکەی ئەنەس ـی کوری مالك (كـان النـــبى صلى الله عليـه وسـلم يتوضــأ عــند كل صلاة) [رواه البخاري]

پێغەمبـەر ﷺ بۆهەموو نوێژێـک دەست نوێژی هەڵئەگرتەوە.

٣ - بـۆکەسێک کەلەشگرانـە کاتێ بیەوێ جیماع بـکاتەوە یان بخەوێـت یـان بخوات، لەبەر فـەرموودەی « اذا اتـى احدكم اهلـه ثم اراد ان يعود فليتوضأ » [رواه مسلم]

گەر یـەکێ لەئێوە لەگەڵ هاوسەرەکەی جووت بـوو ویست ـی دووبارەی کاتەوە با دەست نوێژبگرێتەوە.

هەروەهـا وتەی دایکە عائیشە الله لێی ڕازی بـێت کەفـەرموویەت ـی (پێغەمبەر ﷺ گەر لەجەنابەت بوایـە بیویستایـە بخوات یان بخەوێت ئەوە وەک دەستنوێژگرتنی نوێژ دەستنوێژی ئەگرت).

٤ - کاتـی خەوتن لەبەر فەرموودەی « اذا اتيـت مضجعـك فتوضأ وضوءك للصلاة » [رواه البخاري]

هەرکات چویـتە سەر جێگەی خەوەکەت دەست نوێژبگرە وەکـ دەستـنوێژگرتنت بۆ نوێژ.

وانــەی هەشــتەم

بابەت (مەسح کـردن لــەسەر خوف)

الخف: بریتیـە لەوەی لەپێ ئەكرێت و دروستكراوە لەپێســت.

– **حـوكمی مەسحكردن لەسەرخوف:** ڕوخسەتێـكی شەرعیە لەڕووخسەتە شەرعیـەكان كەشەرعی بـوونی جێگیربــوە بەفـەرموودەی صەحیح وچەسـپاو لەپێغەمبەرەووە ﷺ لەكاتی نیشتەجێی ولەكاتی گەشـتكردن (سەفـەر).

زانایان ڕاجیاوازن ئـایا مەسح لەسەرخوف باشترە یـان شۆرینی پێیەكان؟

وتەی دروست ئەوەیــە بەندە خۆی ناچارنەكـات وخۆی نەخاتە ناو بارگرانیـەوە وئەو دۆخەی تێیدا نەیگۆڕێت گەر خوفـی لەپێ بــوو بەدەست نوێژەوە لەپێی كـردبـوو ئەوا لەم باردۆخە باشتروایـە مەسح لەسەر خوف بـكات وداینەكەنێـت.

بەڵام گەر خوف ـی لەپێ نەبوو پێیەكانـی بەدەرەوە بـوو ئەوا ئەوە پێیەكانی ئەشۆرێت ئەرك نەخاتە سەرخۆی بەخوف لەپێ كردن چونكە پێغەمــبەر ﷺ كەپێی بـەدەرەوە بایـە ئەركی نەئەهێنایە سەرخۆی بـەخوف لەپێ كردن بـەڵكو گەر پێی بـەدەرەوە بـایە پێیەكانی ئەشـۆری وگەر خوف ـی لەپێ با مەسح ـی ئەكرد وداینەئەكەندەوە.

– بەهەمـان شێــوە مەسحكردن لـەسەر گۆرەوی دروسـتە چونكە لەحوكم ـی خوفـدایە.

لە موغیرەی كوڕی شوعبە اللە تعالـی لێی ڕازی بـێت گێڕاویەتیەوە : (كەپێغەمبەر ﷺ مەسح ـی لەسەر هەردوو گۆرەوی و نەعلەكانیـدا كردووە) [احمد وابن ماجە ڕیوایەتیان كردوە و لاوازی تێدایە]

ابن ابی شەیبە گێڕاویەتیەوە : (ان ابا مسعود كان یمسح علی الجوربین)

ابـا مسعود مەسح ـی لەسەر گۆرەوی كردووە.

لە ابن عمـر گێڕدراوەتەوە وتویـەت ـی : (المسح علی الجوربین كالمسح علی الخفین)

مەسح كردن بەسەر گۆرەوی وەک مەسحكردنـە بەسەر خوف.

وە عطاء فـەرموویەت ـی : (المسح علی الجوربین بمنزلة المسح علی الخفیـن)

مەسح كردن لەسەر گۆرەوی لەڕیزی مەسحكردنـە لەسەر خوف.

لەعبادی كوڕی ڕاشـد هاتوە ئەفـەرموێت : پرسیارم لـەنافع كرد دەربارەی مەسحكردن لەسەر گۆرەوی ئەویش فـەرمووی وەک مەسحكردنە لەسەر خوف. [مصنف ابن ابی شیبة 1/187]

مەرجەكانی مەسحكردن لەسەر خوف یان (گۆرەوی):

١ - لەپێكردنی بەدەستنوێژەوە لەبەر فەرموودەكـەی موغیرە كەویسـت ـی خوفەكەی پێغەمبەر ﷺ داكەنێـت پێغەمبەر ﷺ پێی فـەرموو : « دعهمـا فانی ادخلـتهما طاهرتین فمسح علیــها » [متفق علیه]

لێــیان گەڕێ چونكە من بەدەست نوێژەوە لەپێم كردوون مەسح ـی لەسەركرد.

٢ - ئەو شـوێنە داپۆشـیت كەشـۆرینی فەرزە واتـا تاسەری قولەپێیەكان داپۆشـێت چونـكە خوف بەوشێوەیـەیە هەروەهـا مەسح دروستە لەسەر خوف وگۆرەوی ئەگەر كون ـی بچوكـی تێدابێت.

٣ - لەناو ماوەی دیـاریكراوی خۆیدا بێت، بۆكەسـی نیشتەجێ بـوو شەو ڕۆژێـكە بۆكەسـی گەشتیار (مسافر) سێ شەو ڕۆژە لەبەر وتەكەی علی الله تعالی لێی ڕازی بێت كەفـەرموویەتی (پێغەمبەر ﷺ سێ شەو ورۆژی ـداناوە بۆكەسـێك لەسەفەردایـە یەک شەوڕۆژیش بۆكەسـێك لەشوێن ـی نیشتەجێ بونی خۆیدایـە). [رواە مسلم]

بـەڵام گەر كەسـی موجاهـید دوای وادەی تەواوبون ـی ماوەی مەسحكردن لەسەر خوف بەداكەندنی خوف زیان ـی پێ بگات وەک بوونی ترس لەسەر گیان ـی خۆی لەلایەن دووژمنەوە یان ترسی هەڵهاتنی دووژمن لەدەست ـی ئەوا بـۆی دروستە مەسح لەسەر خوف بكات لەبەر پێویست ـی (الضرورة) ئەمەش شێخ ـی ئیسلام ابن تیمیة ئەم فەتوایەی ـداوە.

— ئەگـەر لەكاتی گەشتدا لەپێی كرد پاشـان لەگەشت نەما بـوو بەنیشتەجێ بوو ئەوا ماوەی نیشتەجێ بـوون تەواو ئەكات ئەگەر بەنیشتەجێیەوە لەپێی كرد دوواتـر گەشتی كرد ئەوا ماوەی مسافر تەواو ئەكات (سێ شەو وسێ ڕۆژ).

٤ - مەسحكردن لـەسەری تەنها بۆدەست نوێژ شكان ـی بچوک ئەبێت چونكە دەست نوێژ شكانـی گەورە (لەشگرانـی) ئەمە ئەبێت پێیەكان ـی بشۆرێت (لەگەڵ غوسلكردنەكەیـدا).

چۆنیـەت ـی مەسحكردن : مەسح كردن ـی بەشـی سەرەوەی خوف یان گۆرەوی لەبەر وتەكەی علی الله تعالی لێی ڕازی بـێت ئەفەرمووێـت (ولقـد رأيـت الــنبـی صلــى الله عليــه وسـلم يمســح على ظـــاهر خفه) [رواە ابو داود وصححه ابن حجر]

پێغەمبــەرم بینی ﷺ مەسح ـی ڕووی ســەرەوەی خوفـەكەی كرد.

دەسـتپێكردن ـی وادەی مەسحكردن : لەگەڵ یـەكەم مەسحكردن دەست پێ ئەكـات چونكـە لەفەرمووەدەكان بەلەفزی (یمسح) هاتون جـاكـاتێــک كەســێ دەست نوێژی گرتوە (ودوای گۆرەوی لەپێ ئەكات) دواتر ئەم دەست نوێژەی ئەشكێت بـۆیە كەدەست نوێژ ئەگرێتەوە مەسح ئەكـات لەسەری لەگەڵ ئەم مەسحكردنە وادەكەی دەست پێ ئەكـات.

بــەش (هەڵوەشێنەرەوەكان ـی مەسحكردن)

١ - بەدیهاتنی هەرشـتێک غوسل واجب بكات، لەبەر فەرمووەدەكەی صفوان ـی كوڕی عسال كەفەرمووی (پێغەمبـەر ﷺ فـەرمانی پێكردین كەلەگەشـت بووین خوفەكانمان دانەكەنین سێ شەو ڕۆژ تەنها مەگەر بـۆ جەنابەت نەبێت) [رواه احمد والترمذی وصححه]

٢ - داكەندن ـی خوف (یان گۆرەوی) یان دەركەوتنـی بەشـێک لەوشوێنەی پێ كەشۆرینی واجبـە، (لەسەر وتەی جمهوری فوقەهایـان) بەڵگەشیان فەرمووەدەكەی صفوان ـە كەفەرمووی (الا ننزع خفافنا) فـەرمانی پێكردین .. خوفەكانمان دانەكەنین، بەڵگەی ئەوەی تێدایـە داكەندن ـی كاریگەری هەیـە هەنێـكی تر لـەزانایـان بۆئەوە ڕۆشتون داكەندن ـی خوف دەستنوێژ ناشكێنێت چونكە خوف داكەندن لـەهەڵوەشێنەوەكانی دەستنوێژنیـە.

٣ - كۆتای هاتنی وادەی مەسحكردن، واجبە لەسەری كاتێـك وادەی مەسحكردن كۆتای هات وە دەستنوێژی شكابوو ویستی دەستنوێژبگرێتەوە كەخوفەكانی (گۆرەویەكەی) داكەنێت و لەگەڵ دەستنوێژەكەیدا پێیەكانی بشۆرێت.

بەش (مەسحكردن لەسەر برین پێچ)

برین پێچ: بریتیە لەوكەرەستەیەی كەوا بەشكانی ئێسكەوە ئەكرێت (بۆجێگیركردن ـ ئێسكەكە) یان هەرشتێك بۆداپۆشین و پێچانەوەی برین یان بۆسەر سوتاوی ئەندام بەكاربێت.

دروستە مەسح ـ لەسەربكرێت گەرلابردنی زیان ـ هەبێت شێوازی مەسحكردنەكەش ئەوەیە مەسح ـ هەموو ئەو كەرەستە برین پێچیەی بكات كە شوێنی شۆرینی ئەندامەكەیە وە حوكمی مەسحكردنەكەی بەردەوامە تەنانەت بۆ كاتی لەشگرانیش چونكە مەسحكردن لەسەری لەبەر ناچاری و زەرورەتە گەر مەسح ـ لەسەركرد ئەوا تەیەموم ناكات.

بەهەمان شێوە مەسحكردن لەسەر عەمامە لەصحیح ـ مسلم ـدا هاتوە لەفەرموودەی موغیرەی كوڕی شوعبە كەپێغەمبەر ﷺ دەست نوێژی هەڵگرت بەشی پێشەوەی سەری مەسح كرد ومەسح ـ بەسەر عەمامە وخوفەكەیدا كرد.

بەداكەندن ـ عەمامە دەستنوێژناشكێت وە لەبارەی مەسحكردن لەسەر عەمامە زانایان خیلافیان هەیە ئایا مەرجە بەدەست نوێژەوە لەسەری كردبێت دواتر بۆی هەیە مەسح ـ لەسەربكات یاخود مەرج نیە ؟ وتەی ڕاجح ودروست ئەوەیە مەرج نیە (بۆ وادەی مەسحەكەش

هەنێ زانا وتویـانە قیاس ئەكرێت بەوادەی مەسح لەسەر خوف هەنێ تر وتویانە قیاس ناكرێت بەخوف بۆیە دیسان ڕاجح ئەوەیـە مەسحكردن ـی عەمامە وادەی قیاس ناكرێت بەمەسحكردن لەسەر خوف).

بـەڵام كـڵاو وجامانە وجگە لەوە لەڕیزی حوكم ـی عەمامە دانانرێت چونكە ئەصل بریتیە لەمەسحكردن ـی سەر بەڵام ئەم شتانە بارگرانی تێدانیـە بۆلابردنی (وەک عەمامە نیـە).

وانـەی نۆیـەم

بابەت (غوسلكردن - خۆشۆرین)

غوسل لەزمانەوانیدا: واتـا ئاوگەیـاندن بەسەر هەموو جەستەدا.

لەڕووی شەریعیشەوە: بـریــتیـــە لەبەنـــدایەتیكردن بۆالله تعالــی بەئاو گەیاندن بەسەر هەموو جەستەدا بەشێوازی دیاریكراو وبەنیـەتی دیاریكــراو.

ئەو هۆكارانەی غوسلكردن واجب ئەكات:

١ - دەرچوونـی ئاوی مەنـی بەچێژەوە بـۆكەسـێک بەئاگایـە وە یاخود دەرچونی مەنی بۆكەسـێک كەخەوتوە گەر بەچێژیشەوە نەبـێت لـەبەر وتەی الله تعالـی ﴿ وان كنتم جنبا فاطــهروا ﴾ [المائدة : ٦]

ئــەگــەر لـەشگران بـــوون خۆتان بـشۆن.

وە لـەبەرفـەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « اذا فضخت المـاء فاغتسل » [رواه ابو داود وصححه]

گەر ئاوی مەنی بەفرێدانەوە دەرپەڕی ئەوا غوسل بـكە.

بۆ كەســی خەوتوو مەرج نیە چیژ لەدەرچونەكە ببینێت چونكـە ئەكرێت كەسی خەوتوو هەست ـی پێ نەكات بۆیە كەمەنی بینی واجــبە غوسل بـكات گەرخەونەكەشــی بیرنەیەتەوە لەبەر فـەرموودەی پێغەمبەر ﷺ كەپرسیاری لێكــرا لەبارەی ئافرەت كەخەو ببینێت ئایا غوسل ـی لەسەرە ؟ فـەرمووی « نعم اذا رأت المـاء » [متفق علیه]

بەڵـــێ ئەگەر ئاوی بـینی.

٢ - چونە ژورەوەی سەری ئەندامی نێرینە بــۆ ناو ئەندامی مێیـینە تەنانەت ئەگەر ئاوی مەنی ـش دەرنەچێت لـەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « گـەر لەنێوان چوار پـەلی ئافرەت دانیشت ودەست ـی كرد بەجیماع ئەوا غوسل واجب ئەبێت » [متفق علیـه] لەڕیوایەتێكی تردا فـەرموویەتی « وان لم ینزل » گـەرچی ئاویشی دەرنەچوبێت. لەڕیوایەت ـی مسلم هاتوە « اذا مس الختان الختان فقد وجــب الغسل » لەڕیوایەتێكی تردا « اذا جاوز الختان الختان وجب الغسل » گەر خەتەنەكراو تێپەڕی بەخەتەنەی ئافرەتدا ئەوا غوسل واجب ئەبێت.

٣ - موسـڵمـان بوون ـی كافر یەكسانە كافری ئەصل ـی بێت یـان مورتەد بێت چونكە پێغەمبەر ﷺ فەرمانی بەقەیس ـی كوڕی عاصم كـرد خۆی بشۆرێت كاتێ بوە موسڵمـان. [رواه ابو داود والترمذی]

(ئەم بـابەتە خیلافی تێدایە لەناو زانایـان هەنێـك فەرموویانە واجب نیـە).

٤ - كۆتـايهاتنی خوێن ـی سووڕی مانگانە و زەيسان لـەبەر فـەرموودەی « فاذا اقبلت الحيضــة فدعي الصلاة واذا ادبرت فاغتسلي وصلي » [رواه البخاري]

كاتــێک توشــی سوڕی مانگانە بـوی وازبێنە لەنوێژ هەركات سوڕی مانگانەكە كۆتای هات خۆت بـشۆ ـو نوێژبكە.

٥ - مردن لـەبەر ئەوفـەرموودەيەی كاتێ زەينەب ـی كچ ـی پێغەمبەر ﷺ وەفات ـی كرد فـەرمووی « بيشۆن ».

٦ - خۆشـۆرين بـۆ ڕۆژی هەينی لـەبەر فـەرموودەی « اذا جاء احـدكم الجمعة فليغتسل » [رواه البخاري] وەفەرموويەت ـی « غسل يـوم الجمعة واجب على كل محتلم » [متفق عليه]

خۆشۆرينی ڕۆژی هەين ـی واجبە لەسەر هەموو كەسـێكی باڵغ.

(هەنێ زانا فەرموويانە واجب لەفەرموودەكە بـۆ جەختكرنەوەيە ئەگـينا خۆشۆرينـی جومعە واجب نيە وسونەتێـكی جەخت لێكراوە).

بەش (چۆنيەتی غوسلكردن)

غوسل دووشێوەی هەيە : شێوەی كەماڵ، شێوەی بەجێ گەياندنی واجبەكە .

شێواری كەماڵ: ئــەوەيـە دەستەكانی بـشۆرێت پاشـان ئەندامی زاوزێی وپاشـان شۆرينی هەر چڵك وپيسەيەكی تر كەبەلەشـيەوە بێت پـــاشان دەستنوێژ هەڵگرێت وەک دەست نوێژگرتن بـۆنوێژ پاشــــان ئاو بەدەست ـی هەڵـــەگرێت بۆســـەرقژی وپەنجەكانی دەست ـی ئەهێنێت

بـەنێوان ڕەگی تاڵەمووەكان ـی قژیدا تائەوكاتەی پێست ـی سەری تەڕ ئەبێت پـاشان سێجار ئاوەكات بەسەر سەری خۆیدا پـاشان ئاو ئەكات بەسـەر هەموو ئەندامەكانی جەستەی سەرەتا لەلای ڕاستەوە دەست پێ ئەكات پـاشان لای چەپ.

شێوازی بەجێ گەیاندنی ئەركی غوسل: ئەوەیە ئـاو بـەهەموو جەستەی بگەیەنێت لەگەڵ ئاو لـەلوت وەردان و لەدەم وەردان.

بەش (ئەوەی كەسـی لەشگران و ئافرەت ـی حائض و زەیسان لێی ـ دوور ئەبن - واتا بۆیان نیە ئەمانە بكەن)

١ - مانەوە لەمزگەوت، لـەبەر وتەی الله تعالى ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمْ سُكَـٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ ﴾ [النساء : ٤٣]

ئەی ئەوكەسانەی باوەڕتان هێناوە لەكاتێكدا سەرخۆشن نزیكی نوێژ مەكەونەوە هەتا ئەزانن چی ئەڵێن لەكاتی لەشگرانیدا تاخۆتان ئەشۆن نزیكی مزگەوت مەبنەوە مەگەر ڕێبوار بن و لەسەفەردا بن.

بـۆیە ئەوكەسـەی بیەوێ تێپەڕێ بەناو مزگەوت لەبەر پێویستیەك بەبێ مانەوە تێیدا ئەوا جائیزە لـەبەر ئایـەتەكە.

٢ - طەوافكردن بـەكەعبە، لەبەر فەرموودەی « الطواف بالبيت الصلاة » طەوافكردن بـەكەعبە نوێژە، وە فـەرموودەكەی كەبەعائیـشە فەرمـــوو « ئەوەی حاجیەكان ئەیـكەن تۆش بیكە تەنها

طەواف نەبێـت تاپاکـ ئەبیتەوە ».

بــەش (خۆپاكردنەوەی كەسـی بریندار)

یـەكسـانە خۆپاكردنەوە بێت لەبێ نوێژی گەورە یـان بێ نوێژی بچوك لــەگەڵ بریندا دوو حاڵـەت ـی هەیە :

یەكەم: برینەكەی دیاربێت (واتا نەپێچراوەتەوە بەدەرەوەیـە):

— گەر ترسـ وزیـان ـی لەسەرنەبێت ئەوا ئەندامە بریندارەكە ئەشـۆرێت.

— بـەڵام گەر ترس لەسەری بوو : ئەوا گـەر توانی مەسح ـی سەربرینەكە بكات ئەوا مەسح ـی ئەكات ئەگەر نەیتوانی وابـكات ئەوا پارچـە پەڕۆیـە (یان لۆكە یان هەرشتێک) لەسـەر برینەكەی دائەنێت ومەسح ـی لەسەرەكات ئەگەر لەتوانای نەبوو ئەوەش بكات ئەوا ئەو شوێنە جێ ئەهێڵێت نایشـۆرێت ئەو ئەندامانەی تری ئەشۆرێت كەلەتوانایدا بیشۆرێت بۆ ئەندامە نەشۆراوەكانی تر تەیەموم ئەكات كەنەیشۆریوە خۆگــەر برینەكە لەجەستەیدا بـڵاوەی كردبـوو دەستنوێژگرتن زیانی پێ بگەیەنێت ئەوە بـۆی هەیە تەیەموم بكات.

بـەڵگەش بـۆئەمە ابن الجارود وحاكم وابن حبان وابن خزیمـة لـە ابن عباس گێڕاویانەتەوە كەفـەرموویەت ـی (پیاوێـک لەشەوێكی سـاردا توشی لەشگرانی بـوو وتیان خۆی بـشۆرێت ئەویش خۆی شـۆری وبەوهۆیەوە مـرد كەئەمەیان بـۆ پێغەمبەر ﷺ گێڕایەوە فـەرمووی چۆن وایـان كرد كوشـتیان الله بیانكوژێت الله تعالی زەوی یـان تەیەموم ـی كردۆتە پاكەرەوە).

وەبـەڵگەی گشتگیری فەرموودەی « اذا امرتكـم بامر فــأتوا منه مااستطعتم » [متفق عليه]

گەر فـەرمانی شتێكم پێكردن بەپێی تواناتان جێ بـەجێی بكەن.

حاڵـەتـی دووەم: ئەوەیـە برینەكە پێچرابێتەوە ئەوە تەنها مەسح ـی لەسەرەكات.

بـەش (پاكردنەوەی ئەندام ـی بڕاو)

ئەندامی بڕاو سێ حاڵەتی هەیە:

حاڵەتی یەكەم: بڕانەكـە لەسەرووی ئانیشكەوە بێت لەدەسـتدا وەلەپێشدا لەسەروی قولە پێ ـوە بێت.

— لەم حاڵـەتەدا ڕاجیاوازی نیـە لەنێوان زانایـان كەشۆرین ـی ئەو ئەندامە واجب نیـە چونكە ئەندامەكە نەماوە بەهۆی بڕانەوە.

حاڵەتی دووەم: بڕانەكـە لەخوار ئەنیشكەوە بێت لـەدەستدا لەقولـە پێ خوارتربێت لەپێدا.

— لـەم حاڵەتەش زانایان ڕاجیاواز نیـن كەوا ئەوبەشـەی ماوەتەوە شـۆرینی واجبە چونكە هەر ئەندامـێك بـەشـێكی نەمابێت ئەوا حوكمی شۆردن و مەسح بۆ بەشە ماوەكەی ئەمێنێتەوە.

لەبەر فەرموودەی « اذا امرتكـم بامر فــأتوا منه مااستطعتم » [متفق عليه]

گەر فـەرمانی شتێكم پێكردن بەپێی تواناتان جێ بـەجێی بكەن.

حاڵەتی سێهەم: بڕانەکە لەخودی ئەنیشک و قولە پێ بێت :

سەری شوێنە بڕاوەکە لەم حاڵەتەدا ئەشۆرێت وئەمەش لەپێشترە چونکە خودی ئەنیشک وقولە پێ شۆردنیان بەشێکە لەدەست نوێژ.

وانـەی دەیـەم

بابەت (تەیەموم)

تەیەموم لەزماندا: واتـای (القصد) مەبەست.

لەشەرعدا: واتـا بەندایەتیکردن بـۆالله تعالی بەمەسح کـردن ـی دەمچاو ودەست بەخۆڵی پاکی زەوی بەشێوازێـکی تایبـەت بەنیەتێـکی تایبــەت.

حوکمـەکەی: شـەرعــیە بەڵگەش لـەسەری قـورئان وسونەت وئیجماع ـە وە مۆڵەتێـکە لەلایـەن الله تعالی ـوە بۆبەندەکان ـی قال تعالــی: ﴿ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم ﴾ [المائدة : ٦]

هیچ ئاوێکتان دەست نەکەوت بۆ دەستنوێژ یان بۆ خۆ شۆرین گڵێکی پاک پەیدا بکەن و بەدەم چاوو دەستەکانتانی بهێنن.

پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتی : « جعلت لــي الارض مسجدا وطهورا »

زەویم بـۆکراوەتە جێگەی نوێژ وپـاکەرەوە.

هەموو زانایـان کۆڕان لەسەر شەرعی بـوونی تەیەموم کردن لـەکاتی هاتنەدی مەرجەکان ـی.

— شەرعیە بـۆ لادانی بێ دەستنوێژی گەورە وبـچوک.

مەرجـەكان ـی تەیەمومكردن

١ - لـەتوانا نەبـوون ـی بەكارهێنانی ئـاو، جـایان لەنەبەر نەبـوونی ئاو یـان لـەبەرترسی زیان لێكەوتن لـەبەكارهێنانی بەهۆی نەخۆشـیەوە یـان برینێك یان سەرمایـەكی زۆر یـان ترس لـەتینوێتی بـۆخۆی یـان بۆ ئەو هاوەڵەی لـەگەڵیـدایا.

یـان كەسـی موجاهید ترسی لـەسەر گیانی خۆی هەبێـت لەلایەن دووژمنەوە ئەگەر دەربچێت بـۆئاو پەیداكردن یان بەكارهێنانی ئاو.

بەڵگە لەسەر شەرعی بـوون ـی لەكاتی نەبوون ـی ئاو وتەی الله تعالی یـە : ﴿ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا ﴾ [النساء : ٤٣]

بـەڵگە لەسەر شەرعی بـوون ـی لەكاتی ترس ـی زیان لێكەوتن وتەی الله تعالی یـە : ﴿ وما جعل علیــكم فی الدین من حرج ﴾ [الحج : ٧٨]

وەهەروەهـا فەرموودەكەی عەمری كوڕی عاص كـاتێـك توشـی لەشگرانی بـوو لەشەوێـكی زۆر سـارد ترسا خۆی بشۆرێت لەناوبـچێت هەربۆیە تەیەموم ـی كرد كەئەمەشـی گێڕایەوە بۆ پێغەمبەر ﷺ پێكەنی و هیچ ـی نەگووت. [رواه احمد ابن حجر فـەرموویەتی سەنەدەكەی بەهێــزە]

— بــەڵام ترسـی نارەحەت بون كەزیان نەگەیەنێت تەیەمومكردن ناشەرعێنێت.

— ئـەگەر برینـێكی پێوە بـوو لەئەندامێـك لەئەندامەكانی دەستنوێژگرتن نەی ئەتوانـی بیشۆرێت یـان مەسح ـی بكات ئەوا دەست نوێژ ئەگـرێت بەبێ شـۆرینی ئەو ئەندامە پاشـان بۆ ئەو ئەندامە (بریندارە كەنەیتوانیوە بیشۆرێت ومەسح ـی بكات) تەیەموم ئەكات.

— ئـەگەر غوسل ـی لەسەر واجب بێت بەڵام ئەوەندە ئاوی پـێ بێت کەبەشـی دەستنوێژ هەڵگرتن ئەكات ئەوا لـەم کاتەدا تەنها تەیەموم ئەكات دەستنوێژ و تەیەموم پێکەوە کۆناکاتەوە.

٢ - نیـەت، بەنیەتی لادان ـی بێ نوێژی لەسەر خۆی تەیەموم بکات.

٣ - تەیەمومکردن بـەڕووی زەویەکی پاک، کەبریتیە لەهەرشـتێک کەلەسەر زەوی بێت وەک خۆڵ یـان لم یان بەرد لـەبەر گشتگیری وتەکەی الله تعالـی ﴿ فتیمموا صعیدا طیبا ﴾ [النساء : ٤٣] وشەی ﴿ الصعید ﴾ واتـا هەرشـتێک لەسەر ڕووی زەوی بێت.

هەروەهـا تەیەموم کـردن بەخۆڵی سەر دیوار وجل وبەرگ وجگە لەوانەش دروستە چونکە پێغەمبەر ﷺ ڕووی کـرد لەدیوارێـک ودەست ـی لێیا ودەمچاو و دەست ـی خۆی پێ مەسح کرد (بۆتەیەموم). [بخاری ومسلم ڕیـوایەتیان کردووە]

بەش (شێوازی تەیەموم کردن)

نیەت ئەهێنێت پـاشـان یەکجار هەردوو دەسـتی ئەیـاتە سەر زەوی پـاشان مەسح ـی دەمچاوی ودواتر هەردوو لەپی دەست ـی مەسح ئەكات.

بــەش (هەڵوەشێنەوەكانـ ـی)

١ - تەیەمومكـردنەكەی بەتاڵ ئەبێتەوە بۆ دەستنوێژ شكانی بـچوك بەهەڵوەشێنەوەكانی دەستنوێژ وك میزكردن وە بـۆ بێدەستنوێژی گـەورەش بەوشتانە هەڵ ئەوەشێتەوە كەغوسلكردن واجب ئەكـات.

٢ - نەمانی ئەو عوزرەی كەمۆڵەتی تەیەمومكردنت پێ بەخشـرابـوو وەك دەستكەوتنی ئـاو یـان چاكبونەوەی برین ئەگـەر بۆ بێدەستنوێژی بچوك تەیەمومی كرد و عوزرەكەی لاچوو ئـەوا ئەبێت بەئاو دەستنوێژەكەی بـگرێت وئەگەربـۆ لەشگرانی تەیەمومی كردبـوو كەعوزرەكەی لاچوو ئەبێت خۆی بشۆرێت لـەبەر فەرموودەی ئەو پیـاوەی كەتوشی لەشـگرانی بـوو ئاوی دەست نەكەوت پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی « علیـك بالصعید فانە یـكفیك » خۆڵ بەكار بهێنە ئەوەت بەسە بـەڵام كە گەشت بەئاو پێغەمبەر ﷺ فەرمووی « اذهب فافرغە علیك » بڕۆ ئاوكە بەسەرخۆتابـكە. [متفق علیـە]

— ئـەگەر ئاوی دەست كەوت وخەریكی نوێژكردن بـوو ئەوانوێژەكەی ئەبـڕێت بـەڵام گەر دوای تەواوبون لەنوێژەكەی ئاوی دەستكەوت ئەوا نوێژەكە دووبارە ناكاتەوە لەبەر ئەوەی ابوداود و النسائـی لەابی سەعیدی خدری اللە تعالـی لێی ڕازی بێت ڕیوایەتیـان كردووە فـەرموویەتـ ـی : دوو پیـاو دەرچوون بۆسەفەر وكاتـی نوێژهات و هیچ ئاویان پێ نـەبـوو بۆیە تەیەمومیان كـرد ونوێژیـان كرد وهێشتا كاتی نوێژەكە دەرنەچووبـوو (واتاكاتی ئەو نوێژە مابویەوە) ئاویان دۆزیەوە یـەكێكیان نوێژەكە ودەستنوێژەكەی دووبارەكردەوە بەڵام ئەوی تریـان دووبارەی نەكردوە پـاشان هاتن بـۆلای پێغەمبەر ﷺ وبابەتەكەیـان بۆباسكرد.

پێغەمبەر ﷺ بەوكەسـەی فەرموو كەنوێژ ودەست نوێژی دووبارە نەكردەوە « تـۆ سوننەتت پێـكا ونوێژەكەت دروستە » بەوەی تریشـی فـەرموو كەنوێژ ودەستنوێژی دووبارەكردەوە « دووجار پاداشتت بـۆهەیە » واتا پاداشتی نوێژی یـەكەم وپاداشـتی ئەو اجتهادكردنەی كەهەڵەی كرد تێیدا.

وانەی یـانزە

بـاسـی نوێژ

الصلاة لەزماندا: واتـا پاڕانەوە (دوعا).

لەشـەرعدا: واتـا پـەرستشێـكە كە لەوتە وكرداری تایبـەت پێكهـاتوە بەتەكبـیر دەست پێ ئەكات و بەسەلامـدانەوە كۆتای یەت.

حوكمەكەی

نوێژ ڕووكن ـی دووەم ـی ئیسـلامە وگرنگترینیانە لـەدوای شایەتومـان وە كـۆڵەكە وپایـەی ئیسـلامە اللە تعالـی لەسەر پێغەمبەرەكەی فەرزیكرد ﷺ لـەسەرووی حەوت چینی ئاسمانەوە لەشـەوی میعراج ـدا وازهێنان لێی كـوفر و دەرچونە لـەدین لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « العهد الذی بیننا وبـینهم الصلاة فمن تركها فقـد كـفر » [رواه الترمذي]

پەیمان ـی نێوان ئێمەوكـافران نوێژە هەركەس وازی لێ بێنێت كـافربووە. وە فـەرموویەت ـی « بین الرجل وبین الـشرك والكـفر تـرك الصـــلاة » [رواه مسلم]

نێـوان پیـاو وشیرک وکوفر وازهێنانه لـەنوێژ.

فـەزڵی نوێژ:

پێغەمــبەر ﷺ فـەرموویەتی « أرأيتُم لو أنَّ نَهرًا ببابِ أحدِكُم يَغتَسِلُ منه كُلَّ يَومٍ خَمسَ مَرَّاتٍ هل يَبقى مِن دَرَنِه شيءٌ؟ قالوا: لا يَبقى مِن دَرَنِه شيءٌ قال: فذلك مَثَلُ الصَّلَواتِ الخَمسِ يَمحو اللهُ بهِنَّ الخَطايا. »

ئایا بینیوتانـه گەر ڕووبارێـک لەبەردەم دەرگای هەریـەکێک لەئێوە هەبێت هەموو ڕۆژێـک پێنج جـار خۆی لێ بشۆرێت ئایـا هیچ پیسیەکـی پێوە ئەمێنێت ؟ هاوەڵان وتـیان نەخـێر پێغەمــبەر ﷺ ئـابەوشێوەیە پێنج نوێژە فـەرزەکە الله تعالـی هەڵەکانی پێ ئەسڕێتەوە. [بخاری ومسلم]

ژمارەی نوێژە فەرزەكان:

پێنج نوێژی فەرزن لەسەری ئیجماع هەیە بەبەڵگەی فەرموودەی ئەوپیـاوەی پرسیاری لە پێغەمبەر ﷺ کرد ئایـا الله تعالی چی لەسەر فەرزکردووم لـەنوێژەکان ؟ پێغەمــبەر ﷺ فـەرمووی « الصلوات الخمس .. » پێنج نوێژە فـەرزەکە. [بوخاری ڕیوایەتـی کردووە]

- **مەرجەكانی نوێژ:**

(١-) ئیسـلامەتـی.

(٢-) ئەقـڵ.

(٣-) تەمیـز (واتـا کەسەکە باش وخراپ لێک جیـاکاتەوە).

(٤-) چـونە ناوکـاتـی نوێــژەوە، لـەبــەر وتـەی الله تعالی ﴿ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

كِتَابًا مَّوْقُوتًا ﴾ [النساء : ١٠٣]

(٥-) پاكبـون لەبێ دەستنوێژى گەورە وبچوك، لەبەر فـەرمووددەى « لايقبل الله صلاة احدكم اذا احدث حتى يتوضأ » [البخارى]

الله تعالـى نوێژى هيچ يەكێـك لەئێوە وەرناگرێت كـاتێ دەست نوێژى شـكاوە تائەوكاتەى دەست نوێژ هەڵگرێتەوە.

(٦-) داپۆشينى عەورەت، لەبەر وتەى الله تعالــى ﴿ ۞ يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ ﴾ [الأعراف : ٣١]

ئەى نەوەكان ـى ئادەم هەركە چونە مزگەوت بۆ نوێژ جلوبەرگى جوان و پاك و خاوێن لەبەر بكەن.

كەمترين ڕادەى جـوانى بريتيە لەداپۆشـينى عەورەت وە باشتر وچاكتريش ئەوەيە بەوەندەى ئەتوانێـت پۆشاكى جوان وچاك بپۆشـێت، سنورى عەورەت ـى پيـاو لەناوكەوە تـاوەكو ئەژنۆيـە.

ئافرەتيش لـەسەر پێويستە هەموو جەستەى داپۆشـێت جگە لەدەمچاو ودەستەكان ـى لەبەر ئەوەى دايكە عائيشە گێڕاويەتيەوە لە پێغەمــبەر ﷺ فەرموويەت ـى « لا يقبلُ اللَّهُ صلاةَ حائضٍ إلَّا بخِمارٍ »

الله تعالـى نوێژى ئافرەت ـى باڵغ وەرناگرێت تەنها بەخيمار نەبێت.

(خيمار ئەوەيە كەسـەر وگەردنى پێ دائەپۆشـرێت).

ام سەلەمە گێڕاويەتيەوە كەلەپێغەمبەرى پرسيوە ﷺ أتصلِّي المرأةُ في درعٍ وخمارٍ وليس عليها إزارٌ ؟ ئايـا ئافرەت بۆى هەيە نوێـژ بكات بەكراس وخيمارەوە بەبێ ئەوەى ئيزار بـپۆشێت ؟

پێغەمــبەر ﷺ فـەرمووی « إذا كان الدرعُ سابغًا يغطِّي ظهورَ قدمَيها »

ئەگەر کـراسەکە درێژ وفراوان بێت وپێیەکان ـی داپۆشـێت. [رواه ابوداود]

(خیمار وەکـ وتمان ئەوجلەیە سەروگەردن دائەپۆشـێت درع ئەو کراسـەی ئافرەت ئەیپۆشێت هەمووجەستەی و پێیەکانی دا ئەپۆشـێت ئیزار جلێـکە لەنیوەی خوارەوەی لەش دائەپۆشـێت).

(-٧) لادان ودوورخستنەوەی پیس ـی لەجەستە وپۆشاک ـو جێگەی نوێژ، لەبەر وتەی الله ﴿ وثيابك فطهر ﴾ [سورة المدثر : ٤] وەلەبەر فەرموودەی دەشتەکیەکە کـاتێ میزی کردە ناو مزگەوت پێغەمبەر ﷺ فەرمانی کـرد بەڕشتنی ئاو بـەسەر جێگەی میزەکەدا [متفق عليه].

(-٨) ڕووکردنــە قیبلە، لەبەر وتەی الله تعالــى ﴿ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾ [البقرة : ١٥٠]

جا تۆش ڕووت بەرەو مزگەوتی حەرام وەرگێڕە.

(-٩) نیەت لـەبەر فەرموودەی « انمـا الاعمال بالنـيات » [متفق عليه]

کردەوەکان بـەنیەتن.

بــەش (کاتەکـانـــی نوێژ)

بـەڵگەش لەسەر ئەمە لـەسوننەت زۆرن لـەوانەش فـەرموودەی پێغەمبەر ﷺ کەفەرموویەت ـی

« وقت الظهر إذا زالت الشمس وكان ظل الرجل كطوله ما لم يحضر العصر ووقت العصر ما لم تَصْفَرَّ الشمس...

كات ـى نوێژى نيوەڕۆ دەست پێ ئەكات لەوكاتەى خۆر لەناوەڕاست ـى ئاسمان لائەيـات تائەوكاتەى سێبەرى پياو بەئەندازەى درێژى خۆى لێ يەت ئەوكاتە عەسر دەست پێ ئەكـات و كاتەكەشـى ئەمێنێت تاوەک خۆر زەردهەڵنەگەڕێت ...

ووقت صلاة المغرب ما لم يَغِبْ الشفق ووقت صلاة العشاء إلى نصف الليل الأوسط ووقت صلاة الصبح من طلوع الفجر ما لم تطلع الشمس فإذا طلعت الشمس فأمسك عن الصلاة، فإنها تطلع بين قرني شيطان ».

وەكـات ـى نوێژى ئێوارە بەردەوامە تائەوكاتەى زەردەپەڕ ون نەبێت وەكات ـى عيشا تاوەک نيوەى شەوى ناوەڕاستە وە نوێژى بەيان ـى لەهەڵهاتنى فەجرەوە دەست پێ ئەكات تائەوكاتەى خۆر هەڵنەهاتبێت كەخۆر هەڵهات ئەوە خۆتبگرەوە لەنوێژكردن چونـكە خۆرلەنێـوان قۆچى شەيطان هەڵ يەت.

كاتەكانى نوێژ:

١- نوێژى نيوەڕۆ:

سەرەتاى نوێژى نيوەڕۆ: دەست پێ ئەكات لەلادان ـى خۆر لـەناوەڕاست ـى ئاسمانەوە بەرەو لاى ڕۆژئاوا.

كۆتايەكەشى: ئەوكاتە كۆتاى يەت كەسێبەرى هەمووشـتێ بەئەندازەى درێژى شتەكە بـێت.

٢ - **نوێژی عەسر:**

دەست پێ ئەكات: لـەكـۆتـــای هاتـــنی کاتی نوێژی نیوەڕۆ کەسێبەری هەمووشـتێ بەئەندازەی درێژی خۆیەت ـی.

کـۆتای هاتنی کاتی هەڵبژێردراو: ئەوکاتـەیـە کەخۆر زەرد هەڵەگەڕێت لەبەر فەرموودەکە « ووقـت العصر مالم تصفر الشمس » [رواه مسلم]

کۆتا کاتی ناچاری لەعەسردا: ئـاوابوونی خۆرە لەبەر وتەی پێغەمبەر ﷺ کەفەرموویەت ـی « من ادرك ركعة من العصر قبل ان تغرب الشمـس فقد ادرك العصر » [متفق عليه]

هەرکەس بەیەک ڕکـات ـی عەسر ڕابگات پێش ئەوەی خۆر ئاوابێت ئەوا گەشتوە بەنوێژی عەسر.

٣ - **کاتی نوێژی مەغریب:**

سەرەتاکەی: لەئاوابوون خۆرەوە دەست پێ ئەکات.

کۆتایەکەی: لـــەونـــبـــون ـی (زەردەپـەڕ یـان شەفەق ونبونی سورای ئاسمان کەلەئاڕاستەی ڕۆژئاوایە بەونبونی ئەوسورایە کاتەکەی کۆتای یەت).

٤ - **نوێژی عیشا:**

دەست پێ ئەكات: لەونبونی شەفەق ـی سور.

کـاتی کۆتای نوێژی عیشا: نیوەی شەوە.

کـاتی کۆتایی بۆناچاری: تاهەڵهاتنی فەجرە.

(تێبینی جائیز نیـە نوێژی عیشا دوابخرێت تاوەک دوای نیوەی شەو بەویست وهەڵبژاردەی کەسەکە خۆی نوێژەکەی دوا بخات تادوای نیوەشەو لەبەر فەرموودەی « وقت الصلاة العشاء الى نصف الیل ». کـاتی نوێژی عیشا تاوەک نیوەی شەوە. بۆیە دوواخسـتنی تادوای نیوەی شەو تاوانە ودروست نیـە وهەنێک لەزاناکان وتویانە ئەنجامدانی دوای نیوەی شەو بەقەزاکردنەوەی عیشا دائەنرێت بەڵام هەنێـکیش وتویـانە بەکاتی ناچاری بۆعیشا دائەنرێت بەڵام گەر بەبێ عوزر دووای خستبێت پێی تاوانبارئەبێت).

٥ - **نوێژی بەیانی:**

دەست پێ ئەکات : لەگەڵ دەرکەوتنی فەجری ڕاستگۆ.

کۆتای یەت: بەهەڵهاتنی خۆر.

■ گـەر پێـش وادە وکات ـی نوێژەکە نوێژبکات، نوێژەکەی بەتاڵـە ولەسەریەتی نوێژەکەی دووبارە بکاتەوە کاتێک کاتی نوێژەکە یەت.

■ دروسـت نـیە نوێژ دووابخرێت تالەکاتەکەی دەرەچێت، گەر بەبێ عوزرێـک دووای بخات بەڵام گەر لەبەر عوزرێک دووای خست ئەوە قەزای ئەکاتەوە گەرچـی لەکاتەکەی خۆشـی دەرچووبێت بەڵام گەر بەبێ عوزر دووای بخات تالـەکاتەکەی دەرەچێت هەنێـک لەزانایان وتویانە قەزاکردنەوە لەسەری لای نابات بەڵام جمهوری زانایان قەزاکردنەوەی نوێژەکە لەسەری بەواجب ئەبینن سەرەڕای ئـەوەی بەهۆی دوواخسـتنەکەوە تاوانێکـی گەورە وتوندی

كردووە چونكە ئەمە یەكێكە لەتاوانە گەورەكان بـەڵام وازهێنان لێی بەتەواوەتی یان وازهێنان لەلێی بەشـێوەی زۆر ئەمەیـان كافربوونە.

وانـەی دووانزەیەم

بەش (ڕووكنەكانـی نوێژ)

ڕووكنەكانی نوێژ پەكناخرێت نەبـەئەنقەست نەبەهەڵـە نەبەنەزانین لەبەر فەرموودەكەی ابی هریرە الله تعالـی لێی ڕازی بـێت پێغەمبەر ﷺ هاتە ناومزگەوت پیـاوێـكیش هاتە مزگەوت نوێژی كـرد وپـاشان سەلامی لەپێغەمبەر ﷺ كرد پێغەمبەر ﷺ وەڵامی سەلامەكەی یـایەوە و فەرمووی « ارجع فصل فانك لم تصل » بگەڕێوە نوێژبكە چونكە تۆ نوێژت نەكـرد سێجار بەم شێوە ئەمە دووبارە بویەوە پیـاوەكەش لەجاری سێهەم وتی سـوێند بەوەی تۆی بەهەق ڕەوانەكردووە لەوە باشتر نازانـم فێرم بـكە پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی « قُمْتَ إِلَى الصَّلاَةِ فَكَبِّرْ ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعاً ثُمَّ ارفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِماً. ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِساً. ثُمَّ افعَلْ ذلِكَ فِي كُلِّ صَلاَتِكَ كُلِّهَا » [البخاری ومسـلم]

هەركەهەستای بۆنوێژ تەكبـیری نوێژ دابەستن بـكە پاشان ئەوەنەی بۆت ئەكرێت لەقورئان بخوێنەوە پاشـان ڕكوع بەرە تابەجێگیری لەڕكوع ئەمێنیتەوە پـاشان هەستەوە تا بەڕێک ودروست ـی ڕائەوەستیت پاشـان سوجدە بەرە تا جێگیر ئەبیت لەسوجدە پـاشان هەستەوە دانیشە تابەجێگیری وئارامی دائەنیشیت لەهەموو نوێژەكەتـدا ئـاوا بــكە.

ڕووكنەكانی نوێژ(١٤)-ن:

١ - ڕاوەسـتـان لەنوێژی فەرزدا بەپێوە بۆكەسێ لەتوانای بێت، لەبەر وتەكەی پێغەمبەر ﷺ بەعمران ـی كوڕی حصين « صلِّ قائمًا فإن لم تستطع فقاعدًا فإن لم تستطع فعلى جنبٍ » [رواه البخاري]

بـەپێوە نوێژكە گـەرنەتوانی ئەوە بەدانیشتەوە گەرنەشت توانی ئەوا لەسەر لاتەنیشت بەڕاكشـانەوە.

٢ - تەكبیرەی ئیحرام (نوێژ دابەستن)، لەبەر فەرموودەكە « فـكـبر ».

٣ - خوێنـدنی سورەتی الفاتحة لەهەموو ڕكاتێـكدا، لەبەر فەرموودەكەی عوبادەی كوڕی صامت كەپێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتی « لاصلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب » [البخارى ومسلم] نوێژ بۆكەسێك نیە كەفاتحەی قورئان نەخوێنێتەوە.

ــــ ئەونوێژخوێنەی بگات بەڕكوع لەگەڵ ئیمام فریایی خوێندنەوەی فاتیحە نەكەوێت لەم حوكمە دەرئەچێت (واتا نوێژەكەی دروستە وقبوڵە چونكە گەشتۆتە ڕكوع لەگەڵ ئیمام).

٤ - ڕكوع بـردن، لەبەر فەرموودەكە « ثم اركع حتى تطمئن راكعا ».

٥ و ٦ - هەستانەوە لەڕكوع وڕێـك وەستان بەپێوە، لەبەر فـەرموودەكە « ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِماً »

٧ - سـوجدە بـردن، لەبەر فەرموودەكە « ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً ».

٨ و ٩ - هەسـتانەوە لەسوجدە ودانیشتن بەئارامی لەنێوان دووسوجدەكەدا، لەبەر فـەرموودەكە « ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِساً ».

١٠ - التشهد ــی كۆتای (التحیات) ، چونكە هاوەڵیان پرسیاریـان لەپێغەمبەر ﷺ كرد وتیان ئەی پێغەمبەر ﷺ فێرمانكە چۆن سـەلام وصەڵاواتت لەسەربەین ؟ پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی بڵێن « اللهم صل علـى محمد وعلى ال محمد .. » فەرمووی بڵێن (لێرەدا بەشێوەی فەرمان داوای كردووە فەرمانیش بـۆ واجب بـوون).

١١ - دانیشتن بـۆ التحیات ــی كۆتایی، چونكە پێغەمبەر ﷺ لەسەری بەردەوام بـووە.

١٢ - دوو سـەلام دانەوەكە، لەبەر وتەكەی دایكە عائیشە (وكان یختم الصلاة بالتسلیم) [رواه مسلم]

كۆتای بەنوێژەكەی ئەهێنا بـەسەلامدانەوە.

١٣ - ئارامبـوون، لەبەر ئەوەی پێغەمبەر ﷺ بەوپیاوەی فەرموو كەنوێژەكەی بەخراپی ئەنجام یـا « حتى تطمئن » تا ئارام وجێگیر ئەبیت.

١٤ - الترتيب (ڕيزبەندی)، لەبەر فەرموودەی « صلوا كمـا رأيتموني أُصلي » [رواه‌البخاری]

نوێژبكەن بەوشێوەی وەک ئەوەی ئەبينين كەچۆن من نوێژەكەم.

ئەمە ڕووكنەكانی نوێژە هەركەس شتێک لەمانە وازلێ بێنێت بەئەنقەست نوێژەكەی بەتاڵ ئەبێتەوە گەر بەهەڵەوازی لێ هێنائەواچەند حاڵەتێكە:

✓ گـەر ئەو ڕوكنەی وازی لێهێنا لەهەمان ڕكاتدا بيری هاتەوە ڕوكنێكی نەكردووە ئەوە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕووكنە وئەنجامی ئەيـاتەوە ونوێژەكەی تەواو ئەكات پاشـان سوجدەی سەهو ئەبـات پاش سەلامدانەوە.

✓ گـەر دوای هەسـتانی بۆ ڕكاتی دوواتر يادی هـاتەوە ڕووكنێكی لەڕكاتی پێشتر نەكردووە ئەوە ناگەڕێتەوە بـۆ ڕكاتی پێشوو بەڵكو ئەو ڕكاتەی پێشوو كەڕوكنێكی لێ نەكردووە ئەوڕكاتە ئەفەوتێـک ئەم ڕكاتەی كەبۆی هەستاوەتەوە لەجێگەی ئەو ڕكاتە دائەنێت كەڕووكنێكی تێدا نەكردووە پاش سەلامدانەوە سوجدەی سەهو ئەبـات.

✓ ئـەگـەر لە التحيــات ـی كۆتايـدا يادی هاتەوە ئەوا ئەو ڕكاتە هەڵ ئەوەشێتەوە هەڵ ئەستێتەوە بۆڕكاتێكی تر لەجێگەی ئەو ڕكاتە لەپاش سـەلامدانەوە سوجدەی سەهو ئەبـات.

✓ گەر پـاش نوێژەكە يادی هاتەوە ئەوە يەک ڕكات نوێژ ئەنجام ئەيات لەجێگەی ئەو ڕكاتەی ڕوكنێكی تێدانەكردووە پاش سەلامدانەوە سـوجدەی سەهو ئەبـات.

✓ گەر پاش نوێژ یادی هاتەوە بەڵام دوای ماوەیەكی درێژ یان دوای ئەوەی دەستنوێژی شكا ئەم كاتە واجِــبە نوێژەكە بەكاملی دووبارەكاتەوە.

وانەی سیانزەیەم

بەش (واجباتەكـان ـی نوێژ)

١ - هەموو تەكبیراتەكان جگە لەتەكبیری نوێژ دابەستن (چونكە ئەوەیـان لەڕووكنەكانە)، بەڵام تەكبیراتەكانی تر كەتەكبیری گواستنەوەیـە لەجوڵەیــەك بۆجوڵەیەكی تر پێی ئەوترێ (تكبیرات الانتقال) بەڵگەش فەرموودەكەی ابـی هریرەیە كەفـەرموویەت ـی پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتی « انما جعل الامام لیؤتم بــە فإذا كبـر فكبروا » [متفق علیە]

پێش نوێژ بۆئەوە دانراوە تا شوێنی بكەون جاگەر الله اكبر ـی كرد ئێوەش الله اكبر بكەن.

٢ - وتنی سبــحان ربي العظيم لـەڕكوعـدا، لەبەر گێڕانەوەكەی حذیفە لەبارەی چۆنیەتی نوێژی پێغەمبەر ﷺ كەفەرمووی « ثم ركع فجعل يقول سبــحان ربي العظيم » [رواه مسلم]

پاشـان ركوع ـی برد وئەیفەرموو سبــحان ربي العظيم.

٣ - وتنی ســمع الله لمن حمده (بۆ پێش نوێژ خوێن و بۆئەوكەسەشی بەتەنها نوێژەكات)، بەڵگەش فەرموودەكەی ابـی هریرەیـە لەبارەی چۆنیەتی نوێژی پێغەمبەر ﷺ : كانَ رَسولُ اللهِ صلَّى اللهُ عليه وسلَّم إذا قامَ إلى الصَّلاةِ يُكَبِّرُ حينَ يَقومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حينَ يَركَعُ، ثُمَّ يقولُ سَمِعَ اللهُ

لِمَن حَمِدَه حينَ يَرفَعُ صُلبَه مِنَ الرُّكوعِ ثُمَّ يقولُ وهو قائِمٌ رَبَّنا ولَك الحَمدُ

پێغەمبەر ﷺ كاتێ هەڵئەستا بۆنوێژدابەستن تەكبیری ئەكـرد « الله اكبـر » پاشـان الله اكبر ــی ئەكرد كەئەچوە ڕكوع پاشـان ئەیفەرموو « سمع الله لمن حمـده » كاتێك كە پشت ــی لەڕكوع بەرز ئەكردەوە پاشـان كاتێـک ڕێک ئەبویەوە بەوەستاوی ئەیـفەرموو « ربـنا ولك الحمد »

ثُمَّ يُكَبِّرُ حينَ يَهوي ساجِدًا، ثُمَّ يُكَبِّرُ حينَ يَرفَعُ رَأسَه، ثُمَّ يُكَبِّرُ حينَ يَسجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حينَ يَرفَعُ رَأسَه، ثُمَّ يَفعَلُ مِثلَ ذلك في الصَّلاةِ كُلِّها حتَّى يَقضيَها [متفق عليه]

پاشـان تەكاتێـک ئەچوە سوجدە تەكبیری ئەكرد پـاشان كەسەری بەرزئەكردەوە لەسوجدە تەكبیری ئەكرد پـاشان تەكبیری ئەكرد كەئەچووەوە سوجدە پاشان تەكبیری ئەكرد كەســەری بەرز ئەكردەوە پاشـان هەموو ئەمەی لەهەموو نوێژەكە ئەنجام ئەیـا تاتەواوی ئەكرد.

٤ - وتنی ربـنا ولك الحمد (بۆئیمام وكەســی تاک)، لەبەر فـەرموودەكەی ابی هريره (ثُمَّ يقولُ وهو قائِمٌ رَبَّنا ولَك الحَمدُ).

٥ - وتنی سبـحان ربي الأعلى لەسوجدەدا، لەبەر وتەكەی حوذەیفـە (ثم سجد فقال سبـحان ربي الأعلى) [رواه مسلم]

پاشان چوە ســوجدە و ئەیفەرموو سبــحان ربي الأعلى.

وەكـاتێک ئایەت ـی ﴿ سبح اسم ربك الأعلى ﴾ [الأعلى : ١] دابەزی پێغەمبەر ﷺ فەرمووی « اجعلوهـا فی سجودكم » لەسوجدەكانتانـدا ئەو زیكرەی الله تعالى بكەن. [رواه احـمد وابن ماجه]

٦ - وتنی (رب اغفرلــي) لـەنێـوان دووسوجدەكـەدا، لەبەر فەرموودەكەی حوذەیفە كەپێغەمبەر ﷺ لەنێـوان دوو سوجدەكەدا (لەكاتی دانیشتنی نێـوان دووسوجدەكە) ئەیفـەرموو « رب اغفرلــي رب اغفرلــي » [رواه احـمـد وابو داود والنسائـی]

٧ - التحیات ـی یەكەم، لەبەر وتەكەی ابـن مسعود فەرمووی پێغەمبەر ﷺ فەرمووی بـلێن « التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحین اشهد ان لا الـه الا الله واشهد ان محمـدا عبده ورسولـه » [رواه البخاری]

٨ - دانیشتن بـۆ التحیات ـی یەكەم، لەبەرفەرموودەكەی ابن مسعود كەپێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « اذا قعدتـم فی كل ركعتین فقولوا التحيات لله ... » [رواه احمد]

كاتێــک لەهەردوو ڕكـاتێكدا دانیشـتن التحیات لله ... بلێنەوە.

— بەڵام ئـەگەر ئیمام (پێش نوێژخوێن) دانیشتن بۆالتحیات ـی یەكەم ـی بیرچویەوە هەستایەوە بەڵام هێشتا بەتەواوی ڕاست نەبۆوە ئەوا ئەگەڕێتەوە دائەنیشێت بـەڵام ئەگەر هەستابووەوە سەر پێ بەڕاوەستاوی ئەوا نوێژەكەی تەواو ئەكات وناگەڕێتەوە بۆدانیشتن پێش سەلامدانەوە سوجدەی سـەهو ئەبـات لە مـــوغیرەی كـــوڕی شوعبە الله تعالى لێی ڕازی بێت

ئەفـەرمووێت (پێغەمبەر ﷺ نوێژی بۆکردیـن لەڕکات ـی دووەم هەستایە سەرپێ وئەوانەی لەدواوە بـون بۆئاگادارکردنەوەی وتیان : سبحان الله).

پێغەمبەر ﷺ ئاماژەی بۆکردن کەئەوانیش هەستن وهەسـتان کاتێک نوێژەکەی تەواوکرد دوو سووجدەی سەهوی برد. لەصحیح ـی مسلم هاتوە لەفەرموودەی عبدالله ـی کوڕی بحینە فەرموویەت ـی (سجد سجدتین قبل ان یسلم ثم سلم) دووسـوجدەی برد پێش سەلامدانەوە دوواتر سەلامی یـایەوە.

— هەرکـەسێک واجباتێـکی نوێژ وازلێ بهێنێت بەئەنقەست ئەوە نوێژەکەی بەتاڵ ئەبێتەوە بەڵام هەرکەس وازی لێ بێنێت بەهۆی سەهووکردن ئەوە دوو سوجدەی سەهو ئەبـات پێش سەلامـدانەوە.

وانــەی چواردە

بەشـی سـونەتەکان ـی نوێژ

هەموو ئەوشـتانەی باسـی ئەکەین لەشێوازی چۆنیەتی نوێژکردنی پێغەمبەر ﷺ ئەوا سونەتەکانی نوێژن جگە لـەو ڕوکن و واجبانەی کەپێشتر باسمان کرد (واتا لێرەدا هەرشـتێک باسمان کرد لەبەشی واجبات و ڕوکنەکان باس نەکرابـوو ئەوا ئەم شتە باسنەکراوانە سونەتەکانی ناو نوێژن).

بەشـی چۆنیەتی نوێژی پێغەمبەر ﷺ

– تەكـبیركردن (ئەڵێین) : الله اكـبر.

– لەگەڵ تەكبیركردن دەستەكانت بەرزئەكەیتەوە بۆئاسـتی شـانەكانت یـان تا هاوتەرییبكردن ـی گوێیەكان ابـن عمر گێڕاویـەتیەوە كەپێغەمبەر ﷺ كاتێ دەست ـی بەنوێژئەكـرد دەستەكانی تائاستی شـانەكانی بەرزئەكردەوە وەكـاتێک ئەچوە ڕكوع وەكاتێكیش لەركوع هەڵئەسـتایەوە دەستی بەرزئەكردەوە لـەگەڵیدا. [رواه البخاری]

– پـاشـان دەسـتی ڕاستت لەسەر دەستی چەپت دائەنێیت لـەسەر سنگت لەوائل ـی كوڕی حجر ئەفـەرموێت پێغەمبەرم بینی ﷺ (وضع یمینه علی شماله ثم وضعها علی صدره) دەست ـی ڕاستی خستە سەر دەستی چەپ ـی لەسەر سنگی دەستی ڕاگرت. [اخرجه البیهقی ورجاله ثقات]

– پاشـان سەیری زەوی ئەكەیت (شوێنی سوجدەبردنەكەت) وچاوت بەرزناكەیەوە بۆئاسمـان ئیمام ـی حاكم بەسەنەدی صەحیح لەسمرەی كوڕی جندب گێڕاویەتیەوە كە پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتـی : « لینتهین أقوام یرفعون أبصارهم إلی السماء في الصلاة أو لا ترجع إلیهم » وفی روایة مسلم : « او لتخطفن ابصارهم ». ئەوانەی لـەنوێژدا چاویان بۆئاسمان بەرزئەكەنەوە یـان وازبهێنن لەم كارەیـان یان چاویان ناگەڕێتەوە بۆیـان. لەڕیوایەتی مسلم ـدا هاتوە : یان چاویان كوێر ئەبێت.

ـ پاشـان دووعای دەستپێكردن ـی نوێژ ئەخوێنیت وئەڵێیت (اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب اللهم نقني من الخطايا كما ينقى الثوب الأبيض من الدنس اللهم اغسل خطاياي بالماء والثلج والبرد).

پەروەردگار دوورم خەرەوە لەگوناهەكانم بـەئەندازەی دووری نێوان ڕۆژ هەڵات و ڕۆژئـاوا پەروەردگارم پـاكم كەرەوە لەگوناهەكانم وەكچۆن جلی سپی لەپیس ـی پاك ئەكرێتەوە پـەروەردگارم گوناهەكانم بشۆرەوە بەئاو و بەفر و تەرزە.

یـان ئەم دووعایـە بڵێ : سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى جدك ولا إله غيرك.

— پـاشـان ئەڵێیت (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) (بسم الله الرحمن الرحيم) پاشـان سوڕەتی فاتیحە ئەخوێنیت وپاش ئەوە ئەڵێیت (امیـن ـ واتا پەروەردگار وەڵامم بەرەوە ولێم قبوڵ بـكە).

— پـاشان ئەوەندەی بۆت ئەكرێت قورئان بخوێنە.

— پـاشان دەستت بەرزئەكەیتەوە بەوتنی الله اكبـر وئەچیتە ڕكوع وهەردوو دەستت لەسـەر لەسەر ئەژنـۆت ڕائەگـریت بەجـۆرێـک پەنجەكانت بـڵاوبـن بـازووت دوور ئەخەیتـەوە

لەتەنیشتەكانت پشـتت بەڕێـكی ڕائەگـری وئەڵێی (سبحان ربـي العظيم) پاك وبـێگەردی بـۆ پەروەردگاری گەورەم.

یـان بڵێ (سبحانک اللهم ربـنا وبحمدك اللهم اغفر لـي) [البخاري] یـان بڵێ سبوح قدوس رب الملائكة والروح. [رواه احمد ومسلم]

ابی مسعود عوقبەی كوڕی عەمر كەهەركـاتێك ڕكوعی ئـەبرد دەستەكانی جیائەكردەوە لەیەكتر ودەستی ئەخستە سەر ئەژنۆكان ـی وپەنجەكانی لەیەكتر جیائەكردەوە بەبڵاوی لەسەر ئەژنۆی دایئابوو ئەیـفەرموو پێغەمبەرم بینیوە ﷺ ئاوا نوێژی ئەكـرد. [رواه احمد وابو داود والنسـائی]

– پـاشـان سەربەرزئەكەیتەوە لەگەڵیـدا ئەڵێی (سمع الله لـمن حمده) دەستت بەرزئەكەیتەوە تائاسـتی شانت یـان گوێیەكانت.

– پـاشان كەڕێک بـویتەوە ئەڵێیت (ربـنا ولك الـحمـد) [البخاری ومسلم] پاشـان گەر ویستت ئەتوانیت ئەمەش ـی بۆزیادبكەیت و بڵێی : حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه ملء السموات وملء الارض وملء مابينهما وملء ماشئت من شـيء بعده اهل الثـناء والمجد احق ماقال العبد وكلنا لك عبد لا مانع لما اعطيت ولامعطي لـما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد. [رواه مسلم]

– پـاشان تەكبير (الله اكبر) ئەكەيت بـۆچونە سوجدە بەبێ ئەوەی دەست بەرزكەيتەوە وئەچيتە سوجدە بردن لـەسەر حەوت ئەندام : ناوچاوان، لـووت، هەردوو دەستت، هەردوو ئەژنۆت، وسەری پەنجەكانی هەردوو پێ، هەردوو بازووت بڵاوئەكەيتەوە نابێت لەئەژنۆت بـات ونابێت لەزەوی داينێی. ابن عباس گێڕاويـەتيەوە كەپێغەمبەر ﷺ فـەرموويەت ـی « أمرت أن أسجد على سبعة أعظم على الجبهة وأشار بيده على أنفه واليدين والركبتين وأطراف القدمين » [متفق عليـه]

فەرمانم پێـكراوە لـەسەر حەوت ئەندام سوجدە بەرم لـەسەر ناوچاوان و بەدەستی وئاماژە بـۆلوتشی بـرد وەهەروەهـا هەردوو دەست و هەردوو ئەژنۆ وسەرپەنجەكانی پێيەكان (خەڵـكانێک هەن لەكاتی سوجدە پێيەكانيـان بەرزئەكەنەوە يان لەسەر يەكتری دای ئەنێن ئەمەش پێچەوانەی نوێژی پێغەمبەرە ﷺ)

لەبەرائی كوڕی عازب هاتوە كەپێغەمبەر ﷺ فـەرموويەت ـی « إذا سجدت فضعْ كفـيْك وارفع مرفقيْك »

كەسـوجدەت برد ناولەپی دەستەكانت لەزەوی دانێ وئانيشكەكانت بەرزكەرەوە (بالەزەوی نەبێت ولەئەژنۆشت نەيـات). [رواه مسلم]

لەپی دەستەكانت ئاڕاستەی قيبلە ئەكەيت وپەنجەكانت كۆئەكەيتەوە بەتەنيشت يەكەوە و ڕووی ئەكەيتە قيبلە بازووت لەتەنيشتەكانت دووردەخەيتەوە سكيشت لەڕانەكانت دووردەخەيتەوە.

وائل بن حجر ئەفـەرموێت پێغەمبەر ﷺ (اذا سجد ضم اصابعه) کەسوجدەی بردایـە پەنجەکانی بەیەکەوە کۆئەکردەوە (لکاندنی بەیەکەوە). [اخرجه ابن خزیمه]

بەرِائی کوری عازب ئەفەرموێ (اذا سجد وجه اصابعه قبل القبلة) [اخرجه البيهقي]

کەسوجدەی بـردایـە پەنجەکانی ڕووئەکردە قیبلە.

عبدالله ـی کوڕی مالك ابن بحينة فەرموويەت ـی (كان إذا صلى فرج يديه حتى يبدو بياض ابطيه) پێغەمبەر ﷺ کەنوێژی ئەکرد (لەکاتی سوجدە) دەستەکانی هێندە بڵاوئەکردەوە تا سپيايەتی بن باڵی دەرئەکەوت.

ابی حمـيد لەشێوازی نوێژی پێغەمبەر ﷺ گێراویەتیەوە فەرموویەت ـی : کاتێـک سوجدەی ئـەبرد ڕانەکانی بەئەندازەیەک بـڵاو ئەکردەوە بۆشـایەکی ئەهێشتەوە کەسـکی لەسەر ڕانەکانی نەنیشێت.

— لەکات ـی سوجدە بـردن سێجار ئەڵێیت (سبحان ربي الاعلى) [رواه احمد] یان بڵێ : سبوح قدوس رب الملائكة والروح. [رواه مسلم]

لەکاتی سـوجدەدا دووعای زۆر ئەکرێت چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەت ـی : واما السجود فاجتهدوا فی الدعاء فقمن ان يستجاب لكم. [رواه مسلم]

لەسـوجدەدا زۆر بپاڕێنەوە چونکە زۆر نزیکە بۆ وەڵامدانەوەی پاڕانەوەکانتان.

— پــاشـان لەسوجدە بە الله اكبر هەڵئەسیتەوە لەنێوان دوو سوجدەكەدا دائەنیشیت بەجۆرێـك پێی چەپ ڕائەخەیت لەسەری دائەنیشیت وپێی ڕاست ئەچەقێنیت بەزەویدا پەنجەكانی ئاڕاستەی قیبلە ئەكەیت دەسـتی ڕاست ئەخەیتە سەر ڕانی ڕاستت یـان لەسەر سەری ئەژنۆت دەستت ڕائەگریت وە دەست ـی چەپیشت لەسەر لەسەر ڕانی چەپت یـان لەسەر ئەژنۆ هەردوو شێوازەكە لەپێغەمبەرەوە هاتوە ﷺ ـو ئەڵێیت (رب اغفر لي وارحمني واهدني واجبرني وعافني وارزقني) [رواه البخاري في الادب المفرد بسند صحيح]

(شێوازی دانیشتنەكە لـەوێنەكەدا دانراوە ئەوبەشەیە كەنوسـراوە جلسة الافتراش)

جلسة الافتراش

— پاشـان سوجدەی دووەم ئەبەیت بەهەمان شێوەی سوجدەی یـەكەم.

— پاشـان هەڵئەسیتەوە بـۆ ڕكات ـی دووەم بەالله اكبر كردن ئەوەی لەڕكات ـی یەكەم ئەنجامت یـا لەڕكاتی دووەم بەهەمان شێوە ئەنجامی ئەیەیتەوە.

— پـاشـان دائەنیشیت بـۆ التحیات وەک شێوازی دانیشتنت لەنێوان دوو سـوجدەكە والتحیات ئەخوێنـــیت كەچەند شێوازێكی هەیە لـەوانەش (التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك

ايها النبى ورحمة الله وبركــاته الســلام علينا وعلى عباد الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله) [رواه البخاري]

— گەر لەنوێژی سێ ڕکات ـی بوویت (وەک مەغریب) یان چوار ڕکاتی وەک (نیوەڕۆ وعەسر وعیشا) دوای ئەوەی لە التحیاتی یەکەم هەڵئەسیتەوە دەستت بەرزئەکەیتەوە وەک دەست بەرزکردنەوەت بۆکاتی دابەستنی نوێژ.

— پـاشـان بۆ التحیات ـی كۆتایی دائەنیشیت بەو شێوازەی قاچی ڕاستت ئەچەقێنی وپەنجەکانی بەئاڕاستەی قیبلە قاچی چەپت ڕائەخەیت لەژێر قاچی ڕاستت پێی چەپت دەربچێت بەشـی دواوەی جەستەت لەسەر زەویەکە دائەنیشێت.

(کەوەک لەوێنەکەدا دانراوە نوسراوە جلسة التَّورُك)

جلسة التورك

پـاشـان التحیات ـی كۆتایی ئەخوێنیت : التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد

أن محمدًا عبده ورسوله اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد).

دوواتر ئەڵێيت (اللهم اني اعوذ بك من عذاب جهنم ومن عذاب القبر ومن فتنة المحيا والممات ومن فتنة شر المسيح الدجال) [متفق عليه]

— دوواتر سەلام ئەیەیتەوە بەلای ڕاستدا (السلام علیـكم ورحمة الله) پاشان بەلای چەپ (السلام علیـكم ورحمة الله).

دایكە عائیشە گێڕاویەتیەوە كەپێغەمبەر ﷺ بەتەكبیر دەست ـی بەنوێژ ئەكرد و بەسەلامدانەوە كۆتای پێ ئەهێنا. [رواه احمد ومسـلم]

لەهەمموو ڕوكنەكان ئەبێت بەئارامی ولەسەرخۆی وبێ پەلـەكردن ئەنجامی بەیت ابی هریره گێڕاویەتیەوە لەپێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « لا ينظرُ اللّٰهُ إلى صلاةِ رجلٍ لا يقيمُ صلبَهُ فيما بينَ ركوعِهِ وسجودِهِ » [رواه احمـد]

الله تعالـى سەیری نوێژی پیـاوێـک ناكات كەلەنێوان ڕكوع وسوجدەكەیدا پشتی ڕاست ناكاتەوە.

ابی مسعودی ئەنصاڕی فەرموویەت ـی پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتی : نوێژ دروست نابێت كەپیاو تێیدا پشت ـی ڕاست نەكاتەوە لەنێوان ڕكوع ـو سوجدە بردنـیدا. [رواه الخمسة وصححه

الترمذي]

لەحوذەیفە گێڕدراوەتەوە کەپیاوێکی بینی نوێژەکات بەجوانی وتەواوی ڕکوع وسـوجدەکان ئەنجام نایات کاتێ لەنوێژەکە لێ بویەوە حوذەیفە پێی فـەرموو تۆ نوێژت نەکرد خۆگەر بەم حاڵـەوە بمریت ئەوا لەسەر غەیری ئەو فیطرەتە ئەمریت کەالله تعالی محمدی لەسەر دروست کردووە. [رواه احمد والبخاري]

وانــەی پانزە

بەش (بەتاڵکەرەوەکـان ـی نوێژ)

١- خواردن وخواردنەوە بەئیجماع.

٢- قسەکردن بەئەنقـەست بەڵام ئاگادارکردنەوەی ئیمام کاتێک هەڵە ئەکـات لەم حوکمە دەرئەچێت.

٣- نیەت ـی دەرچوون لەنوێژ و بڕینی.

٤- هەڵوەشێنەوەکان ـی دەستنوێژ.

٥ - نەکردنی ڕووکـنێک لەڕووکنەکانی نوێژ بەئەنقەست وبـەبێ عوزر.

— بـەڵام ئەوەی نەیکات بەهۆی لەبیرچوونەوە پـاشـان فریاکەوت ڕووکنەکە ئەنجام بـاتەوە نوێژەکەی قبوڵــە بـەڵام ئەگەر ڕووکنەکەی نەکردبۆوە ئـەوا ئەبـێت نوێژەکەی دووبارە کاتەوە.

٦- پێکەنـین بەدەنگەوە.

بـەش (حەرامكراو و مەكروهاتەكانی ناو نوێژ)

١- جوڵـەكردن بەبێ پێويست ـی، قال تعالى : ﴿ وقـوموا لله قـانتين ﴾ [البقرة : ٢٣٨]

بەملكەچيـەوە بـۆ الله تعالـى ڕاوەستن ونوێژبكەن.

٢- چاوبـەرزكردنەوە بـۆئاسمـان. وەک لەفەرموودەكەی سمرەی كوڕی جندب هاتووە پێغەمبەر ﷺ فـەرموويەتـی : « لينتهين أقوام يرفعون أبصارهم إلى السماء في الصلاة أو لا ترجع إليهم ». وفى رواية مسلم « او لتخطفن ابصارهم ».

ئەوانەی لـەنوێژدا چاويان بۆئاسمان بەرزئەكەنەوە يـان وازبهێنن لەم كارەيـان يان چاويان ناگەڕێتەوە بۆيـان. (لەڕيوايەتی مسلم ـدا هاتوە) يان چاويان كوێر ئەبێت.

٣- الاقعاء لەكات ـی سوجدە (بريتيە لەو شێوەی كەسێک لەكاتی نێوان دووسوجدەكەدا هەردوو پێی بڵاو ئەكاتەوە ئەيچەقێنێ بەزەويدا پاشـی خۆی لەنێوان هەردوو پێی دائەنێت وپاشی لەسەر زەويەكە دائەنێت هەروەهـا ڕاخستنی دەست لەكاتی سـوجدەدا وەكچۆن سەگ باسكـی خۆی دائەخـات لەمەكروهـاتەكانی تری نوێژ هەڵپێچانی قژ وجل وبـەرگ هەروەهـا باوەشك وتف ڕۆكردن بەئاڕاستـەی قيبلـە وتێكەڵ نەكردنی پەنجەكانی هەردوو دەسـت بەيەكتری هەروەهـا لەكاتی چونە سوجدە نابێت سـەرەتا ئەژنۆت پێش بخەيت بـەڵكو سەرەتا ئەبێت دەستت دانێی پاشـان ئەژنۆت بـات لەزەوی هەروەهـا پێش ئيمام نەكەوتن لـەكاتی نوێژی جەماعەت).

٤- ئاوڕدانەوە لەكات ـی نوێژدا.

٥- نوێژكردن لەكاتی ئامادەبـوونی خواردن.

٦- نوێژكردن لەكاتێكدا خۆی گـرتۆتەوە لەپاشـەڕۆ یان لەمیزكردن یان لەهەوای ناوسک.

٧- نوێژكردن بەدەمامـكەوە.

٨- الاختصار لـەنوێژ واتـا دانانی دەست لەسەر كەمـەر.

بـەش (نوێژی نەخۆش)

هەركەسـێک عوزرێـکی هەبوو وەک نەخۆشـی وهاوشێوەكانی بەجۆرێـک كەنەتوانێـت لەگەڵـیدا لـەنوێژی فەرز بەپێوە ڕاوەستێت ئەوە بۆی دروسـتە بەدانیشتنەوە نوێژكات گـەر هەرنەیتوانی ئەوە بەڕاكشـانەوە بەسەر لاتەنیشت ڕووەو قیبلە نوێژەكات وبەسەری ئاماژە بەڕكـوع وسجود ئـەكات شێوەی سوجدەكەی نزمتر ئەكـات لەڕكوعەكەی.

عمران ـی كوڕی حصین ئەفـەرموێت نەخۆشـی بەواسیرم هەبـوو پرسیارم لەپێغەمبەر كرد ﷺ لەبارەی نوێژ پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی : « صل قـاعدا فان لم تستطيع فعلى جنبك » [رواه البخاری]

ئیمام ـی نەسائی ئەوەشـی گێڕاوەتەوە كەفەرموویەتی : « فان لم تسطيع فمستلقيـا ﴿ لايكـلف الله نفسـا الا وسعهـا ﴾ [البقرة : ٢٨٦] ».

بەدانیشتنەوە نوێژبـكە گەر نەتوانـی ئەوا لـەسەر لاتەنیشت ... گەر نەتوانی بـەپاڵكەوتووی (الله تعالـی ئەرک ناخاتە سەربەندە بەدەر لـەوەی لـەتوانایدایە).

جابـر گێڕاویـەتیەوە ئەفـەرموێت پێغەمبەر ﷺ سەردانی نەخۆشێكی كرد بـینی سەرینێكی داناوە بۆئەوەی لەكاتی سوجدە سەری بخاتە سەر سەرینەكە بۆیە پێغەمبەر ﷺ سەرینەكەی لابـرد وفەرمووی « صلِّ على الأرضِ إنِ استطعتَ وإلا فأوْمئ أيماء واجعل سجودَك أخْفضَ من ركوعِك »

لەسەر زەوی نوێژبكە ئـەگەر توانیت گەر نەتوانی ئەوا بەسەرت ئاماژە بـەسوجدە بكە بائاماژەی سوجدە بردنەكەت نزمتربێت لـەڕكوعەكەت. [رواه البيهقى]

ئەوە ئیعتباری بـۆئەكرێت لەكاتی نەبـوونی توانا بریتیە لـەناڕەحەتی توند یـان ترسان لەزیادبـوونی نەخۆشـی.

شێوەی دانیشتن كـەلەبڕی بەپێوە ڕاوەستانە بریتیە لەدانیشتن بـەچوار مشقی وەک دایكمـان عائیشە گێڕاویەتیەوە ئەفەرموێت « رأیـت النبـى صلى الله عليه وسلم يصلى متربعا » [رواه النسائى وصححه الحاكم]

پێغەمبەرم بینی ﷺ بـەچوارمشقـی نوێژی كرد.

وە دروستە دانیشێت بەهەمان شێوازی دانیشتنی شێوەی التحيات خوێندن.

بـەش (نوێژی مسافر)

هەركـەس لەشارێكەوە بـچێت بۆشارێكی تر بۆی شەرعیـە نوێژە چوار ڕكاتیەكان كورت بكاتەوە لـەوكـاتەی لەشـارەكەی خۆی دەرەچێـت تـائەووكاتەی لەسـەفەرە نوێژە چواریـەكان كورت

ئـەكاتەوە بـەڵام ئەگەر نیەتی بوو چوار ڕۆژ زیاتر بمێنێتەوە لەگەشتەكەیـدا ئەوە لەسەر وتەی جمهوری زانایـان نوێژە كانی بەتەواوی ئەكـات بـەڵام هەنێكی تر لەزانایانی موجتەهید پێچەوانەی جمهوری فوقەهایانن لـەمەدا ڕەحمەتی الله تعالی لەهەموویان بێت.

الله تعالـی فەرموویەت ـی : ﴿ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴾ [النساء : ١٠١]

كاتێ بۆ سەفەر چوون بەسەر زەویـدا ئەوە لەحاڵی وادا هیچ گوناهێكتان لەسەر نابێ كە نوێژە چوار ڕكاتیەكان كورت بكەنەوە ئەگەر ترستان بوو بێباوەڕەكان تووشی پیلانێكتان بكەن بەراستیی بێ باوەڕان هەمیشە بەئاشكرا دوژمنتانن.

دایكمـان عائیشە ئەفەرموێت كاتێـك الله تعالـی نوێژی فەرزكرد سەرەتـا دوو ڕكات دووڕكـات بـوو لەكاتی نیشتەجێی ولـەكاتی سەفـەردا نوێژی سەفەرەكەی وەكخۆی هێشتەوە بـەڵام نوێژی كاتی نیشتەجێ بوون ـی زیادكرد. [رواه البخاری ومسلم]

ــ گەر كـەسی مسافر نوێژی كرد لەپشت كەسـی نیشتەجێ ئەوە نوێژەكە بەتەواوی ئەنجام ئەیـات جا یەكسانە لەسەرەتای نوێژەوە لـەگەڵ ئیمامەكە دەست ـی پێكردبێت یـان یان لەكۆتایی نوێژەكەدا لەهاوەڵـی بەڕێز ابن عباس گێڕدراوەتـەوە پرسیاری لێكرا (مابـال المـــسافر یصـلی الركعتین حــال الانفراد واربعا اذا ائتم بمقیم ؟ فقــال تلــك السنة). [رواه احــمد بسند صحیح]

بـۆچی مسافر گـەر بەتەنـــها نوێژكات دوو ڕكات دووڕكات نوێـژە چواریـەكان ئـەكات بەڵام

ئـەگەرلەپشت ئیمامێكی نیشتەجێ نوێژبـكات نوێژەكە بـەچوار ڕكاتی ئەكات ؟ ابـن عباس فەرمـــووی (ســونەت بەوشێوەیە).

ئەمەش وتەی هەرچوار پێشـەواكەی لـەسەرە بەڵـكو ئیمام ـ شافعی ئیجماعی نەقڵ كردووە كەئەگەر كەســی مسافر لەپــشت ئیمامێكی نیشتەجێ نوێژی كرد نوێژەكە بەكامڵـی ئەنجام ئەیات بەبێ كورتكردنەوە.

❖ بـۆكەســی مسافر دروستە نوێژی نیوەڕۆو عەسـر پێكەوە كۆكاتەوە وە نوێژی ئێوارە وعیشـا پێكەوە یەكسانە كۆكردنەوەی (تقدیم) پێشخستن بێت بەوەی عەسر بهێنێت بـۆلای نیوەڕۆ پێكەوە بیكات یـان كۆكردنەوەی (تأخیر) دوواخستن واتا نوێژی نیوەڕۆش بەرێت بۆكاتی نوێژی عەسر هەردووكی بۆی دروستە هەركات پێویست ـی بـوو.

هاوەڵی بەڕێز موعاذ ئەفـەرموێت لـەگەڵ پێغەمبـەر ﷺ دەرچووین بۆ غەزوەی تەبــوك نوێژی نیوەڕۆ وعەسری پێكەوە ئەكرد و مەغریب وعیشاش پێكەوە. [رواه مسـلم]

❖ بـۆكەســی مسافر دروستە كەنوێژی وتر لەسەر سواریەكەی بكات بەسەری ئاماژەی ڕكوع و سوجد بـكات لە عبدالله ـی كوڕی عمر هاتوە كەپێغەمبەر ﷺ وتری كردوە لەسەر سواریـەكەی. [رواه مسلم]

(نەك تەنهـا وتر بـۆ هەموو نوێژە سونەتەكانی تر دروســتە بــەڵكو گەر ڕوو لەقیبلەش نەكات بـۆنوێژی سونەت لەكاتی سـەفەر لەكاتی سواریـدا هەرجائیز وشەرعیە).

وانـەی شانزە

بەش (نوێژی ترس - الصلاة الخوف)

بەحەوت شێوەی جیاواز چۆنیـەتی ئەم نوێژە لەپێغەمبەرەوەهاتوە ﷺ بەپێی جیـاوازی بـاردۆخ و جێگەی دووژمن.

❖ ئەگـەر موجاهیدەكـان توانـیان بەجەماعەت نوێژبـكەن ئەوا باش وایە لەپشتی ئیمامەوە ببن بـەدوو ڕیزەوە ئیمام الله اكبر ئەكات بـۆیان پـاشان دەستەیـەكیان ئەچن ڕووبەڕووی دووژمن ئەوەستن ئیمامـەكەش ڕكاتێـك لەگەڵ ئەوانە ئەكات كەلەپشـتیەوە ڕاوەستاون پاشـان ئەمانەی ڕكاتەكەیـان كرد ئەچن بەرامبەر دووژمن ڕائەوەستن دەستەكەی تـر یەن ئیمام ڕكاتێك نوێژیان بۆئەكات پـاشان ئیمام سەلام ئەیاتەوە هەردەسـتەیەک لەو دوو دەستەیە هەریەكەیـان بۆخۆی ڕكاتێک نوێژ ئەكات ئەمـە ئەگەر لەسەفەردا بوون بەڵام گەر لەشوێنی نیشتەجێ بـوون ـدا بـوون دووڕكات لەگەڵ ئیمـام ئەكەن و دووڕكاتەكەی تر خۆیان تەواوی ئەكەن.

❖ بـەڵام ئەگەر لەمەیدان ـی جەنگدا بـوون دژی دووژمن وەترس لەسەر گیانیان بـوو ئەوا تاک تاک نوێژەكەن ڕووەو قیبلە بێت یـان پشت لەقیبلە بەسواری بێت یان بەپێوە بێت بەئاماژەی سەر ڕووكوع وسجود ئەبەن.

بـەش (ئەوكاتانەی نەهی لێكراوە نوێژی تێدا بكرێت)

١ - لەدووای نوێژی بەیان ـی.

٢ - كاتـێک خۆر دەركەوێت تائەوكاتەی بەرزئەبێتەوە.

٣ - كــاتێک خۆر لەناوەڕاستی ئاسمانە تائەوكاتەی لائەیـات.

٤ - لەپاش عەسـر.

٥ - كـاتێ خۆر لەئاوابوندایـە تائاوا ئەبـێت.

نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصلاة بعد الفجـر حتى تطلع الشـمس وبعد العصر حتى تغرب الشمس. [متفق عليه]

پێغەمبەر ﷺ نەهیكردووە لەنوێژكردن دووای نوێژی بەیانی تاخۆر بەرزئەبێتەوە وە لەپاش عەسـر تاخۆر ئاوا ئەبـێت.

عوقبەی كوڕی عامری جوهەنی الله تعالى لێـی ڕازی بـێت فـەرموویەت ـی سێ كات هەیە پێغەمبەر ﷺ نەهی لێكردووین نوێژی تێدا بكەیـن یان مردووەكانمان ـی تێدا بنێژین لەكاتـی دەركەوتنی خۆر تابـەرزئەبێتەوە لـەكاتێكدا كەخۆرلـەناوەڕاستی ئاسمـانە تالەناوەڕاست لائەیـات وە لەوكاتەی خۆر بەرەو ئاوابـوون ئەچێت تائەوكاتەی بەتەواوی ئاوا ئەبـێت.

بـەش (نوێژە سـونەتەكان)

— سـونەتی الرواتب كەلەپاش نوێژە فەرزەكان ئەكـرێت دووانزە ڕكـاتن :

– دوو ڕكـات پێش نوێژی بەیـانی.

– چوار ڕكـات پێش نوێژی نیوەڕۆ و دووڕكات لەدوای نوێژی نیوەڕۆ.

– دووڕكـات پاش مەغریب.

– دووڕكـات پاش عیشـاء (بـەڵگەكەی ١)

ام حەبیبە خێزانی پێغەمبەر ﷺ فەرموویەت ـی بیستم لەپێغەمبەر ﷺ ئەیفەرموو « ما مِن عَبدٍ مُسلِمٍ يُصَلِّي للَّهِ كُلَّ يَومٍ ثِنتَي عَشرةَ رَكعةً تَطَوُّعًا غيرَ فريضة إلَّا بَنى اللهُ له بَيتًا في الجَنَّةِ أو إلَّا بُنِيَ له بَيتٌ في الجَنَّةِ ». [رواه مسـلم]

هیچ بەندەیـەكی موسـڵمـان نیـە هەموو ڕۆژێـك دووانزە ڕكات نوێژ بكات بەدەر لـەنوێژە فەرزەكان ئـیلا الله تعالـی لەبەهەشتا ماڵـێكی بۆ دروستەكـات یـان ماڵێكی بۆ دروست ئەكـرێ لەبەهەشتا.

(١) ئیمام ـی الترمذی بەزیاترەوە گێڕاویەتیەوە كـەفەرموویەت ـی (اربع ركعات قبل الظهر وركعتيــن بعدهـا و ركعتين بعد المغرب وركعتين بعد العشاء وركعتين قبل الفجر).

– نوێژی وتـر، نوێژی شەو كاتەكەی دەست پێ ئەكات لەدوای نوێژی عیشاوە تا كاتی فەجر (نوێژی بەیان ـی) كەمترین ژمارەی یەک ڕكـاتە بەڵام بۆ زۆرێتیەكەی سنوری دیاركراونیـە وبـاشترینی یانزە ڕكـاتە (كەپێغەمبەر ﷺ لەشەواندا یانزە ڕكات نوێژی ئەنجام ئـەیا). [رواه مسـلم]

هاوەڵی بەڕێز ابی ايوب ـی الانصـاری گێڕاویەتیەوە كەپێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « الوترُ حقٌّ على كل مُسلِمٍ فمن أحبّ أن يوترَ بخمسٍ فليفعلْ ومن أحبَّ أن يوترِ بثلاثٍ فليفعل ومن أحبَّ أن يوترَ بواحدةٍ فليفعَلْ ». [رواه ابـو داود بسند حسن]

نوێژی وتـر مافە لەسەر هەموو موسـڵمـانێـك هەركەس حەزی كرد بەپێنج ڕكـات نوێژی وتر بكات ئەوا بـابیكات ئەوەشی حەزی كرد بەسێ ڕكات وتر بـكات بابیكات ئەوەشـی حەزی كرد بەڕكاتێك وتر بـكات بابیكات.

— نوێژی چێشتەنگاو، كاتەكەی لەبەرزبوونەوەی خۆر بەئەندازەی ڕمێـك دەست پێ ئەكات (واتا چارەكـێك دووای خۆرهەڵاتن) تاپێش ئەوەی خۆر بـگاتە ناوەڕاست ـی ئاسمـان لەابی ذەر لە پێغەمبەرەوە ﷺ فەرموویەت ـی « يُصبحُ على كُلِّ سُلامى مِن أحَدِكُم صَدَقةٌ فكُلُّ تَسبيحةٍ صَدَقةٌ وكُلُّ تَحميدةٍ صَدَقةٌ وكُلُّ تَهليلةٍ صَدَقةٌ وكُلُّ تَكبيرةٍ صَدَقةٌ وأمرٌ بالمَعروفِ صَدَقةٌ ونَهيٌ عَنِ المُنكَرِ صَدَقةٌ ويُجزِئُ مِن ذلك رَكعَتانِ يَركَعُهما مِنَ الضُّحى ».

هەموو بەيـانيەك بەرامبـەر هەرئەندامێـك لەئەندامەكانی ئێوە صەدەقـەيەك ئەبێت بكرێت وتنی هەر سبحان الله سەدەقەيـەكە وتنی هەر الحمدلله يـەك سەدەقەيەكە كردنی هەر الله اكبر (ێـك) سەدەقەيـەكە فەرمان بەچاكە سەدەقەيە ڕێگری لەخراپـە چاكە كردنـی دووڕكات نوێژ لەكاتی چێشتەنگاودا جێگەی هەموو ئەوانە ئەگرێتەوە. [رواه مسلم]

وانـەی حەڤدە

كتاب الصيام (ڕۆژووگرتن)

الصيام لەزماندا: واتـا خۆگرتنــەوە لەشت.

لەشەرعدا: واتـا خـــۆگـرتنـەوە لەخواردن وخواردنەوە و هەموو ئەوشتانەی ڕۆژوو ئەشكێنن لەگەڵ بـوونی نیـەت لەگەڵ دەركەوتنی فـەجری ڕاستگۆ دەست پێ ئەكات تـائاوابوونی خۆر.

ڕووكنەكانی:

لەڕێگەی پێناسەی ڕۆژوو لەڕووی شەرعەوە بۆمان دەرەكەوێت ڕۆژوو دوو ڕووكنی سـەرەكی هەیـە ئەوانەش بریتین :

یەكەم: خۆگــرتنـەوە لـەخواردن وخواردنـەوە لەگەڵ دەركەوتنی فـەجری ڕاستگۆ تـائاوابـوونی خۆر. بـەڵگەش لـەسەر ئەمە وتەی الله تعالى ـە : ﴿ فَٱلْـَٔـٰنَ بَـٰشِرُوهُنَّ وَٱبْتَغُوا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَٱشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا ٱلصِّيَامَ إِلَى ٱلَّيْلِ ۚ ﴾ [البقرة : ١٨٧]

ئیتر هەر لە ئێستاوە ئازادن و ئەتوانن بچنە لای خێزانەكانتان بـەشەوان و ئەوەش ـی الله تعالـی لە چارەتانی نوسیوە لە نەوەو منداڵی چاك داوای بكەن دەسا بەدرێژایی شەوگار بخۆن و بخۆنەوەو بچنە لای خێزانەكانتان هەتا ئەوكاتەی سپیایی دەمەو بەیان لە نێو هەودای ڕەشی شەو لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەكەوێ و جیا ئـەبێتەوە لە پاشان ڕۆژوووەكەتان بەرنـە سەرو تەواوی بكەن تا شەو یەت و خۆرئاوا ئـەبێت.

مەبەست لەجیاكردنەوەی تاڵی سپی لەڕەش: بریتیە لەسپیایەتی ڕۆژ و تاریكی شەو.

دووەم: نیــەت، بەوەی كەسی ڕۆژووان بـەم خۆگرتنەوەیەی لەوشتانەی ڕۆژوو ئەشكێنێت نیەتی پەرستنی الله تعالــی بێت چونكە بەهۆی نیەتەوە كارە مەبـەستدارە پەرستشەكان لەكارەكانی تر جیـائەكرێتەوە وە بەهۆی نیـەتەوە پەرستشەكان هەنێكیان لەهەنێـكی تریـان جیائەكرێنەوە كەســی ڕۆژووگر بەنیەتەكەی مەبەستی ئەوە ئەبێت ڕۆژووی ڕەمەزان بگرێت یـان جۆرەكانی تری ڕۆژوو گرێت.

بەڵگەی ئەم ڕووكنەش فەرموودەی پێغەمبەرە ﷺ كەفەرموویەت ــ « انـمـا الاعمــال بالنیات وانمــا لكــل امرئ مانوی » [متفق علیه]

كارەكـان بەنیەتن بـۆ بەندەش هەرئەوە هەیە كەنیەت ـ بۆهێناوە.

ــ الله تعالـی ڕۆژووی ڕەمەزان ـ فەرزكردووە بەڵگەش وتەی الله تعالـی یـە : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ [البقرة : ١٨٣]

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە بزانن ڕۆژووی مانگی ڕەمەزانتان لەسەر نووسراوەو فەرز كراوەتە سەرتان هەر وەكو لەسەر ئەو گەلانەی پێش ئێوە لەسەریان فەرزبوو بـۆئەوەی بە تەقوا بن و سنوورەكانی الله تعالـی بپارێزن.

ڕۆژوو یەكێـكە لەپێنج پایەكەی ئیسـلام، پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـ « بُنِيَ الإسلامُ على خمسٍ شَهادةِ أن لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ وأنَّ محمَّدًا رسولُ اللَّهِ وإقامِ الصَّلاةِ وإيتاءِ الزَّكاةِ وصَومِ رمضانَ وحجِّ البيتِ لمنِ استطاعَ إليهِ سبيلًا »

ئیسـلام لەسەر پێنج پـایە بونیـاد نراوە شەهادەتی لااله الاالله و محمد رسول الله ونوێژكـردن و دەركردن ـی زەكات ورۆژووی ڕەمـەزان و حەج ـی ماڵی الله تعالـی بۆهەركەسێـك لەتوانای بێت.

هەموو ئوومەت ئیجماعیـان هەیە لەسەر واجب بـوونی ڕۆژووی ڕەمەزان.

بـەشـەكانی ڕۆژوو:

ڕۆژوو دووبـەشە : فەرز، سـوونەت.

واجبـەكان ئەبنە سـێ بەشەوە :

١ - ڕۆژووی ڕەمەزان.

٢ - ڕۆژووی كەفـارات وەک ڕۆژووی دوومانگ بەسەریـەكەوە بۆكەفارەتی كوشتن بەهەڵە.

٣ - ڕۆژووی نەزر هەركەس نەزربكات كەبەڕۆژووبێت ئەوا ڕۆژووگرتنەكەی لـەسەر واجب ئەبـێت.

مەرجەكـانـی واجب بوونی ڕۆژووی ڕەمەزان:

١ - **ئیسلام:** ڕۆژووی كـەسـی كافر دروسـت نیـە چونكە ڕۆژوو عیبادەتە عیبادەتی كافریش دروست نیـە كەبـوو بەموسڵمـان لەسەری پێویست نیە قەزای ئەو ڕۆژوانە بكات كـەلەدەستی چووە لەسەردەم كافربونی.

٢ - **باڵـغ بوون:** واجب نیـە لەسەر كەسێك گەر باڵغ نەبوبێ ونەگەشتبێ بەسنوری تەكلیف لەبەر فەرموودەی « رفع القـلم عن ثلاثة » [رواه ابو داود وهو حسـن]

قەڵەم لـەسەر سێ کەس هەڵگیراوە.

لەناو ئەو سێ کەسە باسی منداڵی کرد تائەوکاتەی بـاڵغ ئەبێت.

٣ - **ئەقڵ:** واجب نیـە لەسەر کەسـێک کەشـێتە وکەم ئەقـڵە لەبەر فەرموودەی « رفع القلم عن ثلاثـــة ».

یەکـێک لەوانەی باسیکردووە شـێتە تاهۆشی یەتەوە سەرباری ئاسایی بوونەوە.

٤ - **تواناببوون:** گەر کـەسـێک نــەخــۆش بێت یان بەساڵاچویەکی پەکەوتە بێت کەنەتوانـێت ڕۆژووبگرێت ئەوە لەسەری واجب نیـە ئەگەر ڕۆژوش گرێت ئەوە دروسـتە لەبەر فەرموودەی الله تعالـی : ﴿ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ [البقرة : ١٨٤]

ئینجا هەر کەسێکتان نەخۆش بوو ئەگەر یان چووە سەفەر ئەبێ لە ڕۆژانی تردا بیگرێتەوە.

جـا ئەگەر نەخۆشیەکەی لاچوو ئەوە واجبە لەسەری قەزای ئەو ڕۆژانە بکاتەوە کەتێیدا بـەڕۆژوو نەبـووە.

٥ - **نیشتەجێ بوون:** واجب نیـە لەسەر کەسـێک لەسەفەرایـا لەبەر وتەکەی الله تعالـی : ﴿ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ [البقرة : ١٨٤]

خۆگـەر کەسـی مسافر ڕۆژووی گرت ڕۆژووەکەی دروسـتە گەر ڕۆژووی شکاند ئەوە واجبە قەزای ئەو ڕۆژووەکە کاتەوە کەلەسەفەردا شـکاندوویەتی.

٦ - **پاكبوونەوە لەسووڕی مانگانە وزەیسان:** كەسێک لەسووڕی مانگانەدایـە یان زەیسان واجب نیـە لەسەری ڕۆژووگرێ بەڵـكو حەرامە لەسەری لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « الیس اذا حاضت لم تصل ولم تصم » [متفق علیە]

مەگەر ئەوەنیـە كە ئافـرەت كاتێک ئەكەوێتە سوڕەوە نوێژ ناكات ڕۆژوو ناگرێت ؟

بـەڵام واجبە قەزای كاتەوە لەبەر وتەكەی دایكە عائیشـە الله تعالى لێی ڕازی بـێت كەفـەرموویەت ـی (ئێمە كەتوشـی سووڕی مانگانە ئەبـووین فەرمانمان پێ ئەكرا بەقەزاكردنەوەی ڕۆژوو بەڵام فەرمانمان پێ نەكرا بـەقەزاكردنەوەی نوێژ). [متفق علیـە]

— واجبـە لەسەر ئەوكەسەی ئەیەوێ بەڕۆژوو بێت لەشەودا نیـەت ڕۆژووگرتن ـی هەبێت (نیەت شوێنەكەی دڵـە نەک بەدەم بیڵێت) ئەمەش بۆڕۆژووی واجب وەک ڕۆژووی ڕەمەزان وكەفـارەت و قەزاكردنەوە و نەزركردن ئەگەرچـی بەخولەكێ پێش دەركەوتنی فەجری ڕاستگۆش بێت لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ كەفەرموویەت ـی « من لم یبیت الصیام قبل الفجر فلا صیام لـە ».

هەركەسـێک پێش فەجر نیـەت ـی ڕۆژووگرتنی نەهێنا بێت لەشەودا ئەوە ڕۆژووی بـۆنیـە. [اخرجـە الترمذی والـنسائی وابن ماجة بسـند صحیح]

وانـەی هەژدە

بەش (بەتاڵكەرەوەكانی ڕۆژوو)

١ - **خواردن وخواردنەوە بەئەنقەست،** وەهەرشتـــێكی تر كەلـەحوكمی خواردن وخواردنەوەدا بێت وەك دەرزی وزەبەخش لەبەر وتەی الله تعالــی كەفەرموویەت ــی : ﴿ وَكُلُوا وَٱشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا ٱلصِّيَامَ إِلَى ٱلَّيْلِ ۚ ﴾ [البقرة : ١٨٧] بخۆن و بخۆنەوەو بچنە لای خێزانەكانتان هەتا ئەوكاتەی سپیایی دەمەو بەیان لە نێو هەودای ڕەشی شەو لە رۆژهەڵاتەوە دەردەكەوێ و جیا ئـەبێتەوە لە پاشان رۆژووەكەتان بەرنـە سەرو تەواوی بكەن تا شەو یەت و خۆرئاوا ئـەبێت.

بـەڵام خواردن وخواردنەوە بەلەبیرچوونەوە ئەوە ڕۆژووەكەی بەسەرئەبـات وقەزای لەسەرنیـە لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « من اكل ناسـیا وهو صـائم فلیتم صـومه فانما اطعمه الله وسقاه » [متفق علیه]

هەركەسـێك بەلەبیرچونەوە شتـی خوارد لەكاتێكدا بەڕۆژوە ئەوە باڕۆژووەكەی تەواو بكات چونكە الله تعالی ئەوخواردن وخواردنەوەیەی پێ یـاوە.

٢ - **جیماعكردن،** ئەبێتە بەتاڵكەرەوەی رۆژوو بەئیجماع هەركەس جیماع بكات لەكاتێكا بەڕۆژووە ئەوە بەئیجماع ڕۆژووەكەی بەتاڵ ئەبێتەوە وپێویستە تەوبە واستغفار بـكات وە هەروەهـا قەزای ئەو ڕۆژە بكاتەوە كەجیماعی تێدا كـردووە وەهەروەهـا لەگەڵ قەزاكردنەوەكەدا كەفارت ــی لەسەرە كەبریتیە لەئازادكردن ــی كۆیلەیـەك گەر كۆیلەی دەست نەكەوت دوومانگ بەسەر یەكەوە بەڕۆژوو ئەبـێت ئەگەر نەیتوانی ئەوا خواردنی شەست هەژار ئەیات لەبەر فەرموودەكەی ابی هـریرە ئەفـەرموێت ئێمە دانیشتبووین لەلای پێغەمبەر ﷺ پیـاوێك هات وتی ئەی پێغەمبەر ﷺ تیـاچووم پێغەمبەر ﷺ : چی بـووە ؟

پيـاوەكە وتــى لەگەڵ خێزانم سەرجێيم كـرد لەكاتێـكدا بەڕۆژوو بـووم پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی ئايـا كۆيـلەيەكت دەست ئەكەوێت ئازادی كەيـت ؟ پياوەكە ووتـى نەخێر پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئەتوانـى دوومانگ بەسەر يـەكەوە بەڕۆژوو بيت ؟ پيـاوەكە ووتى نەخـێر پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئەتوانـى خواردنی شەست هەژار بەيت؟ [متفق عليه]

٣ - **خۆڕشاندنەوە بەئەنقەست،** كــەبريــتيە لـەهێنانە دەرەوەی ئەو خواردن وخواردنەوەی لەگەدە دايـە لەڕێگەی دەمەوە بـەڵام گەر ڕشانەوە خۆی زاڵ بێت بەسەركەسەكەدا وبڕشێتەوە بەبێ ويست ــی خۆی ئەمە كارناكاتە سەر ڕۆژووەكەی لەبەر فەرموودەی « من ذرعه (غلبه) القيء فليس عليه القضاء ومن استقاء عمدا فليقض » [رواه ابو داود والترمذي وهو صحيح]

هەركـەس ڕشانەوە بەسەريـا زاڵ بـوو قەزاكردنەوەی لەسەر نيـە هەركەسێك بەئەنقەست خۆی بڕشێنێتەوە ئەوا بـا قەزای بكاتەوە.

٤ - **دەرچوونی خوێن ی سووری مانگانە وزەيسان،** هەركات ئافرەت خوێنی سووڕی مانگانەی بينی يان نيفاس ئەوە ڕۆژووەكەی ئەشـكێت واجبە قەزای كاتەوە لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « اليس اذا حاضت لم تصل ولم تصم » [متفق عليه]

مەگەر ئەوەنيـە كە ئافـرەت كاتێك ئەكەوێتە سوڕەوە نوێژ ناكات ڕۆژوو ناگرێت ؟

٥ - **نيەت هێنان بۆ ڕۆژووشكاندن،** هەركەس كەبەڕۆژووبێت نيەت بهێنێت ڕۆژووەكەی بشكێنێت پێش وادەی هاتنی كاتی ڕۆژووشكاندن ئەوە ڕۆژووەكــەی بـــەتاڵ ئەبـێـتەوە ئەگەرچـــی هيچيش

نەخوات چونكە نیەت یـەكێكە لەڕووكنەكانی ڕۆژوو هەركات بەئەنقەست ئەم ڕووكنەی هەڵوەشاندەوە بەمەبەست ـی ڕۆژووشكاندن ئەوا ڕۆژووەكەی هەڵ ئەوەشێتەوە.

ســونەتەكان ـی ڕۆژوو

سوونەت وایە بۆكەسی ڕۆژووان ڕەچاوی ئەم شتانە بكات :

١ - **پارشێوكردن** : لەبەر فەرموودەی « تسحروا فان فی السحور بركة » [متفق علیه]

پارشێو بـكەن چونكە لەپارشێوكردن بەرەكەت هەیـە.

پارشێوكردن بەخواردنی زۆر یان كەم یـەتە دی ئەگەربەخواردنەوەی بڕە ئاوێـكی كەمیش بێت كــاتی پارشێو لـە كۆتای شەو دەست پێ ئەكات تا كاتی دەركەوتنی فەجری ڕاستگۆ.

٢ - **دوواخستنی پارشێوكردن** : لەبەر فەرموودەكەی زەیدی كوڕی ثـابت الله تعالی لێـی ڕازی بێت فەرمووی (لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ پارشێومـانكرد پاشـان هەستاین بۆنوێژ وتــم نێوان پارشێو ونوێژەكە چەنێك بـوو ؟ فـەرمووی بەئەندازەی خوێندنی پەنجا ئایەت). [متفق علیه]

٣ - **خێراكردن لەشكاندنی ڕۆژوو** : سونەت وایە كەسی ڕۆژووان هەركات دڵنیابـووەوە لەئاوابوونی خۆر بەپەلە ڕۆژووەكەی بشكێنێت لەسەهلی كوڕی سەعدەوە الله تعالــی لێی ڕازی بێت گێڕاویەتیەوە پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەت ـی « لایــزال الناس بـــخیر ما عجلوا الفطــر » [متفق علیه]

بەردەوام خەڵكـی لەخێردان تائەوكاتەی پـەلەبكەن لەشكاندنی ڕۆژوو.

٤ - **شكاندنی ڕۆژوو بەخورمای تەڕوشل** : گـــەر دەست نەكەوت بەچەند خورمایەكی وشك واباشـترە خواردنی خورماكە لەژمارە تاكەكان بێت ئەگەر خورمای دەستنەكەوت بەخواردنەوەی بـڕێك لەئاو لەبەر فەرموودەكەی ئەنەس كەفـەرموویەت ـی : كان النبي صلى الله عليه وسلم يفطر على رطبات قبل أن يصلي فإن لم يكن رطبات فتمرات فإن لم يكن تمرات حسا حسوات من ماء.

پێغەمبەر ﷺ بەچەند خورمایـەكی تەڕ ڕۆژووی ئەشكاند پێش ئەوەی نوێژبـكات گەر خورمای تەڕ وشـل نەبووایـە بەخورمای وشك گەر ئەوەش نەبووایە بەچەند قومـە ئاوێك ڕۆژووەكەی ئەشكاند. [رواه ابـو داود والترمذی وحسنه]

٥ - **دووعاكردن لەكاتی ڕۆژووشكاندن وكاتی بەڕۆژووبوون** : لـەبـەر فەرمـــوودەی « ثلاثة لاترد دعوتهم الصائم حتى يفطر والامام العادل والمظلوم » [رواه الترمذي وحسنه]

سێ كـەس دووعايـان ڕەد ناكرێتەوە ڕۆژووان تاڕۆژووەكەی ئەشكێنێت پێشەوایەكی دادپەروەر وكەسی ستەملـێكراو.

بـەش (مەكڕوهاتەكانـــى ڕۆژوو)

بێزراوە بـۆكەسی ڕۆژووان هەنێ كار ئەنجام بـات كەئەبێتە هۆی ڕوشاندنی ڕۆژووەكەی وكەمكردنەوەی پاداشتی ڕۆژووەكەی لـەوكارانەش :

١ - **زیادئاووەردانەدەمولوت** : ئـــەمـــەش لـەتـــرسی ئـــەوەی نەکا ئاو بچێتە گەروویـەوە لەبەر فەرموودەی « وبالغ فی الاستنشاق الا ان تکون صائمـا » [رواه الترمذی وصححه]

٢ - **قووتدانـی بەڵغەم** : چونکە ئەچێتە ناو سکەوە وە شتێکی زیانبەخش وقێزەونـە.

٣ - **تامکردنـی خواردن بەبێ ئەوەی پێویست بکات** : بــەڵام گـەر پێویست ـی کرد وەک ئەوەی چێشت لێنەر بێت پێویست بکات تامی خوێی خواردنەکە بکات وهاوشێوەی ئـەمە ئەوە کێشـەی تێدانـیە بەڵام ئەبێت ئاگاداربێت تامەکە وهیچ شتێک لەوخواردنە نەچێتە قورگیەوە.

وانـەی نۆزدە

بـەش (ڕۆژووی ســوونەت)

١ - **ڕۆژووگرتنی شەشەڵان** : لەبەر فەرموودەکەی ابو ایـوب ـی الانصاری الله تعالی لێی ڕازی بێت فـەرمووی بیستم لەپێغەمبەر ﷺ ئەیفەرموو « من صام رمضان ثم اتبعە ستا من شـوال کان کصـیام الدهـر » [رواه مسـلم]

هەرکەس ڕۆژووی ڕەمەزان بەۆژووبێت پاشان شەش ڕۆژ بەدوایدا لەشەوال بەڕۆژووبێت وەک ئەوەیـە هەمووساڵـەکە بەڕۆژووبوبێ.

٢ - **ڕۆژووگرتنی عەرەفە بۆجگە لەحاجیان** : لـەبـــەر فەرموودەکەی ابی قەتادە الله تعالـی لێی ڕازی

بێت ئەفەرموێت پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی « صِيامُ يومِ عَرَفَةَ أحْتَسِبُ على اللهِ أنْ يُكَفِّرَ السنَةَ التي قَبلَهُ والسنَةَ التي بَعدَهُ » [رواه مسلم]

ڕۆژووی عەرەفە ئومێدەكەم الله تعالى بيكات بەسڕينەوە وكەفارەتی ساڵێـك پێش خۆی وسـاڵێك دووای خۆی.

بەڵام بۆحاجيەكان سونەت نيـە لەوڕۆژەدا بەڕۆژووبن چونكە پێغەمبەر ﷺ لەو ڕۆژەدا بەڕۆژوونەبوو وشتی ئەخوارد خەڵكيش سـەيری ئەويان ئەكرد چونكە بەڕۆژونەبون لەو ڕۆژەدا بـۆحاجيەكان بەهێزتريان ئەكات لەسەر عيبادەت وپاڕانەوە لەو ڕۆژەدا.

٣ - **ڕۆژووگرتنی ڕۆژی عاشورا** : پـــرســـيـــاركرا لە پـێــغـەمبەر ﷺ لەبـــارەی ڕۆژووی عاشــورا فەرمووی « احتسب على الله ان يكفر الســنة التي قبله » [رواه مسلم]

ئومێدەكەم لەالله تعالى كەبيكات بەكەفارەتی ساڵێـك پێش خۆی.

وە هەروەها سونەتە ڕۆژێـك پێش عاشورا يان دوای عاشورا ڕۆژووبگريت لەبەر فەرموودەكەی پێغەمبەر ﷺ كەفـەرمووی « لئن بقيـت الى قابل لاصومن التاسع » [رواه مسلم]

گەر تاسـاڵی داهاتوو بمێنمەوە ئەوا ڕۆژی نۆيەم بەڕۆژوو ئەبـم.

٤ - **ڕۆژووگرتنی دووشەمە وپێنج شەمە لەهەرهەفتەيەكدا** : لـــەبەر فەرموودەكەی دايكە عائيشە الله تعالى لێی ڕازی بێت كەپێغەمبەر ﷺ كۆشش وگرنگی ئەيـا لەبەڕۆژووبونـی لەڕۆژانی دووشەمە وپێنج شـەمە وەهەروەهـا لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ كـەفەرموويەتـ ـی « تعرض الأعمال يوم الاثنين والخميس فأحب أن يعرض عملي وأنا صائم » [اخرجه الترمذی والنسائی وهو صحيح]

كردەوەكان لەڕۆژانی دووشەم وپێنج شەم پیشان بەالله تعالـی ئەدرێن بۆیە پێم خۆشە كردەوەكانم كەپیشان ئەدرێن بەڕۆژووبم.

٥ - **ڕۆژوگرتنی سێ ڕۆژ لە هەموو مانگێكدا** : لـەبـــەر فەرموودەكەی پێغەمبەر ﷺ كە بە عبدالله ـی كوڕی عەمر ـی فەرموو « صم من الشـــهر ثلاثة ایـــام فان الحسنة بعشـــر امثالها وذلك مثل صیام الدهر » [اخرجە البخاري]

لەمانگێكدا سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بـە چونكە هەرچاكەیەک بەدەهێندەی خۆی حسابە ئەمەش وەک بەڕۆژووبونی تەواوی ســاڵەكەیە.

هەروەهـا فەرموویەتی هەركەس لەئێوە بەڕۆژووئەبێت لەمانگێكدا ئەوا باسێ ڕۆژە سپیەكە بـەڕۆژووبێت . [رواه احمد والنسائی]

(ڕۆژانی سـپی واتا سیانزە وچواردە وپانزە لەمانگە هیجریەكان)

٦ - **بەڕۆژبوونی ڕۆژێک و بەڕۆژونەبونی ڕۆژێک** : لەبـــەر فــەرموودەكەی پێغەمبەر ﷺ كـەفەرموویەتی « افضل الصیام صیام داود علیه الســلام كان یصوم یوما ویفطر یـوما » [متفق علیه]

باشـترین شێوازی بەڕۆژووبون ڕۆژگرتنی داودە علیه السـلام كەڕۆژێـک بەڕۆژوو ئەبوو ڕۆژی دواتر بەڕۆژونەئەبـوو.

ئەمەش یەكێكە لەباشترین جۆرەكانی ڕۆژووی سـونەتە.

٧ - **ڕۆژووگرتنی مانگی الله تعالى محرم** : لــــەبــــەر فــەرموودەی ابی هریره کەپێغەمبەر ﷺ فەرموویەتـ ـی : « أفضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم وأفضل الصلاة بعد الفريضة صلاة الليل » [رواه مسلم]

باشترین ڕۆژوو لەپاش ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان ڕۆژوی مانگی الله تعالى ـە محرم وە باشترین نوێژ لەپاش فەرزەکان شەونوێژە.

٨ - **ڕۆژووگرتنی نۆمینەی حاجیان** : کــەلــــەگـەڵ یەکەم ڕۆژی مانگی ذی الحجە دەست پێ ئەکات لەڕۆژی نۆیەم کۆتای یـەت کەڕۆژوی عەرەفـەیە ئەمەش لەبەر گشتگیری ئەو فەرموودانەی لەم بارەیەوە هاتوون لەبارەی فەزڵی کردەوەکردن تێیدا پێغەمبەر ﷺ فـەرموویەتـ ـی « مامن ایام العمل صالح احب فيهن الى الله من هذه العشر »

هیچ ڕۆژانێـک نیە تێیدا کردەوە خۆشەویست تربێت لەلای الله تعالى وەک ئەم دەڕۆژەی ذی الحجە. [رواه البخاری]

بەڕۆژووبـونیش تێیدا یەکێکە لەکردەوە چاکەکان.

وانەی بیست

بەش (ئەوەی مەکرووهـ وحەرامە لەڕۆژووگرتن)

١ - دروست نیـە مانگی ڕەجەب بەتەنها تایبەت بکرێت بەڕۆژووگرتنەوە، چونکـە ئەوە لە دروشمی جـاهلیەتە لەجاهلیەت ـدا ئەو مانگەیان بەگەوورە ڕائەگرت بەڵام گەر لەگــەڵ ڕەجەب

مانگێکی تریش لەگەڵی بەڕۆژووبێت ئەوە مەکروهـ نیـە چونکە لەم کاتەدا ڕەجەب ـی تایبەت نەکردووە بەڕۆژووگرتن احمدی کوڕی خرشە ـی کوڕی الحر گێڕاویەتیەوە و وتویەتـی عومەری کوڕی خطاب ـم بینی لەدەست ـی ئەوانەی ئەیـا کەلەڕەجەب بەڕۆژوو ئەبون تا دەستیان ئەکرد بەخواردن وپێی فەرموون (کـلوا فانمـا هو شهر کانت تعظمه الجاهلیـة).

(بخۆن چونکە ئەمە مانگێـکە لەجاهلیەتدا بەگەورە ڕائەگیرا) [رواه ابن ابی شیبە بسند جـید]

٢ - دروست نیـە ڕۆژی هەینی تایبەت کرێت بەڕۆژگرتنەوە، لەبەر فەرموودەی « لاتصوموا یـوم الجمعة الا ان تصوموا یوما قبله او یوما بعده » [متفق علیه]

له ڕۆژی هەینی ـدا بەڕۆژوو مەبن مەگەر ڕۆژێـک پێشتر یان دوواتر لەگەڵیدا بەڕۆژووبـن.

٣ - ڕۆژووگرتن لەڕۆژی گومـان، کەبریتیە لەڕۆژی 30ـی شەعبان گەر ئاسمان بەجۆرێـک بوو ڕێگریـەک هەبێت لەبینینی مانگ ئەوە کەڕاهەتی هەیە بەڕۆژووبون تێیدا گەر ئاسمـان ڕوون بوو ئەوە بەڕۆژی گومان دانانرێت عەمار الله تعالی لێی ڕازی بێت فەرموویەت ـی (من صـــام الیوم الذی یشك فیـه فقد عصی ابـا القاسم).

ئیمام ـی بخاری ڕیوایەتی کردوە بەمعلق ـی بەشێوەی جەزمکردن.

(زانایان وەک ئیمام ـی ابن حجر فەرموویەتی ئەو ڕیوایەتانەی بخاری ڕیوایەتیکردوون بەمعلق ـی لەسەر دووشێوەن شێوەی الجزم وشێوەی التمریض. ئەم ڕیوایەتەش بەشێوەی جزم هێناویەت ـی)

واتـا : هەرکەس بەڕۆژووبێت لەوڕۆژەی گومانی تێدایـە ئەوە سەرپێچی پێغەمبەری کردووە ﷺ.

٤ - حەرامە بەڕۆژووبون لە ڕۆژی جەژن ـدا، لەبەر فەرموودەكەی ابی سعید (نهى النبى صلى الله عليه وسلم عن صوم يوم الفطر والنحر).

نەهیكردووە لەڕۆژووگرتن لەڕۆژی جەژن ـی ڕەمەزان و جەژنی قوربان. (جەژن ڕەمەزان یەكەم ڕۆژ تێیدا بەڕۆژووبون حەرامـە بەڵام ڕۆژی دووەم وسێیەم جائیزە تێیدا بەڕۆژووبیت)

٥ - بەڕۆژووبون لە ايام التشريق، سێ ڕۆژەكەی دووای یەكەم ڕۆژی جەژن ـی قوربان ڕۆژی یانزە ودوانزە وسیانزە لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ « ايام اكل وشرب وذكرالله عزوجل » ڕۆژی خواردن وخواردنەوە ویادی الله تعالى ـیە. [رواه مسلم]

وەهەروەهـا فەرموودەی « يوم عرفة ويوم النحر وايام التشريق عيدنا اهل الاسلام وهي ايـام اكل وشرب » [اخرجه الترمذي]

ڕۆژی عەرەفە وڕۆژی قوربان ـی وڕۆژانی تشریق جەژنی ئێمەیە ئەهلی ئیسـلام ڕۆژانی خواردن وخواردنەوەن.

مۆڵـەت ـدراوە بەڕۆژووبون بۆئەوكەسەی لەحەجدایـە قوربانیكردن ـی دەست ناكەوێت لەبەر فەرموودەكەی دایكە وابن عمر كەفەرموویانە (مۆڵەت نەدراوە بەڕۆژووبون لەڕۆژانی تەشریق تەنها بۆئەوكەسە نەبێت كەقوربانی دەست ناكەوێت) [اخرجه البخارى]

بـەش (زەكات ـی سەرفیترە)

پێی ئەوترێت : صدقة الفطر.

بەم ناوەوە ناوی لێنراوە : چـــونـــكە واجــب ئەبـێت بەهۆی تەواوبون ڕەمەزان وشكاندنی ڕۆژوو پەیوەندی بـەپارەوە نیـە بەڵكو پەیوەستە بەگەردن ـی كەسەكەوە زەكات ـی نەفس وجەستەیـە.

زەكات ـی سەرفیترە واجبە لەسەر هەموو موسڵـمانێـك لەبەر ئەوەی ابن عمر گێڕاویەتیەوە : فَرَضَ رَسُولُ اللَّه صدقـة الْفِطْرِ من رمضان صَاعَاً مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعَاً مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ وَالذَّكَرِ وَالأُنْثَى وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. [متفق عليه]

پێغەمبەر ﷺ زەكات ـی سەرفترەی ڕەمەزان ـی فەرز كردووە بە بڕی صاع ـێك لە خورما یان صاعـێك لە جۆ لەسەر كەسـی بەندە و ئازاد و نێر و مێ و بچووكـــ و گەورەی موسوڵمانان.

زەكاتـی سەرفترە واجب نابێت تەنها بەدوو مەرج نەبێت :

١ - موسڵـمـان بون، لەسەر كافر واجب نیـە.

٢ - بوونی زیادتر لەژەمە خواردن ـی خۆی وماڵ ومنداڵەكەی و پێداویستیە بنەڕەتیەكان ـی لەشەو ڕۆژی جەژن ـدا.

- واجب لەزەكاتی سەرفترە بریتیە لە صاعێـك لەوخواردنەی زۆربەی خەڵكی ئەو جێگەیە ئەیخۆن لەگەنم یـان جۆ یان خورما یان مێوژ یان كەشك یـان برنج یان گەنمـە شامی وجگـە لەمـانەش بەهۆی جێگیربونی لەپێغەمبەرەوە ﷺ لەفەرمووده صەحیحەكنن وەك فەرموودەكەی ابن عمر كەپێشـتر باسكرا.

- دەركردن ـی زەكاتی سەرفیترە واجب ئەبێت لەئاوابونی خۆری شەوی جەژن چونكە ئەوە ئەوكـاتەیە كەڕۆژووشكاندنی ڕەمەزان دەست پێ ئەكات.

- ســـەبارەت بەکاتی دەرکردن ــی دووکات هەیە : کات ــی فەزڵ وبەئەنجام گەیاندن، لەگەڵ کاتی جائیزبـوون ــی دەرکردنی.

کاتی‌فەزڵ : لەگەڵ دەرکەوتنی فەجری ڕۆژی جەژن دەست پێ ئەکـات تا پێش کردنی نوێژی جەژن لەبەر فەرموودەکەی ابن عمر کەفەرمووی (ان النبی صلی الله علیه وسلم امـر بزکـاة الفطر قبل خروج الناس الی الصلاة).

پێغەمبەر ﷺ فەرمانی کرد بەدەرکردن ــی زەکاتی سەرفیترە پێش دەرچوونی خەڵکی بۆنوێژ.

کاتی‌ڕێگەپێدراو : بــریـــتــــیە لەوەی ڕۆژێـک یان دوو ڕۆژ پێشتر سەرفیترە ئەنجام بات لەبەر کردەوەی ابن عمر وجگە لەویش لەهاوەڵانی تر.

- دروست نیە دوایبخات لەنوێژ جەژن گەر تائەوکاتە دووای بخات ئەوە ئەبێتە صدەقەیـەک لەصەدەقەکان و لەسەر ئەم دوواخستنە تاوانبار ئەبێت لەبەر فەرموودەی « من اداهــا قبل الصلاة فهي زکـاة مقبولة ومن اداهـا بعد الصلاة فهي صدقة من الصدقات » [رواه ابوداود وهوحسن]

هەرکەس پێش نوێژی جەژن سەرفیترە دەرکات ئەوە زەکاتێکی قبوڵکراوە هەرکەس لەدوای نوێژ ئەنجامی بات ئەوە صەدەقەیەکە لەصەدەقەکان.

كۆتــــاى

بەم شێوە گەشتنیە كۆتایی ئەم كتێبە بەسـوودە الله تعالـى ئێمە وئێوەش سوودمـەند بكات لەزانست ـی شەرعی وفێربـوون بەئەحكامـە شەرعیـەكان.

هیـوادارم گـەر باوكێكی لەمـاڵەوە ئەم كتێبە پوخت وبچوك لەقەبارەیە بەمـاڵ ومنداڵ وخێزانەكەت بـڵێیتەوە گەر گەنجێـكی ئەم كتێبە بۆخۆت بخوێنەرەوە لـەگەڵ برایانت كۆبنەوە بۆیەكتری بیخوێننەوە گـەر ئافرەتێـكی ئەوە بۆخۆت بیخوێنەرەوە پاشـان بۆدایكت یان بـۆباوك وبرا وخوشـكت یـان بۆمنداڵـانی ناسراو وخزمـەكانت.

هەوڵبـەن هەم خۆتان فێركەن هەم ببن بـەمامۆسـتایەک بۆ دەوروبەرتـان و زانست ـی شەرعی بـڵاوبكەنەوە وكەمتەرخەم ـی وتەمبەڵی مەكەن چونكـە زانینی ئەم بابەتانە هەمووكاتێک پێویستت ئەبـێت وكرداری ڕۆژانەی تۆی لـەسەر وەستاوە.

والحمـدلله رب العالمـين

6ـی 2 ـی 1448ـی كۆچی

20ـی 7ـی 2026

وەرگێڕ : مـــامــۆستا ئــوســامە تــەوحیدی - حفظە الله -

پێرست

پێشەکی مامۆستا ئوسامە تەوحیدی ....
بەشی یەکەم: حوکمە تەکلیفییەکان ١
بەشی دووەم: هۆکاری ڕاجیاوازی زانایـان ٣
کتابی پاکوخاوێنی ٧
کتابی نـوێـژ ٥٦
کتابی ڕۆژوو ٨٩
پێرست ١٠٧

تم بحمد الله

مكتبة الهمّة

الدّولة الإسلاميّة

كتابٌ يهدي، وسيفٌ ينصر

مُحرم

— ١٤٤٨ک —

بڵاوکراوەی مامۆستا ئوسامە

مەکتەبەی هیممە / چاپی یەکەم
جـمـادى الآخـــرة ١٤٣٧ هـ